

SOIHTU

1/83

Vihreät ja vaalit: keskustelua

Ulkopolitiikan realiteetit

Naisliikkeen lähtökohta: Zetkin

vai Kollontai?

Teesejä hallituskysymyksestä

Valta ja muutoksen kulttuuri

Marxismin

ongelmat

SOIHTU

Perustettu 1931

JULKAISIJA
SOSIALISTINEN OPISKELIJALIITTO

Teesejä hallituspolitiikasta – Martin Scheinin, Matti Hokkanen	2
Mistä alkaisimme? Keskustelua naispolitiikan lähtökohdista	6
Ulkopolitiikan realiteeteista – Juhani Lehto	12
Yksilöllinen muutos, vallan murtaminen, kulttuuri – keskustelu P. Turpeisen kanssa	18
Vihreät listat, SKDL ja vaalit – P. Haavisto, M. Hyvärinen, K. Juva ja P. Rastas	23
Suomalaisen marxismikeskustelun ongelmia – M. Hongisto, V. Oittinen	28
PUHEENVUORO Sellaisen järjestön on oltava olemassa – Esko Väisänen	37
Taustapeili	40

Kirjapaino Sanan Tie, Tampere
ISSN 0356-6056 Soihtu

Hegemonia ilman profiilia?

Kolmannessa – Koiviston – tasavallassa tapahtuu hyvää vauhtia poliittisten voimien uudelleen ryhmittymisen. Kapitalististen suhteiden läpilyönti yhteiskunnan kaikilla tasoilla, politiikan valtiollistuminen ja valtion organisaatiotavan muuttuminen, oikeiston hiljainen eteneminen ja vasemmiston ilmeinen aloitteettomuus ja voimattomuus näyttävät samanaikaisilta toisasioilta. Kehitys näyttää kulkevan kahden suurimman puolueen – Kokoomuksen ja SDP:n – lujittumiseen ja näin kohti kaksi-puoluejärjestelmää.

Kansandemokraattisessa liikkeessä tämä kehitys on tunnetusti ristiriitaisten arvioiden kohteena. Muuan keskusteluissa (sikäli kuin keskustelusta voi olla puhe jakaantuneen ja rajoitetun, lähes olemattoman puoluejulkisuuden puitteissa) yhä useammin toistuva ajatus liittyy taloudellisen ja kulttuurisen suhteen muutokseen poliittisessa luokkataistelussa. Yksioikoisimmillaan ajatellaan, että palkkavaatimusten puolustaminen, puhuminen eläkkeistä ja sosiaaliturvan parantamisesta jne. ovat ahdasta ekonomismia, rajoittumista talouteen, joka ei enää riitä. On saatava tilalle jotain uutta, avauksia keskusteluun, kysymyksiä ja haasteita muille poliittisille voimille ja koko järjestelmälle. Näiden avusten eteneminen näyttää kuitenkin joskus saavan hyvin pinnallisen hetken teemojen perässäjuoksemisen luonteen. Pelkät satunnaiset avaukset ovatkin tuomitut jäämään vaille merkitystä ellei niiden mukana aseteta laajemmin ja vakavammin kysymystä politiikan edellytysten muutoksesta ja ellei samalla kehitetä vastaavasti koko politiikan muodostamisen tapaa – ja sisältöäkin. SKP:n ja koko kansandemokraattisen liikkeen politiikan tekotavan uudistaminen onkin olennaisesti kiinni sen ymmärtämisestä, kuinka koko poliittisen toiminnan ehdot ovat muuttuneet porvarillisen valtion toiminta- ja hallitsemistavan uudelleenmuotoutumisen myötä.

Joachim Hirsch puhuu politiikan valtiollistumisen tendenssistä, puolueiden kehityksestä filtereiksi valtion ja kansan väliin, jopa valtion edustajiksi suhteessa kansalaisiin. Tämä kehitys koskettaa silminnähden myös työväenliikettä. Valtiollistumisen seuraukset ovat kuitenkin erilaisia SDP:n ja SKDL:n kohdalla.

Valtiollistuminen ei voi olla johtamatta sisäisiin ristiriitoihin ja niiden syvenemiseen liikkeessä, joka samalla pyrkii olemaan periaatteellinen oppositiovoima suhteessa vallitsevaan järjestykseen. Järjestelmärajoihin olemuksensa puolesta rajautuvana sosiaalidemokratia sopeutuu valtiollistumiseen toisella tavalla, siitä tulee luontevasti valtiollistumistendenssien kantaja ja kaikinpuolinen edistäjä.

Näyttääkin siltä, että sosiaalidemokraattisen puolueen on ollut helppo sopeutua rooliinsa porvarillisen valtion subjektina. SDP on ajanut joustavasti oikeistolaisuutta talouspolitiikkaa. Samalla sen kyky hegemonisiin aloitteisiin näyttää yllättäen vain kehittyvän. SDP on ymmärtänyt lujittaa kannatustaan Koivisto-ilmion kautta. Se tuntuu muutenkin etsivän avauksia ja nuotoja, jotka liittäisivät erilaisia "ei-sosiaalidemokraattisia" voimia sen politiikan yhteyteen, tavalla tai toisella tukemaan ja voimistamaan sen omaakin kannatusta. Kuvaava esimerkki monien joukossa on Vappu Taipaleen valinta ministeriksi: SDP tarjoamassa asiantuntemusta politikoinnin sijasta, SDP nostamassa naisliikkeen vaihtoehtoja miesten kovaan politiikkaan!

SKDL:n rooli tässä tilanteessa on merkillinen. Tiettyssä mielessä voidaan nimittäin ajatella, että kansandemokraattinen liike itse aivan erityisellä tavalla ylläpitää ja lujittaa tätä sosiaalidemokratian hegemonian laajentumista. Kun SDP osoittaa kykynsä liittää ympärilleen yhä uusia tahoja, SKDL tekee liikkeitä vainvastaaisessa suunnassa; torjuvia rajankäyntejä ulospäin ja liikkeen sisällä. *SKDL:ää voi jopa ajatella* tässä yhteydessä *sosiaalidemokratian hegemonisena apparaattina* (jos lainaamme W. Haugin ilmausta Soihdussa 5/82). Sosialidemokraattisen hegemonian välittäjän tehtävää SKDL toteutti mm. osallistuessaan kahtiajakautuneena hallitukseen. Riippumatta kenenkään hyvistä aikomuksista lujitettiin kuvaa yhtenäisestä SDP:stä, jota hajautuva SKDL tukee. Syntyi kuva SDP:stä yhteenkokoavana keskuksena ja samalla vahvistui käsitys SKDL:n kyvyttömyydestä *liittää yhteen* poliittisella tasolla muutokseen pyrkiviä voimia. SDP ei siis saavuta hegemoniaansa yksin, vaan se toteutuu kahden matalan profiilin omalaatuisen yhteenliittymisen yhteisvaikutuksena.

Hallituspolitiikan sisältö on pakottanut SKDL:n yhä useammin aloitteellisuudesta luopumiseen taloudellisten kysymysten osalta (muistissa ovat Kajanon julkisuuspakettien kohtalot ja tapahtumat devalvaatiotarkkaisuun yhteydessä). Mutta sopeutuminen valtiolliseen politiikan tekotapaan on merkinnyt dramaattisesti aloitteen menettämistä (tai sen saavuttamisen mahdollisuutta) juuri ja ennenmuuta hegemonisen taistelun alueella. SKDL kokonaisuudessaan on samaistunut yhä enemmän politiikan valtiolliseen ylätasoon – ratkaisujen etsimiseen ylhäällä ja näiden tulosten läpiajamiseen omassa koneistossaan. Tämä samanaikaisesti voimistuvien kansalaisliikkeiden kanssa, jotka vaativat politiikan "palauttamista" takaisin välittömästi ihmisten tasolle. Itse asiassa ollaan tilanteessa, jossa *SKDL:n sisällä kolme valtakeskusta kamppailee* liikkeen politiikan suunnasta *yhtenäisesti anti-hegemoniaalisella tavalla*. Sekä SKDL:n sosialisteja että SKP:n vähemmistöä ja enemmistöä luonnehtii pyrkimys herruuteen poliittisen yhtenäisyyden ehtona. Ts. liikkeen yhtenäisyys hyväksytään vain sillä ehdolla, että itse säilytetään/saavutetaan asema, jossa voidaan kontrolloida ja hallita muita osapuolia. Poliittisten voimien yhteenkokoamisen sijasta kukin ryhmä suuntautuu entistä tiukempaan kuriin, voimien keskittämiseen ja rivien sulkemiseen. Järjestöllisen taistelun kannalta (asemat SKP:n sisällä tai koko SKDL:n johdossa) tämä vaikuttaa järkevältä, mutta koko liikkeen yhteinen kyky erilaisten voimien yhteenliittämiseen heikkenee enemmän kuin mitä voimakeskukset itsekään hyötyvät keskittämisestä. Todisteena yhte-

isestä anti-hegemonisesta politiikasta on mm. se, että kd-liikkeessä tapahtuneista yhtenäistymisprosesseista on järjestöjen johdossa ja liikkeen julkisuudessa haluttu vaieta kokonaan. SKDL ei siis ole osoittanut kykyä sietää erilaisuutta ja liittää yhteen erilaisia mutta samansuuntaiseen muutokseen pyrkiviä voimia.

Eriyisen kohtalokkaaksi muodostuu tämä järjestöllisellä kurilla synnyttävän monoliittisuuden pyrkimys suhteessa nuorisoon ja uusiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin. Voidaan myös epäillä tällaisen organisoitumismuodon vetovoimaisuutta kulttuuriöntekijöiden, tieteellisen sivistyneistön ja erilaisten toimihenkilöryhmittymien keskuudessa. Vastakkain asettuu kaksi erilaista logiikkaa: Toisaalla SKDL:n samaistuminen hallituksen (tai ylätasoon ylipäänsä) politiikkaan ja tämän politiikan toteutumisen varmistaminen vaikka järjestöllisillä pakkokeinoilla omassa liikkeessä (äärimmäisenä, mutta ei ainoana ilmauksena Lapin tapahtuman eduskuntavaalien ehdokasasettelun yhteydessä). Toisaalla kansalaisten kasvava pyrkimys palauttaa politiikka ihmisten välittömän vaikuttamisen tasolle ja poliittisten oppimisprosessien rakentaminen tätä kautta. Paradoksaalista tässä muuten on, että SKDL:ssä kirkkaimmin valtioon samaistuvat kaikkine seurauksineen juuri eniten uusien avauksien tarpeesta puhuvat sosialistit.

Totta varmasti on, että *pelkällä "penni pennin päälle"*-vaatimuslinjalla SKDL ei voi menestyä poliittisena liikkeenä. Mutta yhtä totta on varmasti se, että perinteisestä "etutaistelua" ei voida noin vain korvata "uusilla avauksilla", jotka jättävät liikkeen politiikan tekotavan ennalleen. Hegemonisen kykymme kehittäminen vaatii paljon enemmän; on kyettävä katkaisemaan autoritäärisen valtiollistumisen napanuora. Samalla on rakennettava politiikan tekotapaa, joka liittää yhteen ja vahvistaa erilaisten yhteiskunnallisten liikkeiden voimaa ja edustaa näitä liikkeitä valtiollisella tasolla. Tämä taas edellyttää liikkeen sisäisten herrusrakenteiden purkamista; demokraattisten organisaatiomuotojen etsimistä, puoluejulkisuuden laajentamista (ensin se on kyettävä luomaan!), teoreettista jälkeensäjääneisyyden voittamista, teoreettisen ja järjestöllisen kulttuurin kuilun ylittämistä jne. . . . Mitään nopeita ratkaisuja ei ole olemassa, mutta muussa suunnassa tuskin voidaan edetä.

Nämä hyvin pitkälti politiikan muutoon ja organisaatiotaan liittyvät vaatimukset eivät puolestaan ole irrallisia sisällöstä – voidaan pikemminkin ajatella että ne tulevat yhä enemmän radikaalin vasemmistopolitiikan sisällöllisiksi ehdoiksi. Liike, jonka organisoitumismuodot estävät erilaisten radikaalien voimien yhteenliittymisen ja jäsenistön demokraattiset vaikutusmahdollisuudet, voi tuskin toimia kansanjoukkojen radikaalien tarpeiden ilmaisijana poliittisessa luokkataistelussa.

Soihtu on jo pitkään tutkinut systemattisesti yhteiskunnallisten liikkeiden ja puolueuudon problematiikkaa. Tässä numerossa nämä teemat kertaantuvat vihreiden ja vastakulttuurin ja muutoksen pisteiden ympärille käytyjen laajojen keskustelujen sekä naisliikettä käsittelevän käännösartikkelin muodossa. Poliittisesta tilanteesta käytäväs keskusteluun osallistuvat artikkelit ulkopoliittikan realiteeteista ja hallituskysymyksestä. Aivan erityisesti ajanknheaisuutta syyttävät nämä ennen vaaleja kirjoitetut artikkelit saavat nyt vaalitulosten selviytyä. Tämän numeron antiin kuuluu myös laaja filosofisen keskustelun pulmia pohtiva artikkeli. Vaikka päiväkohtaiset kysymykset syyttävät juuri nyt kohoavan marxilaisten kannalla keskeisimmiksi, ei ole silti mitään syytä unohtaa teoreettisen työn ajankohtaisuutta nopeissakaan murroksissa. Ehkäpä murroksetkin hmentävät pitkälti teoreettisen työn heikkouksia kd-liikkeen viime vuosikymmeninä.

Jussi Silvonen 15.3.

TEESEJÄ HALLITUSPOLITIIKASTA

Martin Scheinin
Matti Hokkanen

1.

Myös kansandemokraattisen liikkeen piirissä näyttää käytännössä vahvana elävän ajattelu, jonka mukaan "politiikan" subjekteja (tekijöitä) ovat vain poliittiset puolueet (tarkemmin sanottuna niiden johto). Poliitiikan objektina (kohteena) taas on gallupmittausten mukaan viipaleiksi jakautuva kansa. "Politiikka" on edellisten mittelöä kansakunnan kakun keskustassa siten, että kullakin on takanaan oman viipaleensa voima. Tällainen poliittinen ajattelu unohtaa täydellisesti erilaisten "todellisen liikkeen" ilmene-mismuotojen (rauhanliike, ympäristöliike, työläisvastarinta, asukasliike, naisliike jne.) osuuden. Samalla kun se unohtaa tällaiset yhteiskunnallisen aktiivisuuden muodot (tai jopa pitää niitä "vaarallisenä" politiikasta vieraantumisenä) se siunaa yhteiskunnallisen passiivisuuden hyveeksi, jonka aika ajoin voi rikkoa vain vaaliurnalla käynti. Tämäntyyppinen ajattelu pitää tärkeimpänä "vastuullista" suhtautumista puoluejohtojen keskinäiseen kanssakäymiseen ja unohtaa kokonaan sen, että on olemassa koko joukko ihmisiä, joiden suhtautuminen esimerkiksi SKDL:oon – ja ehkä nimenomaan siihen – ei määräydy tuon "vastuullisuuden" kautta vaan siitä, miten SKDL suhtautuu aidosti ja vakavasti itselleen tärkeässä asiassa toimivien ihmisten asiaan.

2.

Viimeaikainen kehitys on kovaa vauhtia lujittanut puolueiden yhdenmukaistumista. SDP:n ja kokoomuksen yhteinen vaalitunnuskin kai aiheutti lähinnä nauhua enemmän kuin hämmästyä. Yhä selvemmin on nähtävissä, miten kaikkien puolueiden toiminta määräytyy teknokraattisista "välttämättömyyksistä", joi-

den sisältö itse asiassa perustuu kilpailuun tietyn "keskiluokkaisen" väestönsosan vaalikannatuksesta. Suunta on kohti yleispuolueita.

3.

Samalla politiikan sisältö muuttuu tyhjäksi, kun kaikista puolueista tulee "vastuullisia" valtionkantajia. Kuvattuun kehitykseen liittyy siirtyminen *menettelytapapolitiikkaan*: kun poliittisten ratkaisujen sisältö muodostuu ennalta annetuista "välttämättömyyksistä", jotka ovat korkeintaan vähäisessä määrin muutettavissa, onkin itse asiassa tärkeää vain se, *kuka* tekee nuo "välttämättömät" ratkaisut. Poliittisen keskustelun pääaiheita ovat *kenellä* on suhteet presidenttiin, *kuka* kävelee kenenkin yli ja *ketkä* ovat hallituksessa. Poliitiikan sisällöstä ei Suomessa enää tarvitse keskustella. Jos nautrettavaa on SDP:n ja kokoomuksen yhteinen vaalilause, niin sitäkin surullisempaa olisi yhtyminen kokoomuksen "haasteseen" hallitusvaaleista.

4.

Edellä sanottu osaltaan selittää myös sen, miksi hallituksen osallistumisesta näyttää yhtäkkiä muodostuneen monelle kansandemokraattisessa liikkeessä *strateginen* kysymys. Tähän astihan SKP:n ja koko kansandemokraattisen liikkeen strategia on tähännyt demokraattisten voimien yhteistyön kautta toteutettaviin yhteiskunnallisiin uudistuksiin, hallitukseen osallistuminen on nähty yhtenä välineenä. Kun tämä sisältö väistyy "välttämättömyyksien" tieltä, jää strategiaksi "olla läsnä" siellä missä välttämättömyydet muutetaan poliittisiksi teoiksi.

5.

Tässä kohdin on palattava alkuun. Uskomme yhä, että kansandemokraattinen liike sisältää radikaalia muutospotentiaalia, ja siksi siinä kannattaa toimia yhteiskunnallisen muutoksen edistämiseksi, muun muassa toimimalla edeltävissä teoissa kuvatus kehityslinjan pysäyttämiseksi. Vaihtoehto alistumiselle puoluejohtot + gallup-kansa -ajatteluun on kaikinainen todellisen liikkeen muotojen tunnustaminen aidoiksi poliittisiksi toimijoiksi. Kd-liikkeen erityinen tehtävä (puolueena puolueiden joukossa ja samalla silti muutosvoimana) tulisi olla (a) *kanavoida* todellinen liike puolueiden neuvottelupöytiin ja antaa ihmisten oma-toimiselle vaikuttamiselle mahdollisuus realisoitua politiikan tasolla, (b) *edistää* ja *tukea* liikkeiden kehitystä ja (c) pyrkiä *kokoamaan* (vanhojen ja uusien) yhteiskunnallisten liikkeiden koko kirjo muutostrintamaksi, johon toivon mukaan voidaan saada myös muita puolueita tai ainakin niiden osia mukaan. Tässä asetelmassa "vastuullisuus" ei ole vastuuta naapuripuolueen johdolle, vaan vastuuta toimivien ihmisten liikkeen tulevaisuudesta. (Sivumennen sanottuna: vastauksena ei siis ole SKP:n vähemmistön vanha tapa kosiskella vaikkapa päivähoitoliikkeen kannatusta maksimalistisilla budjet-täänestyksillä eduskunnassa vaan toiminta, joka luo perspektiivin päivähoitoliikkeen ja sen vaikutuksen kasvulle. Jonakin vuonna se voi edellyttää myös eduskuntaäänestystä, toisena vuonna siitä pidättäytymistä.)

6.

Vastapainona puolueiden yhdenmukaistumiselle yhteiskunnalliseen muutokseen pyrkivä poliittinen liike on *erilainen*

H. Daumier

kuin muut puolueet. Se on radikaali, val-lankumouksellinenkin. Se asettaa tavoitteensa *tulevaisuudesta* eikä menneisyydestä käsin. (Taas sivumennen: tänään kd-liikkeessä vuosi 1966 on elävintä todellisuutta ja vuosi 2000 "tuonpuoleista haihattelua", vaikka etäisyys molempiin on sama ja suunta kiistaton.) Poliitiikan tyhjenemiseen muutosliike vastaa *politiisoinnalla politiikan*. Se merkitsee mm. keskiluokkaisten kilpailupuoluevälttämättömyyksen hylkäämistä ja rohkeutta asettaa *painopisteet*: mikä olisi se toimenpide, jonka toteuttaisimme *tänään*.

7.

Haettaessa vaihtoehtoa menettelytapapolitiikalle, on yhtenä etsinnän ohjaajana määrätietoinen poliittisen teatterin väheksyntä. Esimerkiksi hallituksen salkkujaon ei tarvitsisi olla Kansan Aruisten etusivun uutinen, vaan uutisen arvioisia ovat hallituksen *teot*, etenkin silloin kun ne ovat (myönteisiä tai kielteisiä) vastauksia "todellisen liikkeen" aloitteisiin.

8.

Tällä tavoin asetettuna hallitukseen osallistuminen ei ole kd-liikkeelle strategian, vaan taktiikan kysymys. Hallitukseen osallistuminen on *yksi keino* yhteiskunnallisten uudistusten toteuttamiseksi ja muutosrintaman kokoamiseksi. Vasemmiston ja keskustan hallitusyhteistyö on toki tavoittelemisen arvoista, mutta siitä ei saa tehdä epäjumalaa, joka kieltää arvioimasta kunkin hetken yhteistyökuvi-on todellisen vaikutuksen asetettujen strategisten tavoitteiden (hegemonia, muutosrintama, politiikan sisältö) kannalta.

9.

Itse asiassa hallitukseen osallistumisen kohottaminen strategiaksi *vähentää* kd-liikkeen todellista vaikutusvaltaa. Se johtaa tilanteeseen, jossa SKDL:n kantaa *ei tarvitse lainkaan ottaa huomioon* (vrt. devalvaatiopaketti): SKDL:lle tärkeää on, että se saa olla hallituksessa, ei ratkaisujen sisältö. Tätä kautta menettelytapapolitiikka on juuri SKDL:n osalta saanut tavattoman suuren merkityksen. Poliitiikan keskiössä tehtävien ratkaisujen sisältö saa huoletta määrättyä porvarillisista "välttämättömyyksistä" kunhan vain *löydetään sopiva menettelytapa*, jolla SKDL saa jatkaa strategiaksi kohottamaansa hallitukseen osallistumista ja samalla paimentaa omaa gallup-siivuaan kansasta. Vallitsee huikea epäsuhtaisuus sen määrätietoisuuden ja kovuuden välillä, jolla hallituksen linjaa ajetaan hyväksyttäväksi liikkeessä ja toisaalta sen avuttomuuden välillä, jolla liikkeen linjaa ajetaan halli-

tuksessa. Devalvaatiopaketti menettelytapakompromissineen sekä aserahäänestykseen liittyvät selitykset (äänestäminen oli turhaa, koska "vastustava kantamme" oli tullut selväksi kaikille – paitsi pääministerille, jolla se oli "yllätys") ovat tämän kehityslinjan huikeimmat esimerkit. Eikö tämäntapaisten näytelmien pitäisi panna jokainen kd-liikkeen jäsen miettimään, *kenen etuja palvelee* (vaikkapa siten "politiikan" keskiössä, jos muulle ei haluta antaa merkitystä) tällaisen roolin antaminen (ja ottaminen) SKDL:lle?

10.

Seuraavassa käymme läpi eräitä argumentteja, joiden nojalla hallitukseen osallistuminen on kohotettu strategiaksi. Ensinnäkin on olemassa yleisluontoinen perustelu, jonka mukaan SKDL ei voisi oppositioasemista enää vaikuttaa läheskään samalla tavoin kuin 1950-luvulla, koska (a) parlamentaarinen voimamme on vähentynyt ja (b) ulkopoliittinen erityisroolimme hyvien Neuvostoliiton-suhteiden esitastelijana ja kehittäjänä on tyhjentynyt. Mutta sama kehitys on syönyt eväitä myös hallitusasemista tapahtuvalta vaikuttamiselta – ja ehkä nimenomaan juuri siltä: se, että monet kd-liikkeen tavoitteet ja tunnukset ovat tulleet hyväksytyiksi myös muiden poliittisten voimien taholla, voi olla perusteltuna hallitukseen osallistumiselle vain neuvottomuuden ja näköalattomuuden kautta. Nuo tavoitteet ja tunnukset kuuluvat menneisyyteen, nykyisyys ja tulevaisuus vaativat uusia. Vaitämme, että hallitukseen osallistuminen uhkaa viedä vaikuttamiselta ja uusien näköalojen etsimiseltä lopunkin puhdin. Näin tapahtuu ainakin silloin, kun SKDL ei jätä itselleen enää edes mahdollisuutta *valita*, kumpi asetelma kulloinkin merkit-sisi suurempaa vaikutusvaltaa todelliseen yhteiskunnalliseen kehitykseen.

11.

Juuri tänä talvena, vaalien alla, on keskustelussa tukuuduttu voimakkaammin kokoomus-argumenttiin: jos SKDL ei ole hallituksessa, niin siellä on kokoomus, ja tällöin politiikka on *vielä huonompaa* kuin tähän saakka. Eräissä rajallisissa mielessä tämä argumentti on relevantti: Suomen valtiosäännön erikoisuudesta johtuu, että hallituksen on hyvin vaikea toimia niukan eduskuntaenemmistön varassa. Silti eivät vaihtoehdot asetu politiikan mekanismeissa siten, että sosialidemokraattien ja keskiryhmien olisi valittava *joko* kokoomus *tai* SKDL hallituskumppanikseen. Ensinnäkin SDP:n ja keskustan niukan eduskuntaenemmistön varassa toimiva hallitus voi luottaa saavansa – ja toimii saadakseen – esityksilleen asiakohtaisesti joko SKDL:n

tai oikeiston tuen. Toiseksi kokoomuksen tai SKDL:n mukaan ottaminen hallitukseen ovat toisistaan pitkälle *riippumattomia valintoja*: ratkaisu, jossa SDP ja keskiryhmät päätyvät jättämään SKDL:n hallituksen ulkopuolelle saattaakin *vähentää* paineita kokoomuksen mukaantuloille. Itse asiassa SKDL:lle kokoomuksen hallitukseen tulon torjuminen asettuu todellisuudessa valintana vain silloin, jos siltä kysytään kantaa osallistua hallitukseen *yhdessä* kokoomuksen kanssa.

12.

Tärkeällä sijalla hallitukseen osallistumisen perusteluissa on ulkopoliittikka-argumentti: eivätkö kärjistynyt kansainvälinen tilanne, ydinsodan uhka ja presidentinvaihdokseen liittyneet spekulatiot tee välttämättömäksi, että SKDL on paikalla vahtimassa, ettei tapahdu horjahduksia? On sanottava, ettei hallitukseen osallistuminen ole mikään tae siitä, että SKDL:n kantaa kuultaisiin kriisitilanteissa (kaan!). Painavampi seikka on kuitenkin se, että ulkopoliittinen vastuume on tänään entistä lujemmin sidoksissa sisäpoliittisiin ratkaisuihin: vienniteollisuuden kilpailukyvyyn etusijalle asettava politiikka ei merkitse vain työttömyyttä ja sosiaalisesti kielteistä talouspolitiikkaa *kotimaassa*. Se merkitsee todellisen kansainvälisen vastuun hylkäämistä, Suomen osallistumista kansainvälisen talouden imperialistisiin rakenteisiin, niiden hyväksikäyttöön ja pönkittämiseen.

13.

Niitä, jotka eivät näe hallitukseen osallistumista ainoana vaihtoehtona on syytetty myös "tavarapolitiikasta", so. yksittäisten poliittisten lupauten asettamisesta "vaikuttamisen" edelle. Niinpä hallituksen hajoamisen johtanutta asemäärärahaäänestystä on sanottu "tyhjäksi mielenosoitukseksi", jossa ei saavutettu pen-ninkään vähennystä puolustusmenoihin, vaan päinvastoin menetettiin mahdollisuudet jatkossa todella vaikuttaa tässäkin asiassa. Tällaisen väitteen esittäjät syylistyvät itse pahimman laatuiseen tavara-politiikkaan, yhden ainoan eduskuntaäänestysten absolutistisiin. Eikö se, että pääministeri teki – toisin kuin edellisillä kerroilla – SKDL:n kannasta hallitusksymyksen, osoita että asevarustelun kasvulle kriittisiä ääniä *muissa* puolueissa ei enää saada vaiennetuiksi ellei myös SKDL:oa saada "kuriin"? Eikö hallituksen hajoaminen tähän asiaan merkitse, että jatkossa puolustusmäärärahat ovat hallitusohjelmaneuvoitteluihin muutakin yhdeksän luokan kysymys – ainakin jos SKDL pitää kiinni kannas-

taan? Ja eikö ollut jo aika tehdä johtopäätökset siitä, miten hyvin nimenomaan *tässä asiassa* on kyetty "vaikuttamaan" hallitustasolla?

14.

Sukulaisargumentti äskeiselle on väite siitä, että oppositiomahdollisuudenkin auki pitävät harjoittaisivat "kosmetiikkaa", kalastelisivat vaalikannatusta vastapainona hegemoniaan tähtäävälle politiikalle. Eikö juuri aserahakysymys osoittanut sen, että *asettamalla ehtoja* politiikan sisällölle on mahdollista esittää poliittisia aloitteita, joilla on reaalin vaikutus kehitykselle muiden puolueiden sisällä? Ja eivätkö hallitukseen itsensä vangitsevat toverit sivuuta kokonaan mahdollisuudenkin vaikuttaa kd-liikkeen esimerkin avulla koko poliittisen kulttuurin muuttamiseen pois alkuteeseissä kuvatus-ta ajattelusta? Eikö heidän näköalansa kapene siihen, että nimenomaan omaa painoa neuvottelupöydässä kasvattamalla, siis omaa gallup-siivua kasvattamalla, saataisiin joskus aikaan myönteistä kehitystä?

15.

Esimerkin voimasta esimerkki: Eikö kansandemokraattisen liikkeen tulisi olla tienavaaja poliittisen hallitsemistavan muuttamiselle demokraattisemmaksi? Tämä voisi tapahtua demokratisoimalla liikkeen sisäisen päätöksentekoa politiikan suurissa kysymyksissä. Muun muassa devalvaatiopaketin menettelytapakompromissin kokemus osoittaa, että politiikassa harvoin on ehdottomia aikarajoja, vaan että nuo aikarajat asetetaan juuri vallitsevasta hallitsemistavan tavasta ja poliittisesta kulttuurista käsin ja niiden tueksi. Eikö SKDL voisi tällöin lähteä aktiivisesti murtamaan sitä politiikan muotoa, joka liittyy kiinteästi alussa kuvattuun poliittiseen ajatteluun: johtajat tekevät "vaikeissa tilanteissa" ratkaisut, ja muiden tehtäväksi jää päätösten sisällön arvioinnin sijasta kannanotto vain arvovaltakysymyksiin, siihen kaadetaanko omat johtajat vai ei. Vaalien jälkeisissä hallitusneuvotteluissa SKDL:n tulisi vaatia ainakin itselleen oikeutta demokraattisesti käsitellä ratkaisuja niiden eri vaiheissa sekä järjestöelimissään että järjestöelinten ulkopuolella olevien äänten kuullen. Esimerkiksi hallitusohjelma tulisi julkaista lehdistössä *ennen* sen sopimista. Saattaa olla että tällainen vaatimus ensimmäisellä kerralla estäisi SKDL:n osallistumisen edes vakavasti neuvotteluihin. Mutta eikö juuri tällaisella esimerkillä voitaisi edistää demokratian toteutumista muissakin puolueissa, hallitsemisen tavan muuttamista ja hegemoniaan liittyviä ta-

voitteita pitemmällä tähtäimellä?

Valitettavasti Lapin tapahtumat ja SKDL:n johdon niiden yhteydessä demokratian loukkauksille antama tuki näyttävät osoittavan, että SKDL antaa muille puolueille kokonaan toisensuuntaista esikuvaa poliittisen hallitsemistavan kehittämisessä. Järjestöjyriä on jokaisessa puolueessa. SKDL:n toiminta Lapin ehdokasasettelussa lisää heidän sananvaltaansa.

16.

Entä vasemmiston yhteistyö? Eikö sen lujittamiseksi SKDL:n ole syytä osallistua maan hallitukseen, jossa SDP joka tapauksessa on, ja vaikka laihoinikin tuloksin?

Tapa, jolla SKDL:ssä käytetään vasemmistoyhteistyötä hallitukseen osallistumisen strategisoinnin perusteluna, on vahvasti sidoksissa alkuteeseissä kuvattuun poliittiseen ajatteluun. Vasemmistoyhteistyö nähdään yhteistyönä nimenomaan SDP:n johdon kanssa ja hyvin keskeisesti juuri hallitusyhteistyönä, vaikka tulokse-na olisi todellisen poliittisen vasemmiston katoaminen maasta.

Viime presidentinvaalien jälkeen SDP:n johto on määrätietoisesti kehittänyt puolueestaan valtionhoitajapuoluetta. Asemäärärahojen kohottaminen ja siihen liittyvät uudet puolustuspoliittiset painotukset sekä syksyinen devalvaatiopaketti ovat olleet askeleita tällä tiellä. Tätä kautta tulee ymmärrettäväksi, että esimerkiksi talouspolitiikassa suoritettu selvä käänne oikealle ei edusta "välttämättömyyksen" pakkoa, vaan sitä erityistä tapaa, jolla valtiollistuminen koskee SDP:tä.

Tässä tilanteessa SKDL:n liimautumisen SDP:n johdon kylkeen merkitsee tuen antamista kielteiselle kehitykselle sosialidemokraattisessa puolueessa. Vasemmistolaisten äänten vaientamiseen riittää toteamus siitä, että asiat on sovittu SKDL:nkin kanssa.

17.

Mitä siis olemme halunneet sanoa kaikella edelläolevalla? Emme torju SKDL:n osallistumista maan hallitukseen emmekä kiellä sitä merkitystä, joka harjoitetulla vasemmiston ja keskustan yhteistyöllä on maassamme ollut. Sensijaan haluamme asettaa vastustamaan näkemystä, jonka mukaan hallitukseen osallistuminen olisi *ainoa vaihtoehto*. Päinvastoin, *hallitukseen osallistumisen strategiointia johtaa vaihtoehdottomuuteen, ei vain SKDL:n osalta, vaan koko yhteiskunnan mittakaavassa: poliitikasta häviää vakavan oppositiion* mahdollisuus, sisällöllinen ja re-

aalinen vaihtoehto porvarillis-teknokraattisille hallitsemisen "välttämättömyyksille".

Jos kansandemokraattisella liikkeellä on tulevaisuutta, niin se johtuu liikkeen luonteesta radikaalina, tulevaisuuden liikkeenä ja elävästä yhteydestä kaikkinaiseen "todelliseen liikkeeseen". Näiden elementtien kehittämisen tulisi nyt olla pääasia, eikä kiintymys likaiseen pesu-teen saisi johtaa lasten heittämiseen menemään.

Tässä kirjoituksessa emme ole edes yrittäneet esittää sisällöllistä yhteyttä kd-liikkeen politiikan ja "todellisen liikkeen" välillä, siitä yksinkertaisesta syystä ettei tätä yhteyttä käytännössä ole. Nyt tulisi hakea toimintasuuntia, jotka auttaisivat yhteyden luomisessa. Eräs sellainen on epäilyksettä kysymys rauhasta, mukaanlukien kysymys *Suomen asevarustelusta*, joka yhdessä *hallitsemistavan demokratisoimisen* kanssa tulisi nostaa vaalien jälkeisten hallitusneuvottelujen keskeisiksi kysymyksiksi. Muita kysymyksiä voisi etsiä kansalaistoiminnan ja taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten *perusoikeuksien* liittymäkohdista.

18.

Valitettavasti ennustettavissa oleva kehityssuunta on päinvastainen. Voimistumassa on tendenssi, jonka "poliittinen sisältö" perustuu SKDL:n ajamiseen mukaan hallitusyhteistyöhön hinnalla millä hyvänsä. Lähtöläskenta on alkanut, tunnus hallitusvaaleista nostettu. Lähiäikoi-na kansandemokraattinen liike kääntää perinteisen kantansa mm. liikevaihtoveron korotukseen pääläelleen hallitukseen osallistumisen helpottamiseksi.

Toteutuessaan tämä kehitys johtaa kansandemokraattisen liikkeen kahtalaiseen vaihtoehdottomuuteen: yhtäältä on syntymässä SDP:n kylkeen liimautuva "piirua parempaa reformismia" edustava vasemmistopuolue, toisaalta pieni ja puhdas "marxisti-leninistien" joukko, joka ortodoksisuudellaan ei tarjoa todellisen vaikuttamisen vaihtoehtoa. Puuttuu vain avoin hajaannus – toistaiseksi, sillä "laboratoriokokeet" (itse nimittäisimme operaatiota mieluummin koeammun-noiksi) Lapissa ovat alkaneet. Tällainen kehitys merkitsee paitse kansandemokraattisen liikkeen kokonaisvoiman supistumista, myös SDP:n vasemmistovoimien näköalojen kaventumista. Ja ennenkaikkea se merkitsee radikaalin muutos-potentiaalin siirtymistä entistä enemmän puolueiden ulkopuolelle.

Kaikesta huolimatta on mahdollista vielä estää kuvattua kehityssuuntaa toteutumasta. Kansandemokraattisen liikkeen sopeuttaminen ja eristäminen eivät toteudu itsestään eivätkä jää itsestään toteutumatta.

H. Daumier

Mistä alkaisimme?

Keskustelua naispolitiikan lähtökohdista

Signe Arnfred, Judy Gammelgård,
Pia Friis Jensen, Else Jörgensen,
Elsbeth Kroer, Birgit Land, Birthe
Lange, Maria Lindqvist, Sanne
Norre-Jacobsen

Osa I

Tämän mammuttiartikkelin kirjoittajat, yhdeksän tanskalaisnaista, joiden kaikkien poliittista ja teoreettista menneisyyttä ja nykyisyyttä en tarkkaan tunne, eivät liene 70-luvun alussa olleen ainakaan mitenkään varauksettomia punasukkia. Heistä esimerkiksi Signe Arnfred, jonka kirjoituksiin viimeisen kymmenen vuoden ajalta olen tuostakin törmännyt, oli vuonna 1972 mukana perustamassa Sosialistista naisryhmää (Socialistisk Kvindegruppe). Tämän ryhmän perustajat katsoivat, ettei Tanskan punasukkaliikkeessä vallinnut riittävää "tietoisuutta luokkayhteiskunnasta", ja ettei siellä "otettu tavoitteeksi usein asetettua sosialismia kyllin vakavasti". Sosialistinen naisryhmä otti kohderyhmäkseen työläisnaiset, vaikka ryhmän perustajat olivat lähinnä sivistyneistö naisia. Tässä suhteessa sitä voidaan pitää rinnakkaisena ilmiönä niille "työläishenkisille" (uuden vasemmiston ryhmittymille, jotka – huolimatta rekrytointipohjastaan ja mobiilisaatioperustastaan – pitivät kohderyhmänään työväenluokkaa (käytännössä usein työläismiehiä).

Pyrkiessään tekemään pesäeroa punasukkaliikkeen "porvarillisuudesta" Sosialistinen naisryhmä tuli samalla torjuneeksi punasukkaliikkeen toimintamuodot (pienryhmät, joissa lähtökohdiana ovat kunkin omat kokemukset) ja mobilisaatioperustan (henkilökohtaisen elämän alueen ongelmat). Tässä tuli heitettyä lapsi pesuveden mukana – on Signe Arnfred todennut eräässä vuonna 1974 ilmestyneessä artikkelissaan. Ajan mittaan alkoi tuntua vähän turhalta istua yleisvasemmistolaisessa pienryhmässä pohtimassa pelkästään naiskysymystä. Tyypillistä oli, että samapalkkaisuuskysymys näytti olevan miltei ainoa konkreettinen ongelma, mihin olisi katsottu voitavan tarttua. Mitään yhdistävää teoriaa enempää luokkataistelusta yleensä kuin "erityisen naiseuden" asemasta suhteessa siihen ei tuntunut löytyvän. Niinpä ryhmä lakkautti itsensä jo vuonna 1973.

Naisliikettä eivät enempää Signe Arnfred kuin ilmeisesti useat muutkaan Sosialistisessa naisryhmässä mukana olleet siskot voineet kuitenkaan unohtaa ryhmän lakkauttamisen jälkeenkään. Naisliike, naisten asema ja käyttäytyminen, perhe, jne. ovat usein toistuvia teemoja Sig-

nen 70-luvun teksteissä. Näistä kirjoituksista päätellen Signen feminismi tuntuu olleen varsin tiukasti "avioliitossa" marxismin kanssa. Tanskalaisissa yliopistoissa vaikuttanut pääomalogiikka on jättänyt pysyviä jälkiä varsin monen sikäläisen akateemisesti suuntautuneen vasemmistointellektuellinaisen ajatteluun – niin myös Signen.

Into selvittää naisliikkeen ja työväenliikkeen välistä suhdetta on johtanut Signen penkomaan Aleksandra Kollontain elämää. Tuloksia näistä tutkimusretkistä voi lukea Signen yhdessä neljän muun naisen kanssa toimittamasta Kollontai-kokoomateoksesta, joka sisältää sekä Kollontai-käännöksiä että artikkeleita Kollontaista. (Ks. artikkelin lähdeluettelo)

Todella omakohtaisesti koetuksi asiaksi naiskysymys näyttää kuitenkin muodostuneen Signe Arnfredille – kuten monelle muullekin hänen sukupolvensa marxisti- ja/tai vasemmistososialistinaiselle – vasta 70-luvun jälkipuoliskolla. Tällöin hän alkoi analysoida myös omia henkilökohtaisia kokemuksiaan, pohtia itseään naisena.

Yksinkertaiselta tuntuvalta oivalluksella, että naiskysymys onkin mitä suurimmassa määrin myös itseä eikä vain joitain moninkertaisesti sorrettuja työläisnaisparkoja koskettava asia, voi olla yllättävän mullistavia vaikutuksia koko poliittiseen ajatteluun (tämän olen myös itse kokenut). Käsilläoleva artikkeli on luonteeltaan uudelleenarvioiva ja itsekritiittinen. Signe ja kumppanit kirjoittavat tavallaan myös itseään "irti" monista niistä näkemyksistä, joita he kritisoivat. Heidän puheenvuoronsa ei koskettele pelkästään naispolitiikan lähtökohdista vaan radikaalin/vallankumouksellisen/kapitalismin "horisontin" ylittävän politiikan lähtökohdista yleisemminkin. He pohtivat uudella tavalla konkreettisesti subjektiviteettiongelmia, so. kysymystä materiaalistien elämänehtojen, tietoisuuden ja poliittisen toiminnan välisistä yhteyksistä. He asettavat perustellusti kyseenalaisiksi monia vasemmiston/työväenliikkeen piirissä itsestäänselvyyksinä otettuja näkemyksiä liittolaispolitiikasta, puolueen roolista ja organisaatio- ja toimintamuodoista. Kysymyksiä on enemmän kuin vastauksia, ja lukiessa niitä syntyy aina vain lisää – mutta eikö niin ole "hyvä"?

Minusta tuntuu, että Signen ja hänen kanssaan kirjoittavien sosialistisiskojen poliittinen ja teoreettinen kehitys on ollut eräiltä osin varsin samantapainen kuin omani. Se "positio", josta käsin he tällä hetkellä keskustelua käyvät, poikkeaa kuitenkin ratkaisevasti omastani. Heidän puheenvuoronsa kytkeytyy keskusteluun Tanskan vasemmistososialistien puolue-

een (Venstre Socialisterne) naispolitiikasta. VS:n piirissä on naiskysymyksestä ilmeisesti keskusteltu koko 70-luvun ajan vähän toisella tavalla kuin meillä SKDL:ssä, vaikkakin vasemmistososialistien suhtautuminen punasukkiin on usein ollut kaikkea muuta kuin suopeaa. Täällä lähän radikaalia keskustelua naiskysymyksestä käytiin 70-luvun jälkipuoliskolla SKDL:n järjestöjen ulkopuolella ja voisi jopa sanoa – niistä huolimatta. Tyrmätiinhän feministien toistuvat vetoamukset kansandemokraattiselle liikkeelle joksinkin totaalisesti. Tänä päivänä tilanne on toki vähän toinen. Ääntenkalastuksessa oltaisiin nyt valmiita kokeilemaan jos jonkinlaisia syöttejä. Uskaltaisn veikata, ettei sopivasti femmahtavan naisen olisi nykyään kovinkaan vaikeaa niin halutesaan luoda huikeaa järjestöuraa. Ja sama koskee kai muitakin uusista sosiaalisista liikkeistä innostuneita ihmisiä. Haluajat näyttävät kuitenkin olevan vähissä – syystä tai toisesta.

Minua ovat viime vuosina askarruttaneet varsin samantapaiset kysymykset kuin tämän artikkelin kirjoittajia. En kuitenkaan osaisi kuvitella heittäväni niitä täällä mihinkään varsinaiseen järjestökeskusteluun. Pikemminkin haluaisin suunnata ne niille sadoille ja tuhansille, jotka ovat 70-luvun kuluessa pikkuhiljaa vetäytyneet aktiivisesta järjestötoiminnasta kuka syyllisyyden, kuka pettymyksen, kuka katkeruuden tunteja (tai kenties näitä kaikkia) kokien. Minua tämä artikkeli auttoi aikoinaan selvittämään jotain siitä, miksi oli alkanut tuntua niin mahdottomalta olla enää mukana järjestökuvioidissa, miksi olin alkanut hitaasti ja huomaamattani, ilman sen kummempia välienselvittelyjä ja konflikteja vain yhä useammin ja useammin jättäytyä pois kokouksista...

Yhdeksän naisen yhteisartikkeli on jo saavutus sinänsä. Voi helposti kuvitella, millainen prosessi erilaisten aineiden yhteenleikkaaminen ja -liimaaminen on mahtanut olla. Liitoskohtia on varmasti ollut mahdollista kokonaan hävittää. Tämän artikkelin lukija saa luvan tottua liikkumaan milloin poliittisessa liike-, puolue- ja järjestökeskustelussa, milloin teoreettisessa pääomalogisessa tarkastelussa, milloin taas naisliikkeen inspiroimissa uudelleenkäsitteellistämisyhteyksissä. Ja kaikki nämä keskustelut ovat monessa suhteessa niin tanskaa, niin tanskaa, vaikka niitä onkin yritetty kääntää suomeksi. Kulttuuri kun ei oikein käännä.

Edessä on urakka, joka saattaa välillä tuntua pikemminkin hikijumpalta kuin kohtuulliselta aivovoimistelulta. Se tarjoillaan varmuuden vuoksi kahdessa osassa. Ja varsinainen huipennus on tietenkin jatkokertomuksen jälkimmäisessä osassa – aivan lopussa.

Eeva Peltonen

Tämän puheenvuoron tarkoituksena on osallistua kahden viimeaikaisessa vasemmistokeskustelussa kuvastuneen naispoliittisen tendenssin arvioimiseen ja selvittämiseen.

Konkreettisesti tämä kahtiajakautuminen on mielestämme ilmennyt VS:n kahdessa erilaisessa naispoliittisessa linjassa, jotka puoleen 10. edustajakokouksen kaksi eri naistoimintaa käsittelevää valio-kuntaa, "ammattillisten" naisten valio-kunta ja naissiihteeristö ilmaisivat. Erimielisyydet liittyvät juuri kysymykseen siitä, mikä olisi asetettava naispolitiikan kehittämisen lähtökohdaksi. Kun "ammattilliset" naiset puhuvat työväenluokan naisista ja korostavat työn alueelta nousevia kysymyksiä, puhuu naissiihteeristö elämäntilanteen kokonaisuudesta, naisten erityisestä kokemusmaailmasta, toivoen samalla poliittista oikeutusta sivistyneistön ja keskikerrastumien naisten naispoliittisille kokemuksille. Haluamme tuoda esiin ja problematisoida niitä enemmän tai vähemmän implisiittisiä oletuksia, jotka liittyvät käsitykseen, että naispoliittisen työn lähtökohdaksi olisi otettava naisten tilanne työn alueella, missä työ on käsitetty palkkatyönä.

Problematisoidessamme näinkin tärkeää kysymystä kuin politiikan lähtökohtaa joudumme tavallaan keskusteluun, jonka juuria on syytä hakea kauempaa kuin VS:n "ammattillisten" naisten ja naissiihteeristön välisistä erimielisyyksistä, sillä koskettamme ongelmia, jotka ovat askarruttaneet ja jakaneet naisliikettä koko sen olemassaolon ajan. Klassisena ristiriitana eri kantoja edustaneiden Clara Zetkinin ja Alexandra Kollontain välillä. Sitäpaitsi tällaisella keskustelulla on myös laajempia ulottuvuuksia, koska siinä tehtävillä johtopäätöksillä on ratkaiseva merkitys paitsi näkemyksille naispolitiikasta tässä ja nyt myös käsitykselle vallankumouksellisen strategian sisällöstä ja vallankumouksesta ylipäätään. Tarkastellessa siis kysymystä naispolitiikan oikeasta lähtökohdasta tässä laajassa perspektiivissä. Keskusteluun liittyvät yhtä lailla kysymys materiaalisesta elämäntilanteesta, tietoisuuden ja poliittisen toiminnan suhteesta ja vallankumouksellisesta strategista ja liittolaisperspektiivistä kuin kysymys naispolitiikan sisällön määrittelystäkin. Naispolitiikan alueen hahmottaminen edellyttää mielestämme tällaista keskustelua.

Aiomme seuraavassa osoittaa tämän keskustelun historialliset juuret tarkastelemalla eroavuuksia Kollontain ja Zetkinin naispoliittisten näkemysten välillä. Sen jälkeen pohdimme kysymystä, mikä olisi naispolitiikan oikea lähtökohta. Tässä kysymyksessä oma kantamme eroaa selvästi sellaisesta naispoliittisesta näkemyksestä, jonka mukaan olisi ensisijaisesti suuntauduttava työväenluokan naisten ongelmiin työpaikoilla. Näemme tällaisen käsityksen jatkona Clara Zetkinin

muotoilemalle naispoliittiselle linjalle. Zetkinin naispoliittisessa katsannossa ilmenee tendenssi, jota voitaisiin välttää kutsua "vajavaisuusteoriaksi". Nainen käsitetään poliittisesti kokemattomaksi, tietämättömäksi ja kykenemättömäksi, lyhyesti ilmaisten jälkeensä jääneeksi. Tästä tehdään usein sellaisia strategisia ja agitatorisia johtopäätöksiä, että olisi yritettävä kompensoida tätä jälkeensä jääneisyyttä ja pyrittävä vetämään nainen askel askelelta tuotannolliseen ja julkiseen toimintaan. Haluamme kääntää ympäri tämän vajavaisuusnäkökulman ja kysyä: mitä naiset voivat antaa, mitä erityisiä kokemuksia heillä on, miten he voisivat olla myönteisvaikuttamassa poliittisen kentän laajenemiseen? Tämän näkökulman hahmotamisessa meitä on innoittanut naisliikkeen historiassa erottamamme toinen tendenssi. Alexandra Kollontai edustaa tätä toista naispoliittista perinnettä, jonka piirissä on koetettu muun muassa osoittaa, mikä merkitys naisille ominaisilla kokemuksilla uusintamisen alueelta on sosialistisen naispolitiikan kehittämiselle. Kyse on arkipäivän järjestäytymisestä, sukupuolten välisistä suhteista, suhteista lapsiin mutta myös naisten usein kokemasta antagonistisesta ristiriidasta tuotannon ja uusintamisen erilaisten kokemusmaailmojen välillä.

Ajankohtaisessa naispoliittisessa keskustelussa olemme nähneet Ulrike Prokopin kirjan naisellisestä elämänyhteydestä (Weiblicher Lebenszusammenhang) olevan tavallaan Kollontain ajatusten nykytilanteesta lähtevää jatkokehittelyä. Siksi aiomme tarkastella myös Prokopin ideista nousevia poliittisia johtopäätöksiä.

Clara Zetkin / Alexandra Kollontai

Clara Zetkinin ja Alexandra Kollontain naispoliittisten käsitysten erojen erittely antaa sangen hyvän näkökulman muutamiin tämän päivän naispoliittisiin vastakkainasetteluihin.

Clara Zetkin, jonka poliittisesti aktiivinen kausi ulottui 1880-luvulta aina 1920-luvulle asti, on sen suuntauksen kanta-ajaja, jota on sittemmin sosialidemokraattisessa ja kommunistisessa perinteessä kutsuttu "proletaariseksi naispolitiikaksi".

Clara Zetkin kuului Saksan sosialidemokraattiseen puolueeseen (SDP), joka oli II Internationaalissa johtavassa asemassa, ja hän kehitti naispoliittisen teorian suhteessa sen politiikkaan. Sodan syttyessä 1914 SPD antoi tukensa Saksan yhtymiselle sotaan ja sen seurauksena II Internationaali purkautui, Clara Zetkin oli tuolloin puolueen vasemmistossa, joka vastusti militarismia ja myös (yhdes-
sä mm. Leninin kanssa) Zimmerwald-liikkeessä, joka koetti luoda lähtökohtaa uudelle sosialistiselle internationaalille.

Myös Rosa Luxemburg kuului SPD:n vasemmistoon ja oli mukana Zimmerwald-liikkeessä, mutta toisin kuin Lenin ja Zetkin, jotka etääntyivät SPD:stä vasta sotaan liittyessä, Luxemburg oli jo useita vuosia aiemmin muotoillut SPD:n poliittista kritiikkiä (muun muassa niin kutsutussa yleislakkokeskustelussa) ja vaihtoehtoista poliittista näkemystä, joka SPD:n vasemmistossa loi perustaa Spartacusliiton muodostamiselle.

Näiden poliittisten kantojen erojen valaisemiseksi voidaan esittää muutamia erimielisyyksiä Rosa Luxemburgin ja II Internationaalin pääteoreetikon Karl Kautskyn välillä. Kautskyn poliittisen ajattelun, josta Lenin omaksui suuren osan, eräitä perustavia lähtökohtia ovat muun muassa seuraavat: a) taloudellisen ja poliittisen taistelun tiukka erottaminen. Taloudellinen taistelu on ammattiyhdistysten asia, poliittinen puolueen, b) työläisjoukot eivät itsestään pysty kehittämään tietoisuutta, joka ulottuisi taloudellisen taistelun ulkopuolelle. Poliittisen luokkatietoisuuden edellytyksenä on teoreettinen koulutus, johon vain sivistyneistöllä on mahdollisuus. Poliittinen tietoisuus on siis tuotava työväenluokalle ulkoa, c) tästä Kautsky päätelee, että järjestäytymisen – ammattiyhdistyksiin ja puolueeseen – tulee edeltää poliittista toimintaa. (Muun muassa tästä on yleislakkokeskustelussa kysymys.) Joukkojen tulee olla vastuullisen johdon alaisia.

Rosa Luxemburg on sitä vastoin yksinkertaista esitettyä sitä mieltä, että a) taloudellinen ja poliittinen taistelu liittyvät yhteen, ovat saman asian kaksi puolta; kun joukot itse lähtevät liikkeelle, kuten esimerkiksi yleislakossa, osoittautuu, että taloudellisella taistelulla on poliittisia ulottuvuuksia (ja kääntäen), b) mistä seuraa, että juuri joukkojen omat taistelukokemukset kasvattavat vallankumouksellisen tietoisuuden. Työväenluokan poliittista tietoisuutta ei voida tuottaa koulutuksella ja kirjoituksilla, vaan ainoastaan sen omalla vallankumouksellisella taistelulla, c) siten myös järjestäytyminen on usein taistelun itsensä tulos eikä päinvastoin. Taistelukokemukset synnyttävät joukoissa tarpeen järjestäytyä ja näytävät niille järjestäytymisen välttämättömyyden.

Yhteenvetona Kautskyn poliittisesta ajattelusta voidaan sanoa, että siinä puolue ja joukot ovat vallankumouksen subjektit ja joukot sen objektit. Sitä vastoin Rosa Luxemburg panee painon joukoille, pitää niitä, joukkoliikettä vallankumouksen subjektina. Hän sanoo: "Todellinen vallankumouksellinen työväenliikkeen otama harha-askel on historiallisesti katsoen äärettömästi hedelmällisempi ja arvokkaampi kuin kaikkein parhaan keskustuskomitean erehtymättömyys."

Luxemburg ja Zetkin olivat kummatkin mukana SPD:n vasemmistossa muodostamassa Saksan kommunistista puolue-

etta (KPD) vuodenvaihteessa 1918/1919, mutta heidän erilaiset poliittiset kantansa eivät koskaan tulleet selvästi esiin, koska Luxemburg murhattiin 14 päivää myöhemmin.

Clara Zetkin pysyi uskollisena kommunistiselle puolueelle ja II Internationaalille kuolemaansa asti 1933.

III Internationaali omaksui Clara Zetkinin II Internationaalin kaudella muotoileman naispolitiikan ja se toimii yhä kommunististen puolueiden (ja marxilais-leniniläisten ryhmien) naispolitiikan ohjenuorana.

Clara Zetkinin historiallinen ja edistysellinen panos naispoliittisella/naisteoreettisella alueella sisältyy *naiskysymyksen luokkaluonteon* korostamiseen. Clara Zetkin toi esiin, että naisliike ja naisasia, jonka ohjelmaan kuuluivat naisten yhtäläinen oikeus omaisuuteen ja koulutukseen (vertaa esimerkiksi Dansk Kvindefundamentin perustaminen vuonna 1870), vaikkakin tämä oli verhoutuneena retoriikkaan, jossa puhuttiin "kaikista naisista" ja siksi herätti hämmennystä työläisnaisten riveissä, oli porvarillinen hanke. Toisaalta hän korosti että naiskysymys on olemassa työväenluokassa – *vaikkakin toisessa muodossa*. Tärkeässä puheessa vuodelta 1896 "Ilman työläisnaisia ei sosialismi voita" hän sanoo:

1) Naiskysymyksen on tuottanut kapitalismi ja se esiintyy vain niissä luokissa, jotka itse ovat kapitalistisen tuotantotavan tuotteita.

2) Mutta se esiintyy eri muodoissa näissä luokissa: a) porvariston naisilla kyseessä on omaisuuden itsenäinen ja vapaa hallinta, toisin sanoen kamppailu oikeudesta luokkaetuoikeuksiin luokan miehiä vastaan, b) pikkuporvaristolle ja sivistyneistölle (tarkempaa olisi käyttää nykyisin käytössä olevaa keskikerrosten käsitettä) se on kysymys yhtäläisestä koulutuksesta ja yhtäläisestä oikeudesta palkkatyöhön, jälleen siis kamppailusta luokan miehiä vastaan yhtäläisistä kilpailuedellytyksistä. Näistä kahdesta kohdasta, joissa on kysymys taloudellisesta tasavaroista miehiin nähden, koostuu Clara Zetkinillä *erityinen naiskamppailu*. c) Työväenluokan naisille asia asettuu radikaalisti toisin. Heidän kohdallaan kamppailu ei ole mikään erityinen naiskamppailu, koska siinä ei ole kysymys kamppailusta miehiä vastaan. Työväenluokassa naiskysymys koskeekin luokan naisten mobilisoimista kamppailuun kapitalismia vastaan yhdessä työväenluokan miesten kanssa.

Tämä käsitys merkitsi tärkeää edistysaskelta työväenluokan historiassa, koska sosialidemokraattinen liike oli ollut kalistumaisiltaan karkoittamaan naisia työmarkkinoilta päästäkseen eroon halvan naistyövoiman palkkoja laskevasta vaikutuksesta. Clara Zetkin korosti sen sijaan, että palkkoja alentavaa vaikutusta vastaan oli välttämätöntä työskennellä naisten ammatillisella ja poliittisella järjestäytymisellä. Tämä oli jatkoa Engelsin ja Bebelin naispoliittisille kirjoituksille, joissa osoitetaan selvästi yhteys naisten taloudellisen itsenäisyyden ja vapautumisen ja sosialismin välillä.

Clara Zetkin myötävaikuttanut siis toisaalta porvarillisen ja proletaarisen naiskamppailun erottumiseen toisistaan 1880-luvun loppupuolella ja toisaalta siihen, että sosialidemokraattinen liike muotoili sellaisen naispolitiikan, joka oli uskollinen marxilaisen perinteen perustavimmille käsityksille asiasta.

Edellä sanotun lisäksi Clara Zetkinille naiskamppailussa on kysymys "naisten mukaanvetoamisesta" taloudelliseen (ammatilliseen) ja poliittiseen taisteluun. "Siten, että hän voi osallistua taisteluun *yhtä hyvin aseistettuna kuin mies*".

Tehtävänä on siis "herättää naisessa luokkatietoisuus ja vetää hänet luokkataisteluun".

Clara Zetkin korostaa, ettei ole kysymys erikoisesta naisagitaatiosta vaan *sosialistisen agitaation harjoittamisesta naisten keskuudessa*. Siis naisten vetämisestä mukaan sosialidemokraattiseen politiikkaan.

Tämä on usein kuitenkin *vaivalloista ja hankalaa*, koska työväenluokan naiset – tämä sisältyi Zetkinin ajatuskuvioon – ovat tietoisuudeltaan "jäljessä" työväenluokan miehistä. Agitaation tavoite on saada heidät "miesten tasolle" sekä ammatillisesti että poliittisesti.

Tämä käsitys sisältää kaksi toisiinsa liittyvää oletusta naisten sosialistisen politiikan suhteesta:

1) Naisena oleminen merkitsee *poliittista vajavaisuutta*, joka on kompensoitava *erityisellä agitaatiolla*.

2) Sosialistinen politiikka ymmärretään annettuna puolueen lukkoonlyömänä asiana, jonka ympärille naiset on mobilisoitava. Naisilla ei ole mitään sellaisia erityisiä kokemuksia, jotka voisivat vaikuttaa puolueen politiikan muotoutumiseen.

Myös Alexandra Kollontain poliittinen lähtökohta on II Internationaali – hän oli Venäjän sosialidemokraattisen puolueen jäsen. Sen lisäksi hän vuoteen 1917 mennessä kohtaa kaksi muuta (nais-)poliittista innoituksen lähettä: a) porvarillisen feminismin, joka on kiinnostunut naisen sukupuoliroolin muutoksista, suhteista miehiin yms., b) Rosa Luxemburgin linjan SPD:n kritiikissä.

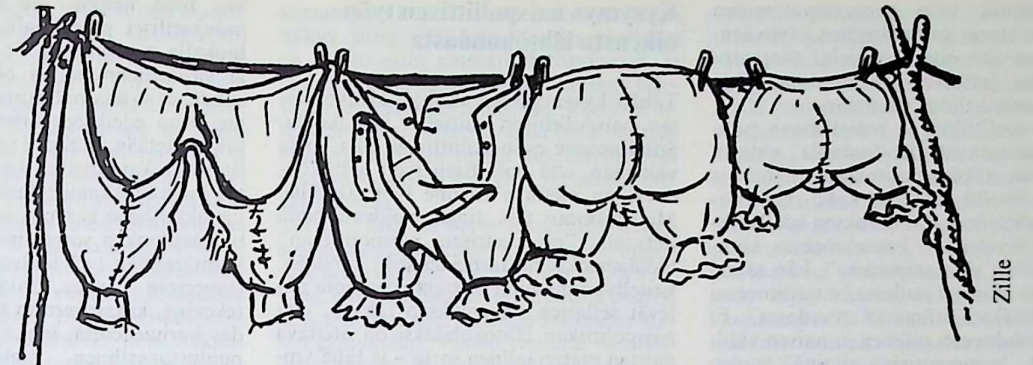
Nämä molemmat syvenivät ja konkretisoituivat Kollontailla Venäjän vallankumouksen kokemuksista 1917–1918. Tällöin hän koki miten työväenluokka taistelun myötä tuli poliittisesti tietoiseksi ja miten myös perinteiset suhteet sukupuolten välillä muutuivat, kun molemmat osapuolet osallistuivat – tovereina – vallankumoukseen.

Mutta hän koki myös miten massojen luova voima, että naisten vapautuksen idut jälleen katosivat vallankumouksen tapahtumien myötä, kun bolševikkipuolue sai valtaa toteuttaa politiikkaansa (tästä huolimatta hän ei sanoutunut irti puolueesta, vaan pysyi jäsenenä kuolemaansa asti 1952).

Näistä kokemuksista Kollontai tekee seuraavat johtopäätökset:

a) Organisaatiomuodon ja politiikan sisällön välisestä yhteydestä: ainoastaan poliittisessa joukkoliikkeessä, jossa joukot itse saavat luvan luoda omat poliittiset kokemuksensa, vapautuu se luova energia, joka on välttämätön toisenlaisen sosialistisen yhteiskunnan rakentamiselle. Hän sanoo: "Socialismia ei luoda käskyllä. Se voidaan luoda vain elävällä etsimisellä, ajoittaisilla erehdyksillä, mutta joka tapauksessa joukkojen omalla luovalla voimalla".

b) yhteiskunnan muutoksen ja sosiaaliluonteen muutoksen yhteydestä: Sosialistisen yhteiskunnan rakentamiselle ei ole

välttämätöntä vain tuotantovälineiden omistussuhteen muuttaminen, työväenluokan on itse oltava subjekti tuotantoprosessissa, jotta se voisi muuttaa sitä ja itseään sosialistiseen suuntaan.

c) Naispolitiikka ja sosialistinen politiikka sulautuvat Kollontailta yhteen, koska hän näkee muutoksen miehen ja naisen välisissä suhteissa koko inhimillisen subjektiviteetin muutoksen edellytyksenä ja nivelenä. "Toteutuneessa kommunismissa yhteiskunnassa", hän sanoo "rakkaus esiintyy uudessa, muuttuneessa ja ennennäkemättömässä muodossa". Ei vain parisuhteena miehen ja naisen välillä, vaan "sympaattisina siteinä" uuden yhteiskunnan jäsenten välillä. "Rakkauten solidaarisuus on silloin oleva yhtä suuri yhteiskunnallinen voimakeijä kuin kilpailu ja itserakkaus porvarillisessa järjestelmässä.

Kun Kollontain naispoliittisia käsityksiä arvioidaan suhteessa Clara Zetkinin "proletaarisen naispolitiikan" taustalla oleviin oletuksiin naisten ja sosialistisen politiikan välisestä suhteesta, eroavat ne niistä:

a) Naisena oleminen ja naiskokemus merkitsee – vastakohtana sille että olisi poliittisesti vajavainen – erityisiä mahdollisuuksia, koska se avaa mahdollisuuksia poliittisen kentän (joka perinteisesti katsoo vain tuotannon ja valtiokoneiston) laajentamiselle kattamaan koko uusintamisen alue. Työ jota tehdään arjen uudelleen järjestämiseksi, kommunististen elämäntapojen muotoilemiseksi, sukupuolten välinen suhde mukaanlukien, on yhtä tärkeää kuin osallistuminen välittömään tuotantoon". Ja tässä on naisilla erityisiä ja arvokkaita edellytyksiä.

b) Naiset eivät siis ole Kollontaille vain puolueen poliittisen agitaation kohteita – kaukana siitä. He ja heidän erityiset kokemuksensa ja mahdollisuutensa (mitä tulee arjen uudelleen järjestämiseen ja siihen, että he ovat sukupuolten välisen suhteen välttämättömän muutoksen liikevoima) ovat päinvastoin täysin välttämättömiä sosialistisen politiikan muotoilemiselle.

Yhteenvetäen voidaan sanoa, että sekä Luxemburg että Kollontai sijoittuvat siivuraiteelle suhteessa eurooppalaisen poliittisen vasemmiston perinteen ja leimannut täysin Leninin ja kommunistipuolueiden vaikutus, on nähtävissä eurooppalaisen vasemmiston ryhmittymisessä, jotka muutoin ponnella korostavat etäisyyttä kommunististen puolueiden linjasta.

Luxemburgin poliittinen linja rusentui Kominternin edustaman kommunistisen höyryjunan alle, ja Kollontain uudenlaisen naiseuden ja mieheyden mahdollisuuksia hahmottavat seksuaali- ja moraalipoliittiset visiot jäivät vain kirjaimiksi paperilla. Niiden toteutumiselle ei ollut poliittisia edellytyksiä.

Kysymys naispoliittisen työn oikeasta lähtökohdasta

Tähän kysymykseen sisältyy ajankohtaisen naispoliittisen väittelyn kiistakohta. Siinä nousee esiin poliittinen linja, jossa väitetään, että poliittisen työn lähtökohdaksi on otettava tilanne työn alueella. Mielestämme tätä linjaa voidaan pitää Zetkinin "proletaarisen naispolitiikan" työläishenkisenä (arbejderistik) versiona. Eriteltynä niitä oletuksia, jota piilevät sellaisen näkemyksen takana, että naispolitiikan lähtökohdaksi on otettava naisten materiaalin sorto – ja tällä ymmärretään sortoa tuotannossa – olemme tulleet yhä vakuuttuneemmiksi, että olemme tässä tekemisissä eräiden työläishenkisten tendenssien kanssa, joiden rajoittavista vaikutuksista naispolitiikalle tahdomme varoittaa.

Kuten sanottu, me näemme tämän lähtökohdakeskustelun laajassa perspektiivissä, joka kattaa sellaisia tärkeitä poliittisia ongelmia kuin materiaalin elämäntilanteen, tietoisuuden ja poliittisen toiminnan välinen yhteys, taktiikan ja strategian suhde, liittolaiskysymys ja keskustelu puolueen roolista, kysymys organisaatiomuodosta mukaanluettuna.

Aiomme seuraavassa ottaa esiin muutamia näistä ongelmista, joihin meillä ei tuki vielä ole mitään ratkaisuja. Aloitamme osoittamalla, mitä etukäteisoletuksia sisältyy käsitykseen työn alueesta välttämättömänä lähtökohdana.

1) Vallankumouksellinen tietoisuus syntyy siellä missä sorto ja riisto on silmiinpistävintä, toisin sanoen työn alueella, missä sorto on "välittöntä" ja "materiaalista". Naispoliittisesti tämä merkitsee, että sen riiston ja sorron, jolle naiset joutuvat alttiiksi, tulee olla perustana poliittiselle naistyölle ja myös liittolaistaktiikalle ja yhteistyö määräytyvät sen pohjalta.

2) Nykyisinä kriisiaikoina herättävät vastustusta ennen muuta suorat (ja epäsuorat) elinolosuhteita kaventavat toimenpiteet. Poliittis-agitatorisesti tämä merkitsee päiväkohtaisten vaatimusten ja etuvaatimusten korostamista. Toisaalta usein taas liian helposti sorrutaan harhakuvien luomiseen ja poliittiseen naivismiin asettamalla liiallisia laadullisia vaatimuksia, silloin kun on kyse todellisesta uhasta työväen elinehdoille.

Emme halua tietenkään kiistää käsitystä työväenluokasta sorrettuna ja riistettynä luokkana. Samoin tunnustamme naisten materiaalin sorron tuotannossa ja sen että se vaikuttaa osaltaan myös muihin naissorron muotoihin. On kuitenkin yksioikoista pitää sorron ja riiston laajuutta perustana sille johtavalle roolille mikä työväenluokalle annetaan luokkataistelussa. Korostamalla yksipuolisesti sorto- ja riistomomenttia sivuutetaan ai-

van liian helposti ne muut vallankumoukselliset potentiaalit, joita työväenluokalla myöskin on. Se, että kurjuuden ja vastarinnan välillä olisi jokin suora suhde, ei vastaa poliittisia kokemuksiamme. Kun edelliseen argumentaatioon lisäsi liitetään taktisesti perusteltu etuvaatimusten/kamppailun korostaminen syntyy kuva luokkataistelusta puhtaasti puolustuksellisenä kamppailuna. Oletettaessa työväenluokka sorretuimmaksi luokaksi, ymmärretään työväenluokan naiset kaksinverroin kurjina, kaksinverroin työtä tekevinä, kaksinverroin sorrettuina: puhdas kurjuusteoria, jonka seurauksena on puolustuksellinen strategia. Niinkuin aiemmin on todettu johtaa tällainen näkemys hyvin helposti käsittämään ne, joihin poliittikka kohdistuu, työväenluokan ja sen naiset, kaikessa huonompiolaisuudessaan vajaakykyisinä, joiden puolesta täytyy toimia.

Taktisesti perusteltuun parempien palkkojen ja työolosuhteiden puolesta käyvä etukamppailun korostamiseen liittyy lisäksi tendenssi sekoittaa taktiikka ja strategia keskenään. "Muutoksia työn alueella, jotka strategisesti – pitkällä tähtäimellä – voivat parantaa suhteitamme toinen toisiimme pidetään taktisina – lyhyen tähtäimen lähtökohdina, joille koko naispolitiikka on alistettava", (Syberg, s. 9).

Sitäpaitsi kurjuusteoriaan sisältyy mielestämme aivan liian rationalistinen käsitys materiaalien elämänehtojen, tietoisuuden ja poliittisen toiminnan välisestä yhteydestä. Kysymys siitä, kuinka yksittäiset kokemukset huonontuneista elinehdoista ja riistosta motivoivat poliittiseen toimintaan, käsitetään liian suoraviivaisesti, samalla kun pidetään itsestään selvänä että puolue on se instanssi, joka yhdistää nämä osakamppailut.

Paitsi tätä rationalistista elementtiä, haluamme korostaa myös taipumusta poliittisen kamppailun määrällistämiseen, joka helposti soluttautuu käsityksiin välittömien etujen puolesta käytävästä taistelusta. Tällaiset etuvaatimukset jäävät puhtaasti määrällisiksi: useampia töhön, lisää päivähoitopaikkoja, enemmän naisia julkisiin toimiin. Tämän tuloksena on, että luokkataistelua aivan liian helposti käydään vain porvarillisissa muodoissa. (Katso tässä yhteydessä Birger Steen Nielsen, Kontext 36/37). Tämä tarkoittaa, että visiot toisenlaisesta elämästä, sosialistisesta yhteiskunnasta, voidaan tällaisista lähtökohdavaatimuksista käsin muotoilla vain kysymyksiksi määrällisestä paremmuudesta ja näin ollen ne eivät ylitä jo olemassaolevaa horisonttia ja puitteita.

Jos elämänehdot ajatellaan puhtaasti määrällisiksi ja materiaalisiksi alistutaan helposti käsittämään edistys kokonaan tavara-yhteiskunnan premisseillä: lisää tavaraa.

Tätä vastoin me olemme sitä mieltä,

että on välttämätöntä pitää kiinni laadullisesti toisenlaisen elämän vaatimuksen radikaalisuudesta, vaatia myös etukamppailulta sosialistista perspektiiviä, jolloin vältytään näkemästä se pelkästään puolustuksellisenä. Nähdäksemme motivaatio kamppailuun sosialismin puolesta ei kumpua lisääntyvästä kurjuudesta, vaan pääoma tuottaa sellaisen vastakohtaisuuden riiston, sorron ja vastarinnan välille, johon on tärkeä tarttua, ja jolle on tärkeää antaa sosialistinen perspektiivi. Esi-merkkinä tällaisesta vastakohtaisuudesta ovat ne ristiriitaiset, yhteensovittamattomia elementtejä sisältävät kokemukset, joita naisilla on suhteessa tuotantoon ja uusintamiseen.

Haluaisimme mainita esimerkkejä tapahtumista, joissa mielestämme on nähtävissä pyrkimystä hahmottelemaamme suuntaan. Muutamilla naistyöpaikoilla on ilmennyt joukko keskenmenoja ja epämuodostuneiden lasten syntymä. Näin muun muassa Lindön laivanveistämöllä, Hammerthorin tekstiilitehtaassa ja viimeksi Karlebon sosiaalineuvojen parissa. Kaikissa kolmessa paikassa tämä on antanut aiheen ottaa muutoin "yksityiset" ongelmat esiin kollektiivisesti, mikä on antanut ammattiyhdistystyölle uusia ulottuvuuksia.

Hammerthorin tekstiilitehtaan naiset ovat ehdottaneet, että heidän ammattiyhdistyksessään (Hammerumin tekstiilityöntekijöiden ammattiyhdistyksessä) perustettaisiin opintopiiri naistentaudeista. Opintopiiristä tuli niin suosittu, että nyt suunnitellaan uutta opintopiiriä, jossa käsiteltäisiin vaihdevuosisia. Naiset, jotka tavallisesti eivät halua tulla ammattiyhdistyksen toimintaan, tulevat kun siellä otetaan esiin asioita, joita naiset itse tuntevat ongelmikseen. Sitten he yllättäen kokevat, että ammattiyhdistystä voidaan käyttää johonkin, joka on heitä lähellä. Samaa aikaan monet naisista sanovat, että on myös ollut tärkeää, että ne on otettu esiin juuri ammattiyhdistyksessä, koska täällä he tuntevat toinen toisensa, eivätkä ole niin arkoja puhumaan omista kokemuksistaan, koska tuntevat olonsa turvalleksi ja heillä on yhteinen lähtökohta. Jos kyseessä olisi ollut julkinen kokous eivät useimmat olisi tulleet.

Myös Lindön laivanveistämöllä otettiin yhdessä käsitellyyn vaikeudet raskauksissa, kun ne tulivat kollektiiviseen tietoon ja naistentaution syitä yritettiin etsiä. Tutkimukset, joita on tehty erilaisten aineiden ja työrasitusten vaikutuksista naisten elimistöön ja sen uusiintamiskäytöihin, eivät ole vielä johtaneet mihinkään yksiselitteisiin tuloksiin. Mutta ne ovat asettaneet polttopisteen ongelmaan, jota työtovereiden kesken aikaisemmin pidettiin intiiminä ja yksityisenä. On muun muassa päästy siihen, että miehet nyt kehtaavat myöntää, että lasten saaminen koskettaa heitäkin muutenkin ja enemmän kuin vain siten, että vaimoa käydään

katsomassa kun lapsi on syntynyt. Tämä näkyy siinä, että kysymys isyyslomasta on otettu esiin ammattiyhdistyksessä, ja se on mukana sopimusvaatimuksena tulevissa sopimusneuvotteluissa. Tämä ei itsessään ole erityisen tärkeää (se ei kuitenkaan mene läpi), mutta keskustelu, joka vaatimuksesta on syntynyt on askel oikeaan suuntaan.

Viime aikoina myös Karlebon kunnan sosiaalineuvojat ovat havainneet ongelmia raskauksissa. Vain puolen vuoden aikana viisi seitsemästä raskaudesta päättyi keskenmenoon tai epämuodostuneen lapsen syntymään. Varsin suurella varmuudella tämän äärimmäisen korkean keskenmenofrekvenssin syynä on formaldehydihöyry, jossa naiset ovat työskennelleet jokaikinen päivä raskauksiensa aikana ja jonka pitoisuus on noussut jopa 300 % yli sallittujen arvojen. Ylipäänsä on suuri askel oikeaan suuntaan taistelussa paremman työympäristön puolesta, että on alettu puhua siitä millaisten sairauksien kanssa kamppaillaan ja että nämä on työpaikoilla saatu kollektiiviseen tietoon. Mutta kokemukset naistentaudeista merkitsevät vielä muutakin. Tämä kaikki on myös alku sille uuden naisliikkeen tärkeänä pitämälle asialle, että yksityinen on poliittista.

Kreivitär Dannerin talon valtauksen (turvakodiksi) yhteydessä ilmenneen solidaarisuuden syntymisen ja kiinnostuksen tulkitsemme sekä osoitukseksi väkivallan uhriksi joutuneiden naisten tarpeesta saada apua tässä ja nyt että esimerkiksi sellaisten potentiaalien käyttöönotosta, jotka ovat yleisesti naisissa latentteina ja estyneinä, koska tilaisuutta kokemuksien kollektivisointiin ei ole ollut. Samaa aikaan on osoittautunut, että naisia pahoinpidellään paljon enemmän kuin monet hurjimmassa kuvitelmissaan uskoivat, ja että väkivalta ulottuu pitkälle meidän omiin piireihimme, siis keskikerroksiin.

Arvelemme, että on syytä ottaa nämä kokemukset esiin, vaikka niitä on vähän ja ne eivät varmastakaan hallitse luokka-

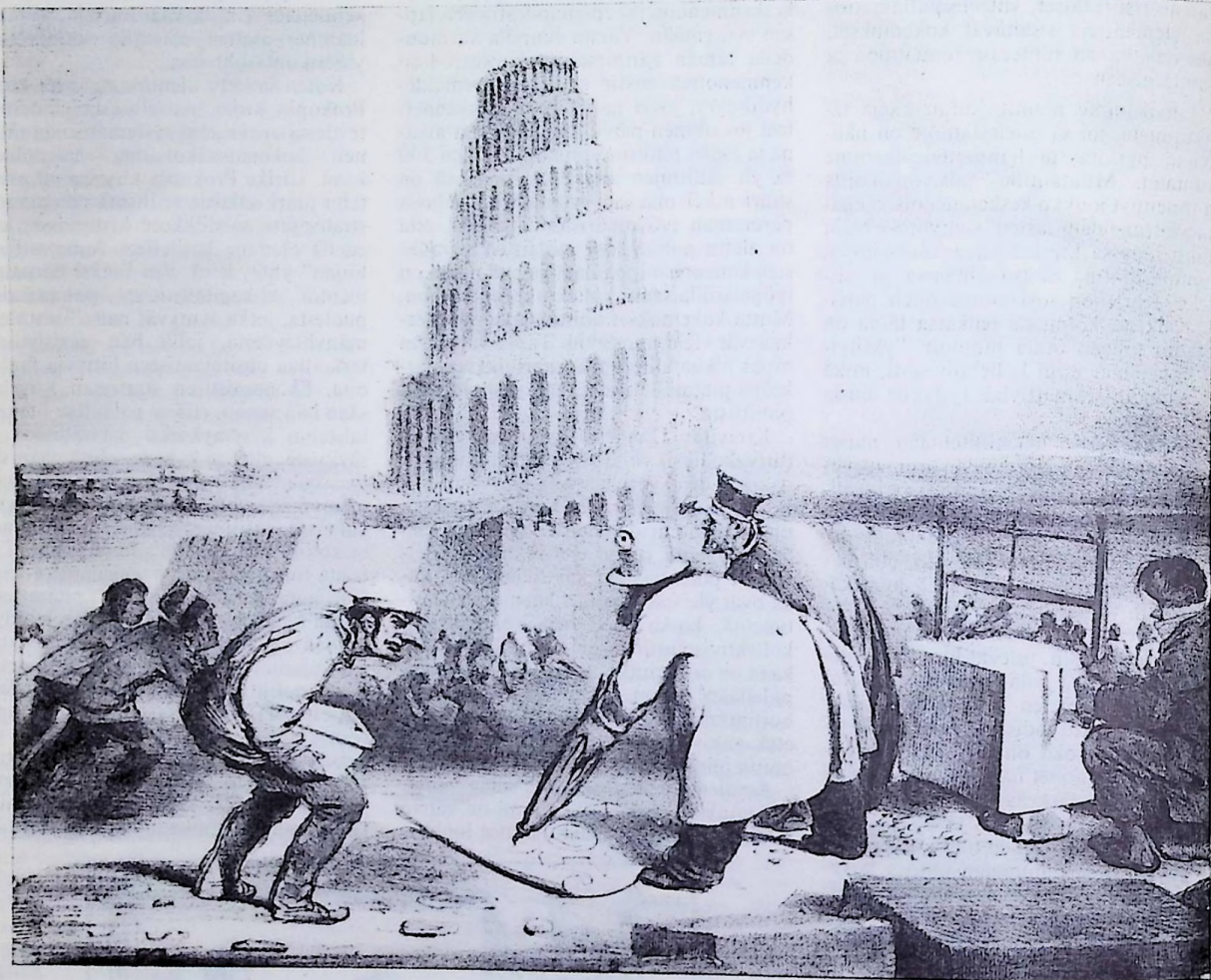
taistelua Tanskassa tällä hetkellä. Se on tärkeää toisaalta jotta saamme konkreettisesti mitä tarkoittamme kriittisillä ja parhaassa tapauksessa vallankumouksellisilla potentiaaleilla, mutta myös, koska arvelemme että on poliittisesti tärkeää keskittyä sen lajin aloitteisiin, kokemusten keräämiseen ja poliittiseen toimintaan. Vaatimukset, jotka näin tulevat asettetuiksi ovat hyviä, koska ne saattavat kyseenalaiseksi sen elämän, jota elämme kapitalistisessa yhteiskunnassa, ja niitä voidaan myös käyttää kehitettäessä ja tarkennettaessa niitä vaatimuksia, joita haluamme asettaa elämälle sosialistisissa yhteiskuntasuhteissa.

Kuten sanottu olemme nähneet Ulrike Prokopin kirjan naisellisesta elämänyhteydestä yritykseksi systematisoida tällainen kokonaisnäkökulma naispolitiikkaan. Ulrike Prokopin kirjassa on arvoitettu juuri sellaisia erillisiä rakennettuja strategioita naisliikkeen historiassa, joita edellä olemme käsitelleet "ammattillisen linjan" yhteydessä. Sen lisäksi hän argumentoi ei-kapitalististen potentiaalien puolesta, jotka syntyvät naisellisesta elämänyhteydestä, jolla hän ensisijaisesti tarkoittaa uusiintamiseen liittyviä funktioita. Ekonomistisen strategian kriittisyyden hän sanoo, että se palauttaa luokkataistelun kysymykseksi määrällisistä lisäyksistä, ettei se kykene selittämään sitä tosiasiaa, että naiset tietoisuudessaan, riippumatta siitä ovatko he työssäkäyviä vai eivät, ensisijaisesti ovat suuntautuneita kotiin ja uusiintamis funktioihin. Tällaista toteamusta ei tietenkään saa käyttää argumenttina naisten pitämiseksi kiinni kodissa, muttei myöskään hyödytä mitään pitää sitä vain ilmauksena ahtaisiin rajoihin pakotetusta naisellisuudesta, joka poliittisella agitaatiolla saadaan "miesten tasolle". Naisten orientoitumiseen kotiin sisältyy kokemus toisista yhdessäolomuodoista, toisesta aikastruktuurista, tarpeiden asettamisesta vaihtoarvojen edelle, mikä kaikki on vastakkaista kokemistavalle jonka tuotanto synnyttää.

ULKOPOLITIIKAN REALITEETEISTA

Juhani Lehto

H. Daumier

Suomen ulkopoliitikasta sanotaan keskusteltavan enemmän kuin vuosin. Pintakuuhua – Kekkosen kutsui ehkä "loiskiehuunaksi" – on nähty: puhutaan "ulkopoliittisesta vapautumisesta", Lähi-idän politiikan Camp David-myönteisyydestä alkanut tyhjentyminen päättyy "Arafat-jupakkaan". Hallitus"kiistoista" ja tulopoliitikasta tuttu teatteri ja peli valtaa myös ulkopoliitikkaa: väyryset, hentilät ja jakobsonit laativat kilvan uutiskynnyksen ylittäviä ydinaseeton vyöhykemuksia.

Siirrytäänkö ulkopoliitikassa liturgiasta kilpalaulantaan?

Muutos ei kuitenkaan ole vain pintaa. Eikä kysymys ole vain siitä, että presidentti on vaihtunut koetusta rauhan miehestä henkilöön, josta pitäisi tehdä rauhan mies. Pinnan ilmiöiden lisäksi Suomen ulkopoliittika törmää monen tasoiseen murrokseen:

1. Kansainvälinen Suomeen vaikuttava taloudellispoliittinen tilanne on murrosvaiheessa. Euroopan sotilaspoliittinen tilanne ei säily entisellään tulevatpa euro-

ohjukset tai eivät. Euroopan ja maailmantalouden integraatio kokee rakenteellisia muutospaineita jo yksinomaan jatkuvan taloudellisen matalasuhdanteen ja useiden kehitysmaiden ylivelkaantumisen vuoksi. Suomelle ei riitä vain entisen jatkaminen, kun ympäristökään ei vain jatka entisellään.

2. Kansainvälisessä politiikassa vaikuttavat yhä enemmän ideologiset tekijät ja rauhanliike. Ulkopoliittika, jonka "realiteeteissa" ei oteta huomioon näitä uudella, entistä voimakkaammalla tavalla, vai-

kuttavia tosiasioita, ei ole "realistista".

3. Suomen poliittinen kehitys on rapautunut ulkopoliittikan perusvoimat: 40-luvusta alkaen uuden ulkopoliittikan puolesta toimineet SKP, K-linja ja sos.dem. vasemmisto ovat lähes aloitekyvyttömiä. Samalla – kiinteästi "ulkopoliittisen kansanrintaman" rapautumiseen yhdistyneenä – on koko hallitsemisjärjestelmä kokenut muutoksen, kutsuttakoon sitä sitten valtiollistumiseksi, korporatismiksi, tulopoliittiseksi hallitsemistavaksi, valtiomonopolistiseksi puoluekehitykseksi...

4. Liennytyksen vuosina Suomen monopoliporvaristo ja johtava oikeistopuolue Kokoomus kykenivät samaistumaan "Suomen viralliseen ulkopoliittiseen linjaan". Tästä lähtien tavoitteeksi on tullut ulkopoliittikan uusi käyttö sisäpolitiikassa. Jos aiemmin oikeiston suuntautuminen länsiyhteistyöhön eristi sitä myös sisäpolitiikassa, niin nyt oikeiston pyrkimys on samaistumalla "yksimielisyyden" ulkopoliittikkaan hankkia tukea luokkasovulle (yhteiskuntasopimukselle) sisäpolitiikassa.

Samaistumisella en tarkoita tukea, aloitteellisuutta saati sitten taistelua tietyn ulkopoliittikan puolesta. Samaistuminen on helpointa helpossa tilanteessa – esim. liennytyksen kaudella. Jos (ja kun nyt) oikeiston samaistumisen jatkuminen nousee yhteiskuntarauhan vuoksi tärkeämmäksi ja ulkopoliittika tulee sille alisteiseksi, on ulkopoliittika pian Loka-Laitisen käsittein "liturgiaa". Enää ei voida reagoida muutoksiin, joihin reagoiminen ehkä nähdään tärkeäksi, mutta joita vastaan oikealta tulee vastustusta (esim. hiljaisuus euro-ohjuskysymyksessä, suhteiden luomisessa PLO:hon). Ääriesimerkki on, kun parin sadan äärioikeistolaisen kirjeen väitetään kaataneen Arafatin kutsun Suomeen, mutta 150.000 rauhanmarssijaa ei riitä perustelemaan toimintaa ydinaseettoman Pohjolan ja euroohjusten suhteen.

5. Sukupolvenvaihdos on vienyt syrjään viime sodan loppuvaiheissa ja 40-luvulla uudelleenarvioon pakotetut poliittiset johtajat niin ulkopoliittisesta, järjestöjen ja puolueiden kuin tiedotusvälineidenkin johdosta.

Miekäläisessä keskustelussa ei yleensä anneta paljonkaan merkitystä tällaisille kulttuurihistoriallisille tekijöille. Ylipäinsä näyttää siltä, että sodan kokemus pyritään unohtamaan ulkopoliittikkaan – ja rauhanliikkeeseen – vaikuttavana tekijänä. Tässä on selvä ero keskieurooppalaiseen (eikä vain neuvostoliittolaiseen) keskusteluun. Käytännössä kai annamme näin historian oikeiston käyttöön!

Kahdenlaista realismia

"Nimenomaan pienelle valtiolle, joka on ilman illusioneja selvillä,

että se ei voi omalla kannanotollaan kallistaa vaakaa puolelleen sen enempää kuin toisellekään, on elämäntärkeää, että se osaa hyvissä ajoin oikein käsittää niiden reaalisten tekijöiden voiman, joista tuleva kehitys sotilaallisella ja poliittisella alalla riippuu."

Näin tilitti sodan opetusta Pekka Peitsi – Urho Kekkosen – vuonna 1943. Tässä sitaatissa, jota useasti käytetään, on kaksi erilaista ja vastakkaisiin johtopäätöksiin vievää perustaa "ulkopoliittiselle realismille".

Max jakobson ja Keijo Korhonen ovat tunnetuimpia sitaatin alkuosan käyttäjiä. Tämän "realismin" mukaan olemme pieniä, käytännössä tavattoman vähän vaikuttava tekijä. Keijo Korhonen vetoaa siihen, että väkilukumme on vain 1 promille ja kansantulomme 4 proillea maailman kokonaisluvusta. Teoriaan liittyy väite, että itsekään valtiot ovat ainoita vaikuttavia toimijoita kansainvälisessä politiikassa ja voimapolitiikka viime kädessä ainoa reaalisesti vaikuttava toimintatapa. Johdonmukaisesti tästä seuraa, että määräävää on suurvaltojen peli. Tunnetussa uskontunnustuksessaan Keijo Korhonen johtaa nämä vielä sosiobiologiasta – ja päättyy sinänsä johdonmukaisesti kolmannen maailmansodan väistämättömyyteen:

"Sosiobiologian perusväittämistä näyttäisi selittyvän valtioedun ja valtioitsekkyyden merkitys kansainvälisessä politiikassa. Vaikka valtioitsekkyyden vahingollisinta seurausta, sotaa, on pyritty rationaalisiin järjestelyin torjumaan ja eliminoimaan, ja vaikka Suomen kaltaisen maan oman valtioedun mukaista on olla tässä kaikin tavoin mukana, on vaikea uskoa tehtävän lopulliseen onnistumiseen."

Kaikki realismi ei ole kuitenkaan edellisen kaltaista valtio-opillista "realismin" tai "uusrealistisen" koulukunnan maailmankuvaa. Itse kansainvälinen kehitys antaa moista "realismia" yhä pahemmin korville. Valtioiden lisäksi näkyvät toiminnassa esimerkiksi ylikansalliset yhtiöt ja tiedotusvälineet. Valtiit eivät eroa vain koon puolesta, vaan paljon enemmän sen puolesta, minkä luokien ja kerrostumien etuja ne ajavat. Toimintatapana alkaa näkyä paitsi voimapolitiittinen vastakkainolo myös yhteisen kansallisten etujen etsiminen ja rauhanomainen rinnakkainolo. Vaikuttavana tekijänä näkyy rauhanliike ja imperialisminvastaisen tietoisuuden aste...

Tai toisin sanoen: niin kuin kapitalistimaiden taloutta ei voi selittää vapaan kilpailun markkinoista määräytyvillä laeilla, niin ei myöskään kansainvälistä politiikkaa voi selittää samalla mallilla vain siten muutettuna, että voittoa tavoittelevat yritykset on korvattu itsekkäillä valtioilla.

Kekkosen praktinen realismi

Käsitellessään teoreettisesti tai yleisesti kansainvälistä politiikkaa Kekkosen oli arsin usein lähellä Korhosen ja Jakobsonin tyyppistä realistista koulukuntaa. Mutta käytännön politiikassa näkyy enemmän Pekka Peitsi –sitaatin jälkimäinen osa: reaalisten tekijöiden voian oikein käsittäminen. Eikä Kekkosen käytännön ratkaisuissa näy vain "realismin" hyväksymien realiteettien ymmärtäminen. Ydinaseeton Pohjola nähdään myös aseteknologian kehityksen näkökulmasta. ETYK-prosessi korosti sitä, että Euroopan valtiot

"eivät voi perustaa itsenäisyyttään sotilaalliseen voimaan eivätkä taloudelliseen mahtiin, vaan laajalaaiseen kansainvälisen yhteistyön ja kansojen keskinäisen riippuvuuden lisääntymiseen."

Kolmannen maailman ongelmina Kekkosen näki myös neokolonialismin ja ylikansalliset yhtiöt. Rauhanliikettä hän arvosti vuoden 1950 Tukholman vetouksen allekirjoittamisesta lähtien...

Ulkopoliittika ja moraalit

Ulkopoliittisessa keskustelussa on esiintynyt toistuvasti vastakkainasettelu realismi – idealismi ja reaalipoliittika – moraalit. Nämä voidaan asettaa monin tavoin vastakkain. Usein niin, että pidetään "sinänsä arvostettavana" rauhanliikkeen "moraalisia vaatimuksia" ja "idealismia", mutta käytännön valtiopoliittikan lähtökohdaksi kuitenkin kestävä "realismia". Jotkut taas rauhanliikkeen puolella menevät halpaan taistellen "idealismia" oikeutuksesta synkkää reaalipoliittikkaa vastaan.

Kun Keijo Korhonen vaatii realismia idealismin ja moralismin sijaan, ei hän esitä väittämää siitä, että moraalit olisi hyödyttävä. Hän väittää, että maailma rakentuu itsekkäistä valtioista, jotka harjoittavat voimapolitiikkaa. Siksi on sekä oman edun mukaista että myös moraalisesti oikein johtaa myös Suomen ulkopoliittikkaa hänen maailmankuvansa mukaisesti. Ja kun minä hänen arvostelijanaan korostan moraalisesti vaikuttavan rauhanliikkeen merkitystä, en korosta sitä vain sen moraalien, vaan myös sen reaalisten vaikutusten vuoksi. Vastakkain ei olekaan Korhosen realiteetti ja minun moraalit, vaan Korhosen todellisuutta vastaamaton "realistinen" maailmankuva ja minun maailmankuvani. Kysymys on tässä siitä, tunnustetaanko rauhanliike "realiteetiksi" vai ei.

Puolueettomuus ja ydinsota

Jos jo "realismi" on muodostunut välineeksi realiteettien vieroksumiseen, poli-

tiikan perustelemiseksi todellisuutta vastaamattomalla kaavalla, täydentää tätä toisen monitulkintaisen periaatteen, "puolueettomuuden", käyttöä.

Kansainvälisen oikeuden perinteisessä käsitteistössä puolueettomuus tarkoittaa sodan aikaista pysyttelyä asetusta minkään sotivan osapuolen kannalle. Tällaisesta puolueettomuudesta tuntuva edelleen haaveilevan Keijo Korhosen tapaan ne, jotka asettavat Suomen armeijan kehittämisen tavoitteeksi sen, että myös Euroopan jo joutussa sotatilaan ja Suomen ollessa välittömän hyökkäysuhan alla maamme olisi puolueeton. Väestönsuojelutoimijat näyttävät jopa kuvittelevan, että eurooppalainen ydinsota voisi jättää Suomen puolueettomaksi – ydinsota muka rajoittuisi Suomen alueen ulkopuolelle!

Kekkoseltakin löytyy yllä kuvatun kaltaista puolueettomuuskäsitteen käyttöä. Mutta yleensä hän antaa käsitteelle toisen käytön. Hän puhuu puolueettomuuspolitiikasta, joka on politiikkaa, jonka tehtävänä on estää tilanne, jossa Suomen on valittava puolensa – toisin sanoen se on sotaan johtavan kehityksen estämistä. Näin käsitettynä puolueettomuuspolitiikka on lähes synonyymi rauhanpolitiikan kanssa. Tällainen ulkopoliittikan tavoitteenasettelu perustuu maailmansotien kokemukseen ja ydinaseiden todellisuuteen. Sotilasliittöjen Euroopassa mahdollisuus puolueettomuuteen sotatilanlehteen on käytännöllisesti katsoen olematon. Toisaalta ydinsodan alettua ei ole enää suurta mielenkiintoa sillä, onko asettunut jollekin puolelle vai puolueettomaksi – eihän ole voitettuja, voittajia ja sivussa olijoita, on vain häviäjiä.

Miksi sitten rauhanpolitiikkaa pitäisi kutsua puolueettomuuspolitiikaksi, varsinkin kun YYA-sopimuksen mukaisesti olemme jo valinneet puolemmen? Siihen ei koskaan ole annettu selvää vastausta. Eräs painava syy voi olla ideologinen: *käsite puolueettomuuspolitiikka nostaa helposti Suomen ulkopoliittikan maailmassa reaalisesti vaikuttavien luokkaristiriitojen yläpuolelle*, toisten ristiriitojen tasapuoliseksi arvioijaksi. Tästä asenteesta tarkastellen vain häipyä se tosiasia, että maailman luokkaristiriitojen kehitys vaikuttaa meihin, ja meidän toimintamme vaikuttaa niihin, että yläpuolelle kohoaminen on mahdotonta. Viimeistään kriisitilanteessa tämä paljastuu väistämättömästi.

Ulkoministeriön poliittisen osaston päällikkö Klaus Törnudd laajenta uudessa kirjassaan puolueettomuusideologian käytännön politiikan kantaa ottamattomuudeksi. Puolueettomuus ei ole vain ristiriitojen yläpuolella oloa, se on "hyviä suhteita kaikkiin valtioihin". Miten tämä laajenee käytännön politiikkaan, siitä olkoon esimerkki Törnuddin tapa käsitellä

Euroopan "kohtalon kysymystä", keskimatkan ydinaseita:

"Viime vuosina ovat esimerkiksi sekä Neuvostoliitto että Yhdysvallat tehneet erilaisia aloitteita ja ehdotuksia ns. keskimatkan ohjusten poistamisesta tai rajoittamisesta Euroopassa. Näiden valtioiden väliset neuvottelut ovat vielä varhaisvaiheissa. Ei voida vaatia, että Suomen tulisi omasta puolestaan analysoida eri aloitteita ja ehdotuksia päätelläkseen sen jälkeen itsenäisesti, mikä niistä parhaiten olisi omiaan edistämään rauhaa ja aseidenriisuntaa."⁴⁾

Varsin kauas on ajautettu Pekka Peitosen vaatimasta niiden reaaliisten tekijöiden ymmärtämisestä, "joista tuleva kehitys sotilaallisella ja poliittisella alalla riippuu". Sitä paitsi kyseessä on Suomen ulkopoliittikan keskeisin toiminta-alue, Euroopan poliittinen kehitys. Ja kaiken lisäksi Törnudd tulee epäsuorasti kumon-neeksi Suomen aiemmin ottamat selvät kannanotot euro-ohjusneuvottelujen sisältöön liittyen. Kannanottoja ovat ainakin:

1. Kekkonen ensimmäisen kerran Tukholmassa 1978 esittämä kansainvälinen sopimus risteilyohjusten kieltämisestä tai vähintään niiden kantomatkan rajoittamisesta.
2. 193 Suomen kansanedustajan syksyllä 1979 esittämä vetoisuus ETKY-maiden parlamenteille, jotta Eurooppaan ei tuotaisi yhtään uutta keskimatkan ydinasetta.
3. Suomen muun muassa YK:ssa ilmaiseva tuki vaatimukselle ydinase-ensiskun kieltämisestä, joka suuntautuu kärkevästi rajoitetun ydinsodan oppeja vastaan ja täten liittyy mitä lähisimmin euro-ohjusneuvotteluihin.

Törnudd ei kuitenkaan ole yksin hylkiessään kannanottoja euro-ohjuksiin ja painaessaan unohduksiin Kekkonen ajan kannanottoja. Onhan koko poliittinen johtomme ollut hämmästyttävän hiljaa tästä kysymyksestä, joka on saanut rauhanmarseille enemmän eurooppalaisia kuin mikään muu asia. Jax Jakobson astuu vielä askelen edemmäs kirjoittaessaan:

"Suomi elää siten tänä päivänä kansainvälispoliittisen jännityksen katveessa, kuollessa kulmassa. Siinä on turvallista olla, kunhan py-symme tarpeeksi matalina."⁵⁾

Näin onkin esitetty 1980-luvun ajo-puuteoria: kunhan vain olemme tekemättä mitään ja suljemme silmämme siltä, että juuri kantaa ottamattomuus on se, mitä Euroopan "rajoitetun ydinsodan" kaavailijat meiltä odottavat, niin voimme olla huolettomia. – Eivätkö nämä herrat ole koskaan kuulleet, miten kävi jänikselle, joka kuvitteli olevansa turvassa pane-malla päänsä pensaaseen?

Ulkopoliittinen yksimielisyys?

"Realismin" ja "puolueettomuuden" lisäksi Suomen ulkopoliittikan käsittelyä häiritsee *staattisuus*. Jos ulkopoliittikkamme käsitellään vain joinakin kannanottoina, ennen muuta YYA-sopimuksen paik-kana ulkopoliittisessa doktriinissa, lie-nee totta, että ulkopoliittinen yksimielisyys on lisääntynyt. YYA-sopimus nähdään aiempaa laajemmin muuttumattomana realiteettina.

Mutta tärkeitä eivät ole vain tietyt py-syvät tekijät. Tärkeää on myös, miten reagoidaan jatkuvasti muuttuvaan ympäristöön. Jos reagointi on staattista, otta-matta huomioon muutosta, ajaututaan pian käytännön politiikan kautta ristiriit-taan myös ulkopoliittikan pysyvän perus-tan kanssa. Malliesimerkki tästä on talou-dellisen länsi-integraation imu kohti YYA-sopimuksen kanssa ristiriidassa olevaa poliittista integraatiota.

Väitän, että kuva tiettyä peruskannan-ottoja laajemmasta ulkopoliittisesta yksi-mielisyydestä on staattisen maailmanku-van harhaa, joka on jo johtanut kohti "ajopuu-ulkopoliittikkaa".

Väitteen perusteluksi esitän joitakin tietoisesti kärjistettyjä vertailuja ulkopoliittisesta keskustelusta 1970-luvun alussa ja nyt:

- 1) on siirrytty EEC:n vastaisesta kansan-liikkeestä sekä suojalaista, sopimus-ehdoista ja SEV-sopimuksen samanai-kaisuudesta hiljaisuuteen, kun ylikan-salliset pankit tulevat Suomeen ja kun talouspolitiikkamme (EEC:n vastusta-jien ennustusten mukaisesti) perustuu yhä enemmän OECD:n ja EEC:n "kil-pailukyky"-ehdoille. Voi myös kysyä, miten paljon itäinteg-raation kehitys on ollut Suomen ulko-poliittikan perusvoimien toiminnan tu-losta ja miten suurelta osin tosiasiaassa OPEC:n voiman kauden (eli öljyn hin-nan nousun) varassa. – Ja miten käy, jos OPEC:n asema heikkenee?
- 2) on siirrytty vapautusliike PAIGC:n johtajan Cabralin vierailusta, Vietna-min Demokraattisen Tasavallan tun-nustamisesta kesken USA:n pommi-tusten ja Kekkonen neokolonialismin tuomitsevista puheesta 80-luvun alun Arafat-jupakkaan, Kamputsean Kan-santasavallan tunnustamattomuuteen ja "UKTJ-liturgian" alla tapahtuvaan integroitumiseen Maailmanpankin neokolonialismiin. Kehitysyhteistyön pääkohteita 70-luvun alkupuolella olivat ennen muuta Vietnam, Tansania, Allenden Chile, Sambia. Nyt ovat uusia Egypti, Kenia ja Sri Lanka, kaikki maita, jois-sa USA rakentaa sotilastukikohtia.
- 3) on siirrytty ETKY-aloitteellisuudesta vuoden 1977 Belgradin seurantako-kouksen vararikon kautta odottamaan yhdessä ulkoministeri Genscherin kanssa "Puolan tilanteen selviämistä"

– esittipä ulkoministeri Stenbäck "Puolan" jo päästeenä ydinaseetto-malle Pohjolallekin!

4) näyttää tapahtuvan siirtymistä vielä Kekkonen loppuaikoinakin ilmennees-tä kantaa ottavasta aseidenriisuntapoliittikasta Törnuddin suositteluun odotteluun.

Ei 70-luvun alkuaan tietysti ollut mitään yksiselitteisen myönteistä aikaa – esimerkiksi EEC-kamppailu hävittiin. Olennaisempaa on nähdä, että tuolloin kyettiin taistelemaan ulkopoliittikasta. Nyt näyttää usein siltä, että voimakas-kaan rauhanliike ei saa itselleen vaikutus-valtaista poliittista edustusta SKP:n, sos.dem. vasemmiston tai K-linjan tahol-ta. Ne vain toistelevat yksimielisyyttä Kokoomukseen asti yhtymättä hallituk-sessa, eduskunnassa, ammattiyhdistys-liikkeessä rauhanliikkeen taisteluun. Rauhanliike saa päänsilityksiä ja sanoja, ei muuta. Varsinkin vasemmistossa on vielä usein tapana siirtää koko poliittinen vastuu Ulkoministeriön virkamiehille, ikään kuin selitys omaan kyvyttömyyteen löytyisi sieltä.⁶⁾

Kansallinen itsesuojeluvaisto

Kokoomuksen kasvu ja SDP:n siirty-minen yhä pidemmälle yhteiskuntasopi-musoikeistolaisuuteen ilmentävät pinnal-la sitä poliittisen rakenteen ja ideologian kehitystä, johon taistelu ulkopoliittikasta-kin on kaatamassa. Kalevi Sorsa kuvaa kehitystä puolustuspolitiikan näkökul-masta:

"Puolustuspoliittisen yhtenäisyy-den lujittuminen on ollut osa 1960-luvun jälkipuoliskolla alka-nutta laajempaa poliittista eheyty-miskehitystä, joka on kypsynyt 1980-luvulle tultaessa niin ulko-kuin talouspolitiikankin kysymyk-sissä. Kansallinen itsesuojeluvaisto kehottaa kaikin tavoin varjelemaan tätä yhteisymmärrystä ja siihen liittyvää sovittelupyrkimystä."

Paljastavaa on, että Sorsa pitää "puo-lustuspoliittisen yksimielisyyden" mittari-na parlamentaaristen puolustuskomi-teoiden työskentelyä. Viimeisessä parla-mentaarisessa puolustuskomiteassa jät-tivät erivän mielipiteen molempien SKDL:n edustajien lisäksi myös SDP:n edustaja, Sorsan oma aseidenriisunta-asiantuntija, Raimo Väyrynen. Yksimie-lisyys näyttää tarkoittavan jo mitä tahan-sa oikeiston kanssa saatua enemmistöä, vaikka enemmistö vasemmistosta olisi eri mieltä!

Vielä merkityksellisempää on ulkopo-liittisen yksimielisyyden yhdistäminen talous- ja puolustuspoliittiseen yksimielisyyteen sekä Korhosen sosiobiologiaa muistuttavan "kansallisen itsesuojelu-vaiston" asettaminen perusteluksi. Natio-nalismin ideologialla on laaja käyttö – aivan kuin 30-luvullakin. Maailma ei ole

enää sama kuin 30-luvulla, siksi lopputu-loskaan ei ole sama – toivottavasti.

Tässä näkyy kirkkaimmillaan ulkopo-liittikkaan samaistumisen sisäpoliittinen käyttö. Ja kun perustaksi otetaan natio-nalismi, voi olla varma kielteisestä heijas-tusvaikutuksesta myös ulkopoliittikkaan. Niinpä esimerkiksi samaisessa Sorsan pu-heessa YYA-sopimusta sovellettaisiin vain jo tapahtuneen hyökkäyksen torju-miseen, ei hyökkäysten ennalta estämi-seen.

Mitä integraatio vaikuttaa?

1970-luku on eletty paitsi sisäpoliitti-sen rakenteen muutosta myös Suomen kansainvälisen integraation, ennen muuta OECD:n ja EEC:n vaikutuksen, kasvun aikaa. Uutena integraatiotasona on voi-mistumassa yhdentymisen lännen kehi-tysmaapoliittikkaan Suomen kehitysyhteistyömäärärahojen markkamääräisen nousun ja suomalaisyritysten kehitys-maakaupan kasvun lisääntyessä. Tässä keskeisellä sijalla on OECD:n lisäksi Maailmanpankkirahma.

Integroitumisen vaikutuksen näkee monista yksittäisistä asioista – kilpailukyky-ideologiasta, ylikansallisten pankkien tu-losta Helsinkiin, suurpääoman järjestöjen aktiivisuudesta jopa kehitysyhteistyö-määrärahojen lisäämiseen (esim. Max Jakobson oli mukana %-liikkeen vetoo-muksessa), suomalaisen pääoman viennin lisääntymisessä ja suomalaisyhtiöiden yli-kansallistumisena. Kuitenkin näyttää sil-tä, että ainakin työväenliike kokonaisuus-destaan on tässä kehityksessä täysin ajo-puuna. Ja jo EEC:n vastaisessa liikkeessä korostimme, että integraatio ei voi olla vain taloudellista, se lisää myös poliittisia siteitä. Olisiko tässä rauhanliikkeen ja työväenliikkeen alulle paneman suuren tutkimusprojektin paikka?

Liturgiaa

Loka-Laitinen toi käyttöön käsitteen "liturgia" kuvaamaan 70-luvun lopun ulkopoliittista keskustelua. Laitisen tapa käyttää käsitettä saattoi synnyttää oikeis-tolaista painetta irtaantua sanonnoista, joilla määritellään Suomen ulkopoliiti-kan perustaa. Mutta tise käsite heijastaa kyllä onnistuneesti "yhteiskuntasopi-muksen ulkopoliittikkaa": kun ei todelli-suudessa olla yksimielisiä paljon muusta kuin itse ulkopoliittisista sanonnoista (jos niistäkään) ja sitten korostetaan yksimie-lisyyttä, näyttävät nämä sanonnat pelkäl-tä "liturgialta". Varmaan esimerkiksi Max Jakobson oli vilpiton kuvatessaan ydinaseettoman Pohjan "ulkopoliitti-sen liturgian kertosäkeeksi" – hänhän ei halua tehdä asian hyväksi mitään, mutta on kuitenkin sanoissa aloitteen puolella.

Mutta ei liturgisuus ole niinkään "vi-rallisen ulkopoliittikan" ongelma. Virallis-sessa ulkopoliittikassa liikutaan paljon kommunikoiden, kannanottojen, diplo-

matian välineillä. Engelman muodosti se, ettei snoten takaa enää löytynytkään mi-tään. Liturgisuus oli – ja on – ennen muu-ta ulkopoliittikan perusvoimien ongelma: kun niillä ei enää ollut muuta kuin käsitteet ja sanonnat, kun yhteys reaali-maailmaan, kansainväliseen politiikkaan, luokkataisteluun hävisi, alkoi myös kado-ta mahdollisuus vaikuttaa ulkopoliittikan kehitykseen.

Relevanttia ulkopoliittista keskustelua syntyy toki sanontojenkin tasolla, sen osoittaa erityisesti viimeisen parlamen-taarisen puolustuskomitean työn yhtey-dessä esiintynyt Keijo Korhosen yritys muuttaa YYA-sopimuksen tulkintaa ja tämän yrityksen kaataminen. Mutta on silti syytä kysyä, synnyttikö tämä kamp-pailu joukkovoimaa YYA-sopimuksen sisällön puolustamiseksi – vai kansan-joukkojen tasolla entistä vahvempaa käsi-tystä siitä, että YYA-sopimus on litur-giaa, jonka sisällöstä korkeintaan siihen vihihtyneet jaksavat väitellä. Joka tapauksessa juuri tällainen, "doktrinaari-sen", ulkopoliittisen väittelyn vuosina on syntynyt myös tilanne, jossa jotkut vas-emmistolaisina itseään pitävätkin ovat päätyneet vastustamaan YYA-sopimuk-sen puolustamista rauhanmarseissa tai arvostelemaan työväenliikkeen "ulkopo-liittikan ankkuroimista YYA-sopimuk-seen".⁷⁾

Palmelaiseen ulkopoliittikkaan?

Ulkopoliittisen "liturgian" arvostelussa on perustaa myös siksi, että kansainväli-nessä politiikassa vaikutetaan nykyään yhä enemmän muilla kuin perinteisen suurelta osin salaisen ja muotoja korosta-van diplomatian keinoin. Kansainvälisiä ratkaisuja edeltävät entistä kovemmat ja keskitetymmät ulkopoliittisen propagan-dan kampanjat (esim. ihmisoikeuskam-panja ETKY:n sisällön väistämiseksi, Puolan kriisin nostaminen aseidenriisun-taneuvottelujen esteeksi, venepakolai-set...).

Eivät nämä kampanjat – tai Neuvosto-liiton rauhanoffensiivit – synny tyhjän vuoksi. Ne heijastavat kansanjoukkojen kasvavaa vaikutusta kansainväliseen poliitiikkaan, joukkotiedotuksen ja ideologi-sen taistelun tämän johdosta saamaa yhä keskeisempää merkitystä kansainvälisen kehityksen suuntaamisessa. Rauhanliik-keen kasvaminen voimaksi, jota useat marxilais-leniniläiset tutkijat luonnehti-vat jo "neljänneksi imperialisminvastai-seksi päävoimaksi" (sosialismin, kansalli-sen vapautusliikkeen ja kapitalististen maiden työväenluokan rinnalla), on konkreettisin osoitus kansanjoukkojen vaikutuksesta, ideologisen tekijän väistä-mättömästä korostumisesta.

Suomen ulkopoliittikan perinteinen toi-mintatapa on asiallinen, hiljainen ja sul-jettuja neuvotteluita korostava. Kekkonen

jotkut esiintymiset – esimerkiksi se, että hän meni toiseen Pohjoismaahan Ruotsiin tekemään julkisessa puheessaan uudistetun esityksen ydinaseettomasta Pohjolasta – ovat poikkeuksia.

Jotkut etupäässä sosialidemokraatit esittävät, että Suomen tulisi ulkopoliittisessa toiminnassaan omaksua piirteitä ”palmelaisesta” tyylistä – Olof Palmen ulkopoliittisesta käytännöstä. Jos tämä ymmärretään – niin kuin monet näyttävät ymmärtävän – ”moraalisten kannanottojen vapaammaksi esittämiseksi”, ei palmelaisuudesta paljon irtoa. Helposti ollaan hedelmättömässä ”realiteetit” – ”moraali” vastakkainasettelussa. Voisi myös kysyä: kenen, minkä luokan, moraalil halutaan kannanottojen perustaksi? – Ruotsissa tämä ongelma näkyy selkeästi, kun julkisuutta saavat lähinnä tiedotusvälineiden omistajien ”moraalin” mukaiset kannanotot, jotka ovat esim. tukenet USA:n ihmisoikeuskampanjaa tai muuten suuntautuneet neuvostoliittoa vastaan.

Palmelaisuudessa on kuitenkin toinen puoli. Se on eräs yritys huomioida paremmin kansanliikkeiden ja joukkotiedotusvälineiden vaikutus kansainväliseen politiikkaan. Ja tässä suhteessa Suomen ulkopoliittika ei ole tyydyttävää. Tarvitaan avoimempaa ja erityisesti rauhanliikkeitä arvostavaa ja niille tukea antavaa esiintymistä. Ja se edellyttää paitsi rauhanliikkeen tavoitteiden mukaisia kannanottoja – joita Kekkosen ajalta vielä on –, myös tietoista pyrkimystä saattaa ne julkisuuteen ja rauhanliikkeiden voimaksi. Tässä suhteessa tilanne niin ydinaseettoman Pohjolan kuin myös Euro-

ohjusten suhteen on opettavainen. Molempien suhteen edistyminen saattaa näyttää vaikealta perinteisen diplomatian menetelmin – ja molempien suhteen löytyy paljon kanavia vaikuttaa avoimen, kansanjoukkoihin vetoavan ulkopoliittikan menetelmin.

On politisoitava ulkopoliittika!

Kun sisäpolitiikka näyttää yhä ällöttävämmältä peliltä, keinottelulta, ylätason yhteiskuntasopimukselta, ei vastaus ole ollut politiikan hylkääminen, vaan ”sisäpolitiikan politisoiminen”. Sillä lienee tarkoitettu kaikkien muotojen, pelien ja ”politiikkateatterin” läpäisemistä ja luokkaetujen ja luokkataistelun todellisuuden paljastamista, oleellisen nostamista kaiken epäoleellisen edelle.

Sama tehtävä näyttää olevan ulkopoliittikan suhteen. On ylitettävä ”realismin”, ”puolueettomuuden”, ”yksimielisyyden”, ”liturgian” samoin kuin viime aikoina sisäpolitiikasta opitun ”pelin politiikan” (esim. Suomen Lähi-idän politiikan linja peitettiin muka Koiviston, Soran, Virolaisen ja Stenbäckin kamppailuksi ulkopoliittikan johtajuudesta) muodot. On nostettava oleellinen, ensi kädessä ydinsodan estäminen esiin.

On lähdeittä itsestämme

Ei meidän niin huolissamme tarvitse olla siitä, jos virkamiehet ja porvarit viljelevät ”realismiaan”, ”liturgiaansa” ja muuta. Tärkeintä on, että sillä ei ole vai-

kutusta käytännön ratkaisuihin – ei Kekkossakaan tärkeintä ollut hänen perustelunsa vaan käytännön toiminta. Mutta meidän, työväenliikkeen, rauhanliikkeen on syytä olla heti huolissaan, kun nämä tekijät alkavat koskea meitä itseämme. Meidänhän pitäisi rakentaa rauhaa ja ystävyyttä kansanliikkeiden voimalla – kansanliikkeitä ei rakenneta oikeiston tahtoon alistuvalla ”matalalla profiililla”, ”liturgialla” tai pään pensaaseen panemisella.

Irti nationalismista

Meilläkin, työväenliikkeessä ja myös SKP:ssa, ilmenevä kyvyttömyys ”politisoida ulkopoliittika” heijastaa oman ulkopoliittisen ajattelutapamme rajoittuneisuutta, kyvyttömyyttä nähdä kansainvälistä politiikkaa luokkataisteluna, nationalismia. Tämä ilmenee esimerkiksi seuraavissa:

1) kyvyttömyys ylipääntänsä nähdä maamme rajojen ulkopuolelle. Viime presidentin vaaleissa työväenliike kaikkine vivahteineen – ei vain Mauno Koivisto – syyllistyi tähän. Tavattoman vähän oli esillä meitä ympäröivän maailman kehitysnäkymät vuosina 1982–88 ja Suomen ulkopoliittikalle asetuvat haasteet. Pääasiassa keskusteltiin menneestä – sekin tietysti tärkeä perusta – ja kilpailtiin ulkopoliittisen doktriinin sanontojen osaaamisesta. Ilmeisesti sen vuoksi rauhanliikkeen nousu, ydinsodan estäminen, länsieurooppalaisen ja imperialismin kehityksensä integraation uuteen vaiheeseen valmistautuminen jäivät syrjään.

2) kyvyttömyys nähdä luokkataistelua kansainvälisen elämän pinnan alla. Jos käytetään sellaisia abstraktioita kuin supervallat, blokit, asevarustelun logiikka, pohjoisen-etelä -suhte – jotka sinänsä heijastavat ainakin kansainvälisen elämän joitakin puolia – ei voida päätyä oikeisiin kannanmäärittelyihin. Jos kysytään: pitääkö olla Pohjoisen vai Etelän puolella, yhden tai toisen supervallan puolella, yhden tai toisen blokin puolella, on vastaus helposti puolueettomuus, nationalismi. Mutta jos kysymme itse prosesseista: ollako liennytyn puolella vai voimapolitiikan kannalla, sodan vaaran vähentämisen kannalla, ylikansallisten yhtiöiden vai kehitysmaiden kansojen puolella, on vastaus aivan toinen.

Toisin sanoen: kun käytämme vääriä käsitteitä, asetamme väärit kysymykset – ja vastauksena on myös väärä politiikka.

3) kyvyttömyys nähdä luokkavoimien reaalinen vaikutus kansainvälisessä politiikassa. Esimerkiksi Italian Kommunistisen Puolueen Puola-teeseissä (29. 12. 1981) kuvitellaan, että sosialismin ”työvoima on ehtynyt” ja nyt eteneminen ”liittyy yhä selvemmin demokraattisiin ja sosialistisiin ajatuksiin ja saavutuksiin kehittyneissä kapitalistisissa maissa, erityisesti Länsi-Euroopassa, sekä edistyskehojen ja sosialismin pohjautuvien kokemusten menestykseen kolmannen maailman maissa”. – Tietysti meidän länsieurooppalaisten vasemmistointellektuellien ajatuksen lennolla kohti suurempaa vapautta ja demokratiaa on suuri merkitys, mutta ei se ole estänyt kolmatta maailmansotaa, vaan sosialismin, eikä sen vaikutus maailman kehitykseen muutenkaan ole sentään sosialismin verrattavissa.

Samankaltainen harha on Leevi Lehdolla ja Juhani Ruotsalolla, kun he kirjoittavat SKP:n politiikan ehtojen ja mahdollisuuksien muutoksesta:

”...liennytyn kansainvälinen suhdanne on ollut kuihtumassa. Siihen on liittynyt Suomen ulkopoliittikan alioitteellisuuden lähes täydellinen tyhjeneminen. SKP:n klassisen hegemoniajalustan muistokin on ollut menettämässä merkitystään. Kun sosialististen maiden rauhanpolitiikka on tuloksiltaan yleisesti ottaen pysähtynyt, on SKP:n mahdollisilta kannattajilta katoamassa myös yksi positiivisen samaistumisen mahdollisuus.”

Liennytys ei ole kuihtumassa, on vain entistä kovempi taistelu liennytyn ja voimapolitiikan välillä. Liennytyn edistymisessä Suomella olisi entistäkin enemmän tehtäviä – ei aloitteellisuuden tyhjeneminen tästä johdu. SKP:n asema ulkopoliittikassa on liittynyt aloitteelliseen rauhanpolitiikkaan joukkojen kanssa, ei sen kummempaan ”eristysasemaan”. Sosialististen maiden rauhanpolitiikan yksi näkyvimpiä ilmuksia

on rauhanliikkeen nousu – ei niin, että liikkeet olisivat ”Neuvostoliiton masinomia”, vaan koska juuri sosialististen maiden rauhanpolitiikka on tehnyt rauhanliikkeiden tavoitteet reaalisesti saavutettaviksi.

4) kuvitellaan voitavan nousta maailman kehityksen suhteen sivusta tarkkailijan asemaan. Tavattoman usein työväenliikkeenkin arviot ja kannanotot tavoittelevat vielä arviointia ja enimmäkseen ohjeiden antamista toisille. Mutta me emme ole ydinsodan suhteen sivusta katsojia eikä Euroopan liennytys ole vain joidenkin toisten asia. Eikä meidän tulisi olla rauhanliikkeen suhteen sivusta arvioija (– sentään yleensä myönteisiä arvioita esittävä –), vaan toimiva subjekti.

Ulkopoliittikan linja

Nationalismin voittaminen voisi tehdä meidät kykeneväksi hahmottamaan uudelleen Suomen ulkopoliittikan ”suuren linjan” – 40-luvun kokemusten perustalta ja 80-luvun todellisuuteen sijoitettuna. Tämän linjan löytyminen on vielä tärkeämpää 80-luvulla, sillä kansainvälisen tekijän merkitys lisääntyy väistämättömästi. Se ilmenee taloudellisen integraation vaikutuksena yritystasolta kansalliseen talouspolitiikkaan asti, poliittisena integraationa puolue- ja järjestösuhteiden tiivistymisestä aina ETYK:iin asti, ideologisen taistelun ja kulttuurin kansainvälistymisenä joukkotiedotusvälineiden välityksellä.

Mistä tekijöistä tätä linjaa voitaisiin ryhtyä hahmottamaan?

a) lähtökohtana on kansallinen etu – ei nationalismi, vaan kansan työtekevien luokkien ja kerrosten etu, jonka Snellmanin mukaan ”tulee olla sama kuin ihmiskunnan” etu. Kansallinen etu on yhä laajemmin sidoksissa kansainväliseen kehitykseen – ennen muuta Pohjois-Euroopan ja Euroopan, mutta yhä enemmän koko globaaliin kehitykseen.

b) kansallisen edun ajaminen ei onnistu yksin, vaan yhteistyössä kaikkien rauhanvoimien kanssa. Ei YEA-sopimuksen 3. artiklan velvoite yhteisestä rauhantyyöstä Neuvostoliiton kanssa ole rajoitus itsenäisyydelle – sen toteuttaminen on itsenäisyyden ja rauhan säilyttämisen ehto. Sellainen puolueettomuuspolitiikka on hylättävä, joka asettaa esteitä Suomen yhteistyölle muiden kanssa rauhan edistämiseksi.

c) oikea suunta ei löydy panemalla pää pensaaseen, vaan ottamalla huomioon realiteetit. Realiteetteja vain ei löydy jostakin aikansa eläneestä porvarillisesta opista. Nyt on tärkeää ottaa huomioon esimerkiksi sosialististen maiden vahvistumisen, Länsi-Euroopan ja USA:n ristiriitojen kasvamisen, rauhanliikkeen kasvamisen, ideologisen tekijän merki-

tyksen kasvamisen uudet tosiasiat sekä taloudellisen integraation uuden vaiheen käynnistyminen.

Kun nykymaailman kovin realiteetti on sosialismin ja imperialismin vastakkainolo ja imperialismissa kumpuava pyrkimys ratkaista tätä vastakkainoloa sotilaallisesti, ei ole tärkeämpää tehtävää kuin rauhanomaisen rinnakkainolon edistäminen. Tämä merkitsee Suomessa ennen kaikkea YEA-sopimukseen pohjautuvan ulkopoliittikan vahvistamista.

d) Suomen ulkopoliittika ei voi rakentua vain ulkoisten paineiden varaan. Siksi on ratkaisevan tärkeä tehtävä ”uuden ulkopoliittisen kansanrintaman” rakentaminen. Tätä ei voida tehdä millään ylhäältä annetuilla ratkaisuilla, esimerkiksi presidentinvaalien yhteistyökuviona. Tärkeintä on tämän rintaman rakentaminen ”alhaalta” päin – rauhanliikkeen voimaa ja vaikutusvaltaa lisäämällä ja luomalla tätä kautta painetta puolueisiin. Tässä ollaan vasta aivan alussa – ja kuitenkin on jo kiire: Suomen ulkopoliittika on törmännyt niin moneen yhtäaikaiseen murrokseen, että tarvitaan kiireisesti riittävä voimaryhmittymä edes pysäyttämään alkanut ulkopoliittikan rapautumiskehitys, pysähtyminen ohi menneen tilanteen asetteluun.

LÄHTEET

1. Urho Kekkonen: Tamminiemi, Espoo 1981
2. Keijo Korhonen: Uusrealistin uskonnustunustus, Kanava 6/80
3. Urho Kekkonen: Tamminiemi
4. Klaus Törnudd: Sanat ja teot, Hämeenlinna 1982
5. Max Jakobson: Sota vai rauha?, Kanava 5/82
6. Jorma Hentilän mielestä ulkopoliittikkaa johtaa kynninen hoviväki, Suomen Kuvalehti 24. 9. 1982
7. Kalevi Sorsa: Puolustuspolitiikan peruskiviä ei ole aihetta siirtää, Suomen Sosialidemokraatti 16. 12. 1982
8. Leevi Lehto & Mika Böök: Rauhanliikkeen uusrealismi haaste ulkopoliittikallemme, Kansan Uutiset 14. 4. 1982
9. IKP:n 29. 12. 1981 julkaisemien teesiensuomennot, moniste.
10. Leevi Lehto & Juhani Ruotsalo: SKP – yhtenäisyys tai kuolema, Ydin 2/82

Meristä kaunein
on vielä purjehtimatta.
Lapsista kaunein
on vielä kehossaan.
Päivistä kauneimmat
ovat vielä elämättä.
Sanoista kaunein
jonka haluan sinulle sanoa,
se on vielä sanomatta.

(Nazim Hikmet
Punainen Omena)

**Tulevaisuus on
ihmisten työtä
SKDL**

**Salvadorin kansa
tarvitsee
tukeasi**

**Kansandemokraattisen liikkeen
solidaarisuustili PSP 79 700-9**

Yksilöllinen muutos, vallan murtaminen, kulttuuri

– keskustelua Pirkko Turpeisen kanssa

Matti Hyvärinen
Jussi Silvonon

Jussi: Minulla on muistikuva 70-luvun puolivälistä, olit puhumassa jossain nuorisotyöntekijöiden päivillä. Puhuit inhimillisen kasvun ja yhteiskunnallisen kehityksen suhteista. Puheenvuorosi jäi voimakkaasti mieleen, koska siinä esitettiin selkeä kommunistisen yhteiskunnan tavoite, mutta se poikkesi voimakkaasti kaikesta siitä, mitä olin tottunut pitämään marxismina. Sama näkökulma näyttää toistuvan myöhemmissä julkaisuissasi. Mistä olet löytänyt tuon oman kommunistisen näkökulmasi? Onko se työhön liittyvää kokemusta?

Pirkko: Työni psykiatrinahan on selaista, että se edellyttää eläytymistä toisen ihmisen maailmaan, siihen miten ihminen on elänyt tai elää ja kokee sillä hetkellä. Ja oma mahdollisuus eläytyä toisen ihmisen todellisuuteen jatkuvasti muuttaa itseä tai tuo itseäkin tavallaan tietoisemmaksi itsestä ja maailmasta. Olen tehnyt työtä enimmäkseen, 70-luvun alkupuolella, sellaisten nuorten kanssa, jotka ovat tehneet rikoksia, jotka on leimattu rikollisiksi. Kuitenkin silloin, kun saa tunneyhteyden näihin nuoriin, tuntee selvästi, että he usein ovat ihmisinä paljon rehellisempiä kuin ns. tavalliset ihmiset.

Sitä kautta tulikin vähitellen huomata, että tämä normaalina pidetty sosiaalistumisprosessi – jossa lapset ja nuoret kasvavat normaalisti käyttäytyviksi aikuisiksi – itse asiassa onkin vieraantumisprosessi, ihminen vieraantuu omista tunteistaan ja kykenee sopeutumaan tähän eriarvoisuuteen perustuvaan yhteiskuntajärjestelmään huomaamatta elävän eriarvoisuuteen perustuvassa yhteiskuntajärjestelmässä.

Kun sitten olin omasta mielestäni nähnyt niitä kohtia, missä kehitys menee pieleen, yritin rakentaa mallin siitä, minkätapainen kehitys ihmisten välisellä vuorovaikutuksella yhteiskunnallisesti tulisi olla, jotta ihmisen luova prosessi olisi mahdollinen. Omassa päättelyssä tulini tiettyyn tulokseen ja tein vertailuja, että mikä tällainen yhteiskuntajärjestelmä olisi ja lopulta tulini toteamukseen, että se on kommunismia. Kommunismillani on siten vahva kokemuksellinen perusta.

Näenkin tämän yhteiskunnan yhteiskunnalliset pelit ja sosiaalistumisprosessin ja kaikki ns. normaalit asiat hieman koomisina.

Kun sitten kuitenkin näkee, kuinka ihmiset muuttuvat vuorovaikutuksessa, miten vieraantuneet ihmiset tulevat tunteviksi, niin on toisaalta tullut vakuutuneeksi siitä, että muutos on mahdollista. Että tässäkin yhteiskuntajärjestelmässä tapahtuu aitoon suuntaan menevää kehitystä, joka sitten saatettuna toimintaan vaikuttaa yhteiskuntaa muuttavasti.

Matti: Tässä törmätään heti kysymykseen henkilökohtaisen muutoksen ja yhteiskunnallisen muutoksen tasoista. Kun ajatellaan poliittista järjestelmää ja puolueiden toimintaa, tulee ongelmaksi puolueiden välttämättömyys puhua ikäänkuin normaalisti sosiaalistuneille ihmisille. Käytetään hyväksi ihmisten heikkouksia. Näiden tasojen välille tulee ristiriita.

Oletko miettinyt tästä eteenpäin, miten tällaista ongelmaa voidaan ratkoa Joudutaanko luopumaan jommasta kummasta? Eikö tässä törmätä siihen, että poliittiset järjestöt pitävät näitä ”jäähmettyneitä ihmisiä” itselleen parhaina mahdollisina?

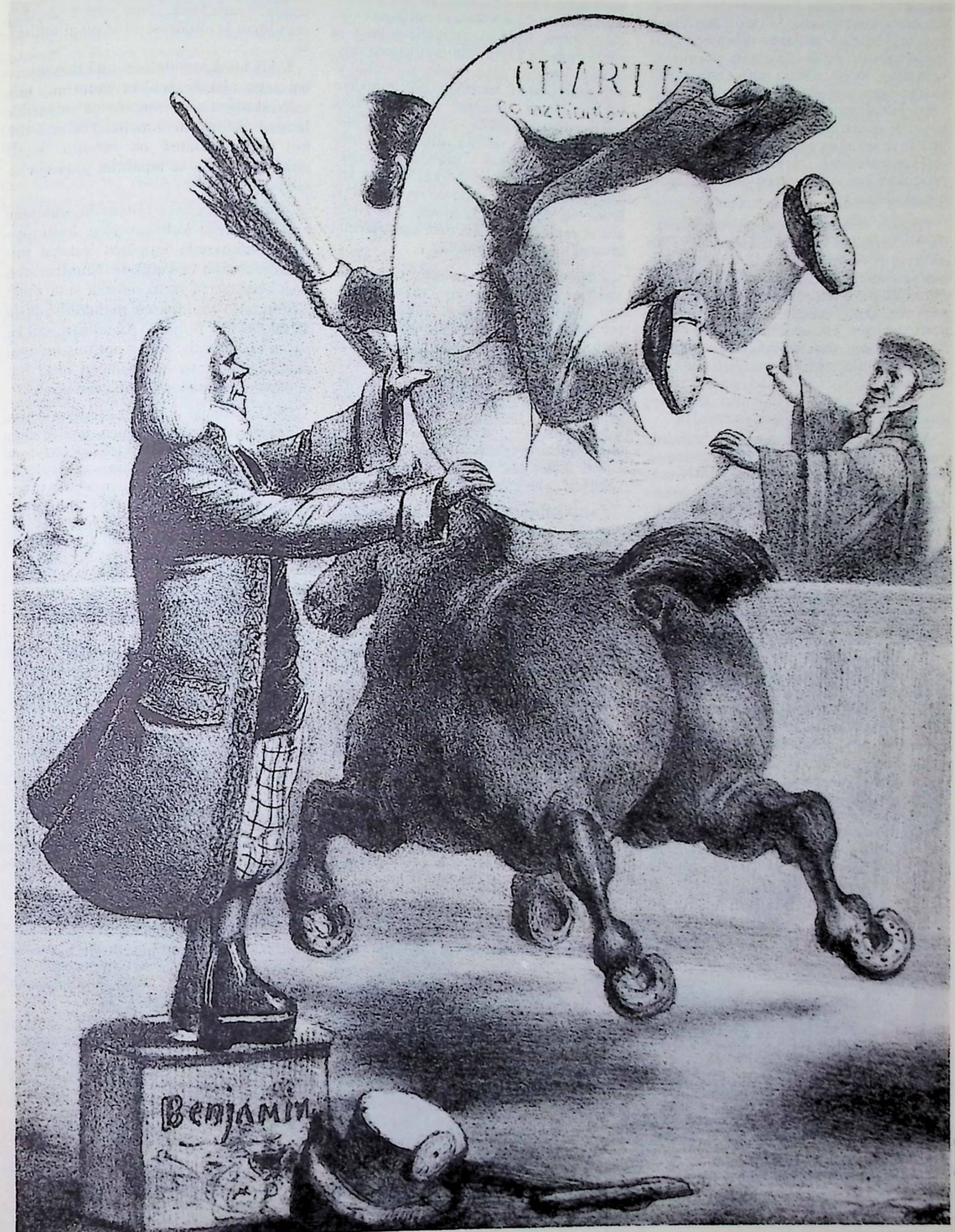
Pirkko: Tuosta tuli mieleen se, että koen yhteiskunnallisen muutoksen tällä hetkellä niin nopeaksi, että me emme voi enää palata vaiheeseen, jossa ihmiset on pystytty määrittelemään jotenkin staatti-

sina. Yhteiskunnan tilan hahmottamisen edellytys on nyt se, että itse muutumme, että meidän oma muutosprosessimme on sillä tavalla vuorovaikutuksessa yhteiskunnallisen muutosprosessin kanssa, että ylipäänsä pystymme analysoimaan yhteiskuntaa. Jos olemme pysähtyneitä, emme pysty tätä muuttuvaa yhteiskuntaa ja siinä vallitsevia tekijöitä analysoimaan. Me emme pysty tekemään läpileikkausviipaletta – pysähdy maailma, me analysoimme sinut – vaan me itse muutumme koko ajan ja maailma muuttuu meidän ympärillämme. Ja me vielä vaikutamme aktiivisesti tähän muutokseen itse. Meidän pitäisi olla äärimmäisen herkkiä ja hereillä näille muutoksille.

Olen tullut siihen näkemykseen, että yksilön herkkyyks ei riitä tunnistamaan maailman muuttumisen kaikkia hienoviivaisia tekijöitä, vaan että siihen tarvitaan nimenomaan niin herkkää ihmisten välistä yhteyttä, että yksilön herkkyyks tulee moninkertaisena käyttöön. Tällaiset jatkuvasti muuttuvat ja vuorovaikutukseen kykenevät ihmisryhmät ovat aivan oleellisia vaihtoehtoisen tekijän luomisessa, että voidaan ymmärtää yhteiskuntaa ja sen muuttamista...

Jussi: Tämä yksilöllistä muutosta koskeva keskustelu näyttää tulevan tiettyinä aaltoina kansandemokraattiseen liikkeeseen. Aivan 50-luvun alussa käytiin keskustelua kommunistien suhteesta psykologiaan, mm. Tuure Lehén kirjoitti artikkelia aiheesta. Perustana keskustelulle näyttää olleen jäsenistön laaja kiinnostus psykologiaa kohtaan. Järjestön toimintatapaan liittyviä johtopäätöksiä näistä keskusteluista ei juurikaan tehty. Sitten tuli 60-luku, nuori Marx ja vieraantumiskeskustelut. Järjestön reaalisena toimintatapana nämäkään keskustelut eivät vaikuttaneet. Ja nyt näyttää tämä elämäntapa-keskustelu siltä, että keskustelua käydään taas kokonaan irrallaan järjestöjen todellisesta toimintatavasta.

Tässä on taustalla kysymys siitä, että

järjestöt eivät pysty käsittelemään ihmisten omia kokemuksia. Olisikin jännittävä kysymys miettiä millaisia rakenteita järjestökoneisto pitää sisällään, mihin se kasvattaa meitä. Onko niin, että meitä kasvatetaan autoritaarisesti vain riippuviksi johtajista vai onko jotain perustaa kasvulle oman elämän hallintaan. Oletko yrittänyt soveltaa omaa ajattelua järjestörakenteidemme tarkasteluun? Miten politiikan kovat rakenteet välittyvät meihin yksilöinä?

Pirkko: Ensin tuosta psykologiasta. Paljon varmasti vaikutti aikanaan se, että oli kyse porvarillisesta psykologiasta. Eihän se antanut mitään välineitä todellisen muutoksen miettimiselle. Freudilainen psykologiahan tavallaan on vieraantuneen ihmisen eri vivahteiden tulkintaa. Ehkä ihmisen tietyn osan tiedostamista, kuitenkin niin että kokonaisvaltaisesti ei tulla tietoiseksi. Tässä mielessä ei kai ollut mikään harmi ettei siihen psykologiaan niin kauhean paljon paneuduttu.

Mutta sitten niistä muutoksen mahdollisuuksista. Niitähan on hirveän monessa kohtaa, ja on tavattoman yksilöllistä, missä muutoksen esteet ovat. Muutostahan voi tapahtua järjestörakenteen, yksilön ja perheen tasolla. Tietysti voisi ajatella, että lähinnä itseään olevissa asioissa olisi suurimmat mahdollisuudet vaikuttaa. että voi kieltäytyä vieraantuneesta elämästä lähimmissä omissa ihmissuhteissaan. Eikö näin voisi ajatella?

Matti: Näin voi kyllä kuvitella, mutta se ei varmaankaan ole useimpien kokemus. Edelleenkin jää tämä kulttuurivallankumoksen ongelma. Minä koen tavattoman jäykkänä ja autoritaarisena, pyssähtyneenä oikeastaan koko vasemmistosuomalaisen järjestökulttuurin. Sehän on

kulttuuri, joka kuitenkin tähtää pelkästään siihen, että koottaisiin poliittista voimaa, viime kädessä ammattiliitoissa ja eduskunnassa käytävään poliittiseen taisteluun. Voimaa, joka todella siirretään ja annetaan jonkun käyttöön, eikä niinkään liikettä, jossa ihmisten oma toiminta koko ympäristössään – siis omassa elämässä, työssään, omissa välittömissä suhteissaan, järjestöissä – muodostaisi kaikkia alueita keskenään radikaalisuovan kokonaisuuden. Kokemukseni on se, että tilanne on tällä hetkellä toinen, että nämä alueet lukkiutuvat ulos toisistaan, jarruttavat ja pysäyttävät toisiaan.

Pirkko: Vallankumouksesta tuntuu tosiaan olevan jonkinlainen "vallan valtaamis"-käsitys, jolloin se ikäänkuin tapahtuu jossakin meidän ulkopuolellemme. Kun sen sijaan jokainen kohtaaminen voisi olla vallankumouksellinen tapahtuma, jossa voimaa vapautuu kussakin ihmisessä tämän kohtaamisen kautta. Kaikki perheessä tapahtuva, työpaikalla tapahtuva, on sen tapaista kohtaamista, että ihmiset vapautuvat siinä. Valta ja voima eivät ole mitään ulkokohtaista, vaan jatkuvaa prosessia. .

Jussi: Sitten tullaan tähän vastaväitteeseen, että jossain vaiheessa tullaan tilanteeseen jossa vanha järjestelmä heitetään menemään. Silloin ei enää riitäkään, että yksilöt vapautuvat vaan tarvitaan keskitettyä järjestystä.

On siis toisaalla tämä vallan valtaamisen ajattelu ja sitten toisaalla sinun ajatuksesi siitä, että meidän täytyy ensin vapautua itse, että voisimme lähteä liikkeelle ja saada muut ihmiset vastaavasti liikkumaan. Voiko näitä lähtökohtia yhdistää?

Pirkko: Kyllähän tiettyjen tehtävien ympärille täytyy aina kerääntyä joidenkin

ryhmien. Ja täytyyhan toki olla jokin yhtenäinen tapa siinä, tämä ryhmä jäsentyy maailman kehittämisessä ja oivaltamisessa.

Kyllä minä kuvittelisin, että kun ihmisten tapa olla keskenään muuttuu, niin valtarakenteet siinä murenevät ympäriltä. Ihmiset ikäänkuin ihmettelevät että mihin niitä ylipäänsä on tarvittu. Kyllä minä koen, että se tapahtuu jotenkin sisältä päin.

Matti: Mutta onko tällaisella, sanotaan nyt sitä vaikka kulttuuriseksi, kulttuurisella muutoksella loppujen lopuksi mitään olennaisia vaikutuksia. Muuttuvatko asiat todella? Ja minkälaisina sinä pidät kulttuurisen muutoksen mahdollisuuksia SKDL/SKP:n piirissä. Ajatellaan vaikka Lapin tapahtumia. Miten optimistinen tai pessimistinen olet sen suhteen mitä nyt on tapahtumassa tämän liikkeen piirissä?

Pirkko: Paitsi liikkeen parissa, niin kulttuurissa ylipäänsä olen siitä mieltä, että luovat voimat ja niiden edellytykset ovat voimistuneet. Ja nämä väkivaltailmiöt – mitä tämä Lapin tilannekin kuvastaa – ovat ikäänkuin viimeisiä kouristuksia siltä suunnalta, missä on totuttu pitämään valtaa käsissä. Onhan se tavallaan uhkaava tilanne, että ihmiset alkavat ajatella omilla aivoillaan ja näkemään asiat paljon monipuolisemmin kuin mitä tähänastinen ulkoaopetettu todellisuus on ollut.

Onhan ihan ilmeistä, että meidän puolueessamme ja liikkeessämme on myöskin luovia ilmiöitä, joissa on uutta toisinajattelua. Siis todellista itsenäistä vallankumouksellista ajattelua.

Samansuuntaista kehitystä minä näen yhteiskunnassa yleensäkin. Tämä ulkoaoitetun todellisuuden malli kasvatuksessa – usko siihen, että aikuinen on aina oikeassa ja antaa oikean mallin – saa rinnalleen vaihtoehdon, luovan kasvun vaatimuksen, joka tuottaa tuloksena itsenäisesti, omilla aivoilla ajattelevia luovia lapsia. Vapaa-ajan lisääntyessä ja turvallisuuden lisääntyessä tapahtuu ihmisten muuttumista luovempaan suuntaan. Näen varhaislapsuuden uudelleenarvioinnissa ja vallankumouksellisen ajattelun kehityksessä uudenlaista voimaa, mitä aikaisemmin ei yksinkertaisesti ole missään ollut. Ne ovat uusia ilmiöitä.

Jussi: Eikö kuitenkin voida nähdä myös ilmiöitä, jotka pikemminkin kahlitsevat ihmisiä. Samalla kun palkkaa – ehkä – tulee lisää joillekin, nähdään että työttömyys laajenee. Ja sitten tulee näitä kotiin asti ulottuvia kontrollin välineitä – videot ja kaikki sellainen. Kahlitseva tendenssi lujittuu.

Pirkko: Ilman muuta ihmisten tajuntaa pyritään kahlitsemaan yksipuolisella tiedolla, ja sitten koko tällä uudella teknikalla... tietysti väkivaltakasetit ja kaikki

sellainen estää aitoa kehitystä. Mutta toisaalta on niin, että kun kerran on tuntenut aidomman kokemuksen, niin jokainen aidompi vaihe on syvemmin tyydyttävä. Jos tällaisen prosessin alkuun on päässyt, niin silloin useimmiten syntyy välinneellisten tyydytysmenetelmien vähentäminen ja aidomman elämisen etsimispaine.

Jussi: Itse kyllä näen kehityksen kahdensuuntaisena, ristiriitaisena. Ja nämä kahlitsemistekijät tuntuvat voimakkaammilta. Niin että tuntuu vähän yllättävältä tuo sinun optimismisi.

Pirkko: Ilman muuta olen optimisti. Ajatellaan lasten maailmaa viimeisen kymmenen vuoden aikana, isien tuloa lasten varhaislapsuuteen. Että on lapsesta lähiavastuussa olevia isä siinä missä äitejäkin. .

Matti: Mutta eivätkö nämä tällaiset sosialisatio- ja kulttuurimuutokset tapahtu nyt sellaisena aikana, jolloin on käynnissä vasemmistopuolueiden kriisiytyminen. Voidaan puhua niiden perinteisen muodon, puoluemuodon kriisistä.

Tulee sellainen kuva, että kun tapahtuu tietyiltä osin myönteistä kulttuurista muutosta niin se ohjautuu vain siihen, että järjestelmä toimii mukavammin. Täällä on mukavampi olla. Tulee sellainen tunne, että osalla ihmisiä on paljon mukavampaa kuin ennen ja sitten taas on toisia, jotka tipahtavat aika eri lailla kyydistä. Mutta se mikä ennenkaikkea tipahtaa pois on perinteisen vasemmiston poliittinen voima ja poliittinen taistelu, joka elää ikäänkuin eri aikakautta kuin nämä sosialisatioprosessit, jotka nyt ovat käynnissä. Joka elää yksinkertaisessa, suoraviivaisessa teollisessa kulttuurissa, vuosisadan alun teollisen kulttuurin selvissä auktoriteetti ja käskysuhteissa. Jossa puuttuu kaikki kommunikatiivisuus ja vuorovaikutus, josta tässä on puhuttu. Voisi jopa epäillä, että samanaikaisesti tapahtuu edistyskulttuurista muutosta ja poliittisella tasolla oikeistolaistumista.

Pirkko: Varmasti näin on. Voidaan nähdä, että poliittiset puolueet eivät ole kehittyneet vuorovaikutukselliseen suuntaan, josta tämä puolueista vieraantumisen tieteenkin johtuu. Mutta ongelmallista on se, jos tämä kulttuurinen muutos ei tuokaan mukanaan syvempää todellisuudentajua yhteiskunnallisten epäkohtien suhteen tai yhteiskunnallisen todellisuuden suhteen.

Minun oma käsitykseni on se, että jos ihmisistä tulee luovempia ja eläytyvämpiä ja uudella tavalla eläviä, niin heistä pitäisi tulla myöskin syvemmin tietoisia ihmisiä. Siinä mielessä ei tarvitsisi olla niin huolissaan siitä, jäsentyykö tämä uusi tapa olla ja ajatella liikkeen tai puolueen kannatuksiksi. Jos ajatellaan että meidän liikkeemme päämäärä on ihmis-

ten syvempi vapautuminen ja demokratia yhteiskunnassa, niin kyllä vapautuvien on pakko löytää se joskus oman ajattelunsa chekkyksei.

Minä koen että porvarillinen arvo maailman valinta ei voi olla mikään tietoinen poliittinen valinta. Ihmiset kasvavat siihen koulujärjestelmän ja tämän todellisuuden keskellä. Siinä mielessä se, että äänestää oikeistopuoluetta ei varmaankaan ole mikään tietoinen valinta. Se ei perustu siihen, että ihmiset tietäisivät laajasti yhteiskunnasta.

Jussi: Tämä mitä sanoit on hyvin mielenkiintoista, mutta minä jotenkin vastustan sitä vähintään alitajuisesti. Siis uskoa siihen, että kun ihmisten luovuus ja vapautunut ja vapaa yhteenliittyminen ja jopa tietokin lisääntyvät, että siitä syntyisi tietoisuus yhteiskunnasta ja asioiden tilasta. Se on tietysti hurjan optimistinen näkemys, mutta minä en jaksa uskoa siihen.

Minulle tämä porvarillinen ideologia näyttäytyy sellaisenaan tavaroiden taakse kätkeytyvinä. Vaikka ihmisten sosiaalinen yhteenkuuluvuus lisääntyisi kuinka paljon, siitä ei seuraa vielä yhtään mitään yhteiskunnallisen tietoisuuden lisääntymisen suhteen...

Pirkko:... että ihmiset nauttisivat edelleen siitä, että toisilla on paha olla?

Jussi: Ei. Ongelma onkin juuri siinä, että nämä asiat välittyvät. Ne eivät tapahtu suoraan ihmisten välisiin suhteisiin. Ne välittyvät markkinoiden, eduskunnan päätösten ja mekanismien kautta. Näinollen kaikki välittömästi sosiaalinen voidaan rationalisoida pois. "Siellähän on se sheikki, taustalla on kansainvälinen öljykriisi. Emme me voi sosiaalietujen heikentämiselle mitään." Tällainen yhteenkuuluvuuden tunne voidaan käyttää välineenä ihmisten integroimiseksi entistä tiukemmin järjestelmään, jos järjestelmän todelliset lait jäävät näkemättä.

Pirkko: En minä oikein jaksa ymmärtää, että luova ihminen nauttii siitä että toisilla on paha olla, ei Afrikassa eikä Suomessa. Jos puhutaan todellisesta luovuudesta ja yhteistyöstä. Jos pystyy eläytymään oman perheen jäsenen hyvinvointiin ja omiin tunteisiin, pystyy yhtä hyvin eläytymään afrikkalaisten tunteisiin.

Kun ajatellaan luovaa yhteiskunnan kokonaisuunnittelua, niin kai meillä on nyt ylihyvinvointia Suomessa. Todella jo lähettää kehitysmailhin osan kansantulosta ja silti tulla täysin tyydyttävästi toimeen, meille sopivalla tasolla.

Jussi: Minä en ihan kokonaan tuota sinun ajatuksenjuoksuasi allekirjoita. Mutta se mikä siinä viehättää, on se että ihmi-

set eivät todellakaan ole pelkästään rationaalisia olentoja, vaan kokemis- ja tunne maailmalla on vallavan suuri merkitys yhteiskunnallisen tietoisuuden muodostumisessa. Varmasti paljon suurempi kuin mitä erilaisissa luokkatietoisuus- tai ideologiateorioissa on ajateltu. Mutta ihan loppuun asti en ajattele silti niinkuin sinä. Minulla on kuitenkin se käsitys, että yhteiskunnallisen kudoksen laaja-alaisuus, sen selville saaminen, vaatii ainakin osalta yhteiskunnallista liikettä hirveän ankaraa, ihan mikroskooppilla tehtävää teoreettista työtä. Koska porvarillisen yhteiskunnan lait toimivat sillä tavalla kätkeytyneinä, että niitä ei voi välittömästi nähdä. Niitä ei voi yksinkertaisesti aistia eikä tuntea. Siinä täytyy olla vähän teoreettista työtä mukana.

Mutta oikeastaan tulisin toiseen kysymykseen, joka on tässä koko ajan taustalla. Kysymykseen siitä, onko marxismi kuluttanut voimansa loppuun ja täytyykö nyt astua uusia askeleita eteenpäin. Eikö tarvita marxismin uudelleen rakentamista, että siihen tulisi mukaan tämä muutuvan ihmisen malli josta puhuit. Miten sinä suhtaudut tähän? Itsehän ei puhu marxilaisilla käsitteillä. Näetkö marxismilla suurtakaan arvoa näiden kysymysten tutkimisessa?

Pirkko: Olen ymmärtänyt, että marxismi on pikemminkin tapa ajatella kuin joidenkin perintöjen mukana kuljettamista. Kyllä minä koen, että siinä suhteessa ollaan uuden ajan kynnyksellä, että aikaisemmin ei ole nähty ihmisen tajunnan sisäistä monipuolista todellisuutta, sitä kuinka monessa tajunnan tavassa ihmisen elää. Kun sitä ei ole tajuttu, on eletty makrososiologian tasolla.

Ihmisen ominaisuuksien moninaisuutta ei ehkä aikaisemmin ole osattu ottaa huomioon. Sitä, kuinka hänen oma muutosprosessinsa vaikuttaa hänen kykynsä hahmottaa kokonaisvaltaisesti maailmaa. Sitä kuinka nämä omat vuorovaikutussuhteet ovat rakentuneet, millä tavalla ihminen itse pystyy pitämään yllä omaa toimintakykyään. Syventäminen tähän suuntaan tuo varmasti laadullista muutosta marxilaiseen ajatteluun.

Matti: Minä puhuisin tietyistä rationaalismin kriisistä, aika laajastikin vasemmiston ajattelussa. Joudutaan tunnustamaan ettei suoraviivainen, voisiko sanoa "kaikki johtuu luokista" -ajattelu enää toimikkaan. Minä olen havaitsevinani tämän rationaalisuusongelman aivan uusilla alueilla ja uusissa muodoissa. Se ilmenee itse asiassa kaikkien liikkeiden tietynä ideologisena ongelmana, ja tietysti mielessä myös kaikissa uusissa liikkeissä. Tämä ongelma tulee esiin myös SKDL:n elämäntapakeskusteluissa, itse asiassa teemassa minkälainen on hyvä ihminen ja hyvä järjestö. Että tällaiseen kysymyk-

seen voitaisiin vastata puhtaan rationaalisesti, määrittelemällä ja johtamalla rationaalisesti normeja. Tämä on mielestäni ihmisen valtavien alueiden kieltämistä, tai sen kieltämistä että on tuntemattomia alueita joita ei osata kovin rationaalisesti hahmottaa... Tämä ongelma tulee tietysti mielessä esiin yhtälailla naisliikkeessä kuin elämäntapakeskusteluissakin.

Pirkko: Mutta eikö voi ajatella, että tämän voi tulkita toisinkin. Että ihmisen hyvä, tai hyvä ihminen ei ole staattinen normi. Sehän voidaan nähdä myös jatkuvasti kasvavana, vapautuvana ihmisenä, joka pystyy yhä syvällisempään; syvemmän vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa, yhä aidommin näkemään maailmaa ja yhä aidommin vaikuttamaan myönteiseen yhteiskunnan kehittämiseen. Eikö totta?

Jos siis kuvataan tätä dynamiikkaa, vapautumisen dynamiikkaa, silloin voi tietysti sanoa että on hyvä että ihminen vapautuu ja että on paha, että on rakenteita jotka tukahduttavat ihmisen vapautumista. Siihen tavallaan väylän merkeiksi voi panna näitä hyvä-paha tunnusmerkkejä. Jos ajatellaan, että paha on sitä joka tukahduttaa, synnyttää mahdollisuuden sotiin ja criarvoisuuteen... niin minä luulen, että näin väylän merkkeinä voi sanoa mikä on hyvää, mikä paha. Mutta en minäkään sitä oikein näe, että olisi joku lopputulos jota voisi kuvata...

Jussi: Jos kytketään tämä vielä siihen elämäntapakeskusteluun, jota SKDL:ssä on yritetty käydä, niin olen näkevinäni – ei ehkä mitenkään määrätietoisesti – sellaisen mallin, että järjestökeskustelun pohjalta yritetään luoda hyvän kansandemokraatin muotokuvaa. Se, että järjestö yrittäisi kasvattaa ihmisiä jonkin mallin mukaan, tuntuu kauhean banaalilta ajatukselta. Ehkä tämä on yksi syy siihen, miksi minä vierastan tätä elämäntapakeskustelua. En keskustelua sinänsä, mutta että *järjestö* miettii elämäntavan ongelmia... Minä en oikein usko että järjestö järjestönä pystyy muuhun kuin tekemään politiikkaa. Järjestön ympärille voi kyllä kasvaa ihmisten omaa kulttuuria, mutta järjestöstä riippumatta. Minä en usko järjestön kykyyn luoda positiivista ihmiskuvaa käytännössä.

Pirkko: Ei kai politiikan tekeminen ole mikään erillinen alue. Kyllä minä koen tärkeänä, että ihmisten tapa olla yhteiskunnallisesti vaikuttavissa järjestöissä muuttuu ja kehittyy luovaa vuorovaikutusta edistäväksi. Tämä elämäntapakeskusteluhan pyrki siihen, että kuvattaisiin yhteiskunnallista muutosta, sitä miten ihmisten mahdollisuudet toimia ovat olleet erilaiset vuosisadan alussa kuin mitä ne nyt ovat. Etsittiin selitystä sille, miksi asiat olivat 10- ja 20-luvuilla niinkuin olivat, ja miksi ne nyt ovat toisin. Myös-

kin sen takia, että eri sukupuolia edustavat ihmiset järjestöissä voisivat ymmärtää omaa kehitystään paremmin, että kehitys on laajempaa kuin vain yksilökehitys, että kaikella on yhteiskunnallinen tausta.

Pirkko: Matti viittasi tuossa aikaisemmin yhteiskuntaluokkiin ja luokkakäsitteisiin. Eikö niistä kannattaisi keskustella enemmän. Sillä minä ainakin ajattelen, että eiväthän alistetussa asemassa olevat ihmiset muodosta mitään yhtenäistä luokkaa, vaan alistussuhde ja alistussuhteiden kerrannaisuus voi tulla summana aika monista tilanteista.

Jussi: Minusta on tavattoman tärkeä näkökulma, se että alistussuhteet ja luokkasuhteet ovat kaksi eri asiaa. Alistussuhteita on miehen ja naisen välillä, niitä on ideologisia ja poliittisia. Luokkien välinen taloudellinen alistussuhde on vain yksi monien joukossa. Näitä alistussuhteiden verkkoja on vähemmän tutkittu.

Matti: Olen tavattoman skeptinen sen suhteen, että nykyään voitaisiin edetä yhteiskunnallisen taistelun tai yhteiskunnallisten liikkeiden – tai sanotaan muutostuomien yleensä – tutkimisessa vain siitä näkökulmasta, että ensin tutkitaan missä luokat ovat, mikä on luokkien asema ja miten kukin luokka toimii. Tai että tutkitaan jotain liikettä vain siitä näkökulmasta, että onko sillä oikea luokkapohja. Jos kyseessä ei ole oikea luokka, niin liike kuuluu johonkin heikompaan, ei-proletaaristen protestien ryhmään. Tällainen ajattelu on minusta puolisoikeutta nykymaailmaan nähden. Samalla se kuvaa kyllä tavallaan myös traditionaalisen vasemmiston tiettyä hienojakoisemmassa kehityksestä jälkeenyymistä, jälkeenyymisyyden ongelmaa. Ei ole oltu kovin herkkiä näkemään näitä uusia alistussuhteiden rykelmiä, sitä että niiden tuloksena ja niitä vastaan syntyy erilaisia taistelu- ja vapautumispyrkimyksiä.

Jussi: Kyllä nuo luokkakäsitteet säilyttävät merkityksensä, mutta niiden merkitys tai pätevyysalue kaventuu. Ne muuttuvat yhä enemmän taloudellisen analyysin käsitteiksi, mutta poliittinen analyysi tapahtuu yhä enemmän näiden alistussuhteiden tutkimisen kautta. Ja nämä alistussuhteet on aika paljon taloudesta riippumattomia ja ne kietoutuvat vielä yhteen, syntyy alistussuhteiden kimppuja, joita sinäkin olet tarkastellut mikrota-solla.

Tässä suhteessa kaikki uudet liikkeet, varsinkin naisliike on opettamassa perinteistä työväenliikettä. Esim. miehen ja naisen välisten suhteiden tarkastelua ei voida palauttaa mihinkään taloudelliseen, se on kulttuurinen suhde. Taloudellisten asiantilojen kumoaminen ei sinänsä

johda mihinkään miehen ja naisen välillä jos ei tehdä kulttuurivallankumousta. Tämänhän voi nähdä hurjan selvästi...

Pirkko: Minusta tuntuu, että tässäkin on aika paljon sellaista mustavalkoista keskustelua että puhutaan naisen hyvistä arvoista ja miehen huonoista arvoista. Kuitenkin minulla on se käsitys, että valtaosa naisista haluaa ylläpitää nimenomaan nykyistä järjestelmää, koska se tuntuu turvalliselta. Naisten omaan turvallisuudentunteeseen liittyy se, että nämä asetelmat ovat nykyisenkaltaisia.

Sitten taas toisaalta on aika paljon miehiä, jotka näkevät kokonaisuuksia, ovat herkkiä ja tuntevia. Minusta tuntuu, että asioiden näin mustavalkoisena näkeminen on muutoksen este.

Jussi: Niin jos yhdellä alistussuhteella aletaan selittää muita sen ulkopuolella olevia, voi tapahtua sokeutumista joka tunnustaa vain tämän yhden rakenteen eikä näe muita, eikä luokkarakennetta näiden alistussuhteiden moninaisuuden takana.

Näitä alistussuhteita on hyvin monella tasolla, miehen ja naisen välillä on yksi, henkinen latistaminen ja jyräminen koulutusinstituutiossa yksi, maaseudun ja kaupungin välinen yksi, johtajan ja alaisen välinen jne. Tästä voisi lähteä kehittämään johtopäätöksiä poliittisen strategian kannalta. Jos tämä pitää paikkansa, mistä me olemme puhuneet – luokkakäsitteen kaventuminen ja alistussuhteiden moninaisuus – niin siitä täytyisi seurata vastaava strategia. Jokaista alistussuhdetta pitäisi vastata oma vapautumisen strategiansa. Täytyisi olla monia ja päällekkäisiä, jopa keskenään – jos ei vastakkain – niin ristikkäin meneviä strategioita.

Pirkko: Niin, miksi jättää käyttämättä joitakin alueita, jos ajatellaan että ihmisen vapautumisen edellytys on vapautuminen kaikilla näillä alueilla – fyysisellä, taloudellisella, henkisellä ja tunne-elämän alueella. Miksi ei keskustella myös niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat tunne-elämän ja tietojen alueella.

Minusta tuntuu että henkisen väkivallan ja tunne-elämän väkivallan osuus tässä ihmisen pakottamisessa kasvaa. Jos olemme tyytyväisiä oloomme kuin broilerit häkissä väkivaltaisissa olosuhteissa, niin silloinhan on päästy tavoitteeseen, me nautimme häkissä olosta. Ei tarvita edes taloudellisia pakotteita.

Eikö siis olisi otettava myös tämä tunne-elämän alue yhtenä tekijänä kokonaisuudesta ihan tosissaan huomioon. Ja se, että muuttuva ihminen muuttuu vain myönteisten ihmissuhteiden seurauksena. Siten, että on tällaista todellista vuorovaikutusta myönteisellä pohjalla, todellista muuttumista ja oivaltamista.

Vihreät listat, SKDL ja vaalit

Vihreiden osallistuminen eduskunta-vaaleihin on herättänyt laajaa keskustelua, johon Soihdunkin päätti osallistua. Siksi järjestimme tematiikkaa pohtivan tilaisuuden, johon osallistuivat **Pekka Haavisto, Matti Hyvärinen, Kati Juva ja Perttu Rastas**. Seuraavassa keskustelun antia. – Toimitus. (PR)

Hyvärinen: Yritämme tässä etsiä poliittista vaihtoehtoa, joka ei olisi vain poliittinen ja tyhjä. Luullakseni vallitsee aika laaja hämmennys ja ymmärrä olo siitä, miten ja milta pohjalta tällaista vaihtoehtoa luodaan. Ehkä eräs ratkaisu on vihreiden tulo eduskuntavaaleihin.

Vaaleissakäytännön muotoja voisi mielestäni arvioida kolmelta kannalta: ensiksikin onko kyse pelkästään ilmauksellista jutuista, joissa vaalien kautta vain pyritään näyttämään, mistä näissä liikkeissä on kysymys. Se vastaa parlamentarismien kannalta lähinnä äänestämättä jättämistä tai kuvien piirtämistä

vaalilippuihin. Toiseksi onko osallistumisella vaaleihin pysyviä vaikutuksia esim. poliittiseen kulttuuriin, saadaanko sillä tässä mielessä jotakin uutta ja pysyvää aikaan. Kolmanneksi voisiko sitä ajatella uudenaikaisena voiman kokoilemisena tässä yhteiskunnassa.

Voisiko, Pekka, tämän perusteella arvioida, miksi vihreät ovat lähdössä vaaleihin?

Haavisto: Minusta on väärä tulkinta, jos ajatellaan, että nyt on jokin yhteiskunnallinen vallannut ihmiset, jotka ovat ennen ajatelleet ympäristöasioita, elämäntapa-asioita tai muita samantapaisia asioita. On väärin, jos luullaan, että he olisivat nyt todennet, että täytyypä ottaa nyt yhteiskunnallinen näkökulma, ja että kiinnostus vaaleihin johtuisi siitä. Sikäli kun minä tunnen näitä liikkeitä viime vuosilta, ovat ne minusta koko ajan olleet poliittisia ja yhteiskunnallisia painottaes-saan juuri näitä elämäntapa-ym. juttuja. Eikä se, että vaalikuvio on nyt mukana,

tee näitä liikkeitä yhtään sen enemmän yhteiskunnalliseksi tai poliittiseksi eikä yhtään sen vähemmän yhteiskunnalliseksi tai poliittiseksi kuin aiemmin, vaan kyllä liikkeiden pääpaino on koko ajan jossain muualla.

Ainakin minä olen kokenut niin, että nyt käytetään erästä olemassaolevaa kanavaa tai verkostoa joidenkin asioiden esilletuomiseen. Samalla tavalla kuin voitaisiin käyttää lehdistöä, käytetään nyt valtiokoneiston osana olevaa kanavaa joidenkin ideoiden välittämiseen ja tunnetuksi tekemiseen. Mä näen vaaleihin osallistumisen tärkeimmäksi syyksi tiedon levittämisen ja ihmisten innostamisen siihen toimintaan, mitä nämä liikkeet ovat korostaneet tähänkin asti.

Mutta ehkä sen pitäisi pikkuhiljaa kasvaa sellaisiin mittoihin, että voitaisiin vakavasti vaikuttaa esimerkiksi yhteiskuntataloudelliseen järjestäytymiseen, vaihtoehtoisen tuotannon ideoihin ja teollisuuden yhteiskunnalliseen ohjaamiseen.

Toiminnan siis pitäisi kasvaa ja se on ollut tavoitteena alusta asti.

Tässä suhteessa näiden vaalien tulos on tavallaan jo saavutettu. Tätä kautta on löytynyt sellaisia yhteyksiä, jotka lähtevät toimimaan paljon pitemmällä ja laajemmalla tähtäimellä kuin nämä vaalit tai parlamentaarinen osallistuminen ylipääntään.

Työväen liike?

Rastas: Minä olen ruvennut miettimään omaa elämääni, omaa taustaani, josta en pääse irti. Se on työväenliikkeen tausta ja siitäkin kapea osa. Mutta se on ollut kuitenkin vallitsevaa järjestelmää politiikan näkökulmasta vastustava.

Eräs vaihtoehtoliikkeiden kritiikin kohde on ollut juuri työväenliike, ja se on ihan oikein, koska työväenliike on oman historiansa vanki. Mutta nyt voidaan katsoa hiukan vaihtoehtoliikkeidenkin historiaa. Jussi Kotkavirran toimittamassa ja SYL:n julkaisemassa kirjassa Power of Flower esitellään 60-luvun kokemusta. Silloin tehtiin samoja juttuja kovemmin, rajummin, jopa teoreettisesti tietoisemmin, silloinhan oli kovan tason filosofit miettimässä näitä asioita, ja kuitenkin ne kaikki menivät pieleen. Tai sanotaan, että silloinen yhteiskunnallinen boomi epäonnistui. Se on iso asia, joka pitäisi käydä läpi. Jos siitä kokemuksesta ei opi, voi tämä Suomessa meneillään oleva aalto myös mennä pieleen. Totta kai jokaisen sukupolven pitää tehdä omat virheensä, se on niiden luovuttamaton oikeus, mutta...

Hyvärinen: Pitäisi meidänkin virheitämme kunnioittaa, vai?

Rastas: Kyllä. On onni, että voidaan katsoa vähän taaksepäin ja ehkä ottaa oppia. Ja minä olen tietoisesti päättänyt suhtautua näihin vaalitouhuihin projektina, joka tavallaan ei kiinnosta minua lainkaan. Mutta vaihtoehtoliikkeen filosofia tai vastarinnan tai vastavoimien politiikka on jo toinen juttu. Sille voidaan ja tulee luoda yhteiskunnallisen kokemuksen edellytyksiä. Mutta sillä ei ole mitään tekemistä maaliskuun vaalien kanssa. Minä teen selvästi tämän eron. Tällä vaalikamppailulla voi olla selviä yhteiskuntapoliittisia päämääriä, mutta sillä ei tarvitse olla mitään tekemistä todellisen vaihtoehtofilosofian kanssa.

Yksi perusasia tuli vielä mieleen. Vihreiden vaalitilaisuudessa oli ehdottomasti tärkein kysymys se, että mikä on teidän suhde omistukseen ja omistavaan valtaan. Tyypilliseen tapaan vastattiin ettei tämä oikeisto-vasemmisto-akselilla tapahtuva poliittinen jako ole tärkeä kysymys. Ehkä se ei ole tärkeä kysymys suhteessa näihin vaaleihin, mutta se on kysymys, jota ei voida kiertää.

Minusta vaihtoehtoliikkeen filosofisen perustan ja poliittikkakäsityksen täytyy olla antikapitalistisia. Ne eivät voi olla muuta. Mutta en tarkoita tällä sitä, että niiden liikkeiden tulisi välttämättä yhtyä niihin perinteisiin tai historiallisiin voimiin, jotka ovat edustaneet tai sanoneet edustaneensa antikapitalistista liikettä. Antikapitalistisuus voi rakentua ihan muullakin tavalla. Tässä mielessä on kiinnostavaa keskustella siitä, millaisen muodon vaihtoehtoliikkeiden ja työväenliikkeen yhteistyö saa.

Juva: Jos yhteiskuntaa halutaan muuttaa positiiviseen suuntaan, ainakin minä näen erääksi tärkeimmäksi tehtäväksi sen kokemuksen ja voiman yhdistämisen, joka toisaalta on uusilla yhteiskunnallisilla liikkeillä, toisaalta työväenliikkeellä. Ehkä niiden kokemuksen vaihdossa voisi löytyä jotain uuttakin.

Haavisto: Ongelma on siinä, että työväenliike on koettu kauhean konservatiiviseksi yhteiskunnalliseksi voimaksi. Se on osa kapitalismin ylläpitämistä.

Juva: Minä tekisin yhden erottelun. Minä en koe, että nykyinen työväenliike olisi yhtä kuin se työväenliikkeen ihmisten liike, jota minä peräänkuulutan. Eikä sitä kovin voimakkaasti tällä hetkellä ole olemassakaan.

Mutta minusta työväestöä ei voida sulkea pois muutosvoimista, heidän toimivat elämässään juuri kapitalismin kovassa ytimessä. Siksi minusta työväenliikkeen muutosvoima on välttämätön, joskaan ei riittävä edellytys yhteiskunnan demokraattiselle muuttamiselle. Tällä hetkellä sitä liikettä ei oikein ole, on vain jokin ammattiyhdistyspysyö.

Puolueet taustalla

Hyvärinen: Pertun huomautus siitä, että meillä kaikilla on omat historiamme, oma taustakulttuurimme, on hyvin tärkeä. Minä näen sen erääksi suurimmista ongelmista kaikkien merkittävien vaihtoehtojen ja niiden yhteyksien rakentamisessa. Hyvin monista perinnöistä irtoaa nyt uusia arvioita ja uutta radikalismia. On suuri ongelma, millä tavalla näitä mahdollisesti yhdistetään tai millä tavalla niitä blokkutetaan ja suljetaan erikseen. Vaaleihin osallistuminen luo tietyn blokin, tietyn jengin, tietyn teeman puolesta. Oletteko te miettineet pitemmälle, että vihreät listat vaaleissa yhdistävät tietyn porukan ja että ne samalla sulkevat jotain pois? Samojen teemojen ja pyrkimysten puolesta toimivia porukoitaahan jää myös muiden vaaleissa esiintyvien voimien sisään. Minusta katseen täytyisi yltää yksien vaalien, yhden organisaatiomuodon ja yhden teeman sitovuuden ylitse.

Muuten on vaara, että joudutaan hyödyttömiin vastakkainasetteluihin siitä, onko yhteiskunnan keskeinen läpäisevä periaate työn ja pääoman välinen ristiriita, vai jakaako kaiken viime kädessä ekologiakysymys, vai onko se ehkä suhde patriarkaattiin. Kuitenkin me olemme tekemisissä hyvin moniaineksisen valtasuhdeverkon kanssa. Varmaan siitä seuraa myös tietty hämillään olo vaalien suhteen, koska siinä joudutaan ratkaisemaan, millaisina yhdistelminä esiinnyttään.

Haavisto: Kyllä tuossa on tietty ongelma. Lehdistötilaisuudessa esimerkiksi kysyttiin, onko meidän listoilla puolueiden jäseniä. Silloin Helena Auvinen sanoi, että hän kuuluu SKP:hen ja Päivi Anunti sanoi kuuluvansa Liberaaliseen Kansanpuolueeseen. Kun sitten SKP oli herättänyt huomiota, meni Auvinen samana päivänä eroamaan SKP:stä.

Minä pidän sitä huonona seikkana. Minusta olisi paljon kovempi juttu, että vaalimainonnassakin sanottaisiin, että yksi on SKP:n jäsen ja toinen LKP:n. Siis, että vihreiden listoilta kävisi ilmi, että ihmisten takana on erilaisia traditioita, eikä heillä välttämättä ole mitään aikomusta luopua niistä traditioistaan, tai että he kokisivat, että niissä traditioissa on jotain, jonka voi yhdistää näihin teemoihin, kokea tavallaan toimivansa näin ehkä puhtaammin niiden traditioiden puolesta nyt, jonain toisena hetkenä ehkä toisessa yhdistelmässä.

Minusta tässä vaalijutussa on ollut tärkeää, että tavallaan sekoitetaan pakka uudestaan ja aiheutetaan se, että ihmiset joutuisivat ajattelemaan asioita muultakin kannalta kuin vain siltä, kuka ne esittää.

Taloudellinen valta

Vielä siitä taloudellisen vallan keskeytyksestä. Minä olen kokenut niin, että esimerkiksi monet hyvin vasemmistosuuntautuneet feministit ovat mukana vihreässä listassa siksi, että juuri taloudellisen vallan painotuksella voidaan jatkuvasti sivuuttaa sellaisia kysymyksiä, jotka estävät ihmisiä arkielämässä toimimasta taloudellisen vallan muuttamiseksi.

Ja minä olen kokenut, että kansalaispalkkakysymys tai ihmisten toimeentulokysymys on sinänsä vallankumouksellinen kysymys. Kyse on myös siitä orjuutetaanko tässä yhteiskunnassa ihmisiä juoksemaan jossain konttorissa työttömyyskortinsa kanssa ja estetäänkö heitä sinä aikana hankkimasta mitään sivuansioita tai tekemästä yhtään mitään eli passiividaanko heidät tällä valtakoneistolla. Muutos tässä asiassa, jonka sinänsä voi ajatella olevan sivuseikka, voisi vapauttaa aika paljon potentiaalia.

Minusta politiikan suurin juttu on, että mahdollisimman suuri määrä ihmisiä eläisi elämänsä tietoisina ja pystyisi innostuneesti vaikuttamaan omassa lähiympäristössään tai isommissa rakenteissa. Tässä mielessä kansalaispalkka vapauttaisi ison määrän ihmisiä tekemään paljon fiksumpaa työtä kuin mitä he nyt tekevät ja vapautumaan toisarvoisista ongelmista, jotka nyt sitovat ehkä ajan kokonaan tai masentavat tyystin.

Juva: Tuo heijastaa hyvin sitä, että osittain tämän liikkeen synty on sidoksissa siihen, että työväenliike, joka on periaatteessa pyrkinyt taloudellisen vallan kumoamiseen ja sitä kautta ihmisten vapauttamiseen, on ollut suhteellisen kyvytön toimimaan ihmisten emansipaation puolesta tässä ja nyt.

Rastas: Minä haluaisin, että vihreät ottaisi taloudellisen vallan ongelman sellaisena kuin se todellisuudessa esiintyy eli aika selvänä arkipäivän fasismina. Työväenluokkahan uusintaa taloudellisen vallan joka päivä. Jokainen kellokortin räpsäys on kapitalismin tukemista, jos syvälle halutaan mennä. Enkä usko, että esimerkiksi rakennustyömailla enää kovinkaan selvästi löydetään kapitalismin kovia ydintä. Minusta teknologiset rakenteet ja koko työn muutos estävät ihmistä näkemästä kapitalismin kovaa ydintä, ehkä se raaimmillaan nähdäänkin työn ulkopuolella.

Juva: Tarkoitin vain, että ilman työn vapauttamista maailmaa ei muuteta. En ollenkaan tarkoita, että se näkyisi arkielämässä. Kapitalismin luo ajatus-tavan, että se näyttää toimivan aivan oikein, loogisesti ja oikeudenmukaisesti. Eivät ristiriidat kovin hyvin välittömästi näy. Epäoikeudenmukaisena järjestelmänä se näyttäätyy pikemminkin marginaaliryhmille kuin sen ytimessä oleville.

Pakenemistako?

Rastas: Vihreiden ja työväenliikkeen ero on ehkä nähty niin, että kun perinteiset vallankumoukselliset liikkeet eivät tavoita yksilön maailmaa tai näkökulmaa, eivät nykyiset liikkeet yksilöä korostaessaan puolestaan tavoita tai tajua suuria yhteiskunnallisia ristiriitoja. Minä olen sitä mieltä, että pohjimmiltaan se on harhaa. Minusta on järjetöntä puhua niistä eri asioina. On outoa edes puhua siitä, että joku voisi toimia tai puhua muuna kuin yksilönä.

Hyvärinen: Monet kuvittelevat kyllä voivansa vallan hyvin tehdä sen.

Rastas: Mutta minä en näe sitä ongelmana, enkä esimerkiksi ymmärrä termiä pakenemisliikkeet. Mitkä ryhmät on tehneet suurempia poliittisia konflikteja kuin nämä uudet liikkeet? Tai ketkä ovat asettaneet sellaisia kysymyksiä kuin tuotannon uudelleen rakentaminen tai kansalaispalkka? Nehän ovat todella kovia poliittisia kysymyksiä.

Juva: Mutta uudet liikkeet tai vaihtoehtoliikkeet on kaamean hajanainen nippu. Niiden niputtaminen on idiotismia. Kyllä siellä on sekä pakenemista että muuta. Minusta ihan selvästi on esimerkiksi pakenemista maalle kollektiivitalouksiin...

Rastas: Mutta miksi sitä ei sanota järkeväksi yhteiskunnalliseksi terapiaksi? Nyt Suomessa paetaan Hesperian mielisairaalaan.

Juva: En mä väitä, että pakeneminen on epämieliekästä. Se on mielekkäämpää kuin joutua mielisairaalaan, totta kai. Se vain ei ole yleisesti emansipatorista. Terapia ja emansipaatio ovat eri asioita.

Hyvärinen: Minä lainaisin Peter Brükneriä. On olemassa ihan tämän yhteiskunnan normaaliin toimintaan kuuluvia aukkoja ja katkeamia, joihin on helppo sijoittua, vetäytyä ja elää siellä kohdullisen rauhallisesti ja miellyttävästi. Mutta ongelma kai on siinä, ettei se vaikeuta muuhun kuin siihen, että se porukka pystyy itse elämään rauhallisesti. Tässä mielessä työn vapauttamisella on laajempi ideansa.

Rastas: Eikö se merkitse, että meidän tulisi luoda uudet yhteiskunnallisuuden käsitteet ja muodot, koska perinteiset eivät toimi. Meillä on harha, että kollektiivin muodostamiseen liittyisi yhteiskunnallista ulottuvuutta. Ja meillä on kapea käsitys siitä, mitä on yhteiskunnallinen toiminta tai antikapitalistinen toiminta.

Haavisto: Voi olla, että on olemassa joitain puhtaita maallapakoyksiköitä, mutta en minä näe sellaisia. Tietysti niistäkin, jotka minä tunnen, joku voi sanoa, että ihmiset menee maalle ja elää siellä herran taivaan alla ikäänkuin niistä puuttuisivat yhteiskunnalliset kytkennät ja tietoinen vaikuttaminen yhteiskuntaan. Mutta kyllä minä koen jonkin Emmaus-Jokioisen tai Kiskon työyhteisön mielekkääksi vaikutukseksi, vaikka saattavat ne tietysti olla samalla terapeutisia yhteisöjäkin.

Minä koen, että esimerkiksi Linkola on vaikuttanut minuun kaikkein eniten juuri tekemällä sen ratkaisun, että pakeni maalle kalastajaksi. Eikä minulla ole teoriaa, jonka perusteella minä voisin leikkiä jumalaa ja sanoa toiselle, että sinä olet tehnyt väärän ratkaisun. Vaikka tällaiset on saarekkeita, ovat ne minusta merkittäviä saarekkeita ja toivoisin niitä olevan enemmän.

Vai politiikkaa?

Hyvärinen: Vasemmiston kritiikeissä on paljon kärsimättömyyttä niitä ilmiöitä kohtaan, jotka eivät sovi omaan lokerikokoon. Tämä vanhan vasemmiston teoria-ongelma on tullut myös uudempaan vasemmistolaiseen ajatteluun. Sen ongelma on pitkälle menevä politiikan ja välittö-

män valtioon vaikuttamisen yhdistämisen. Poliittiseksi ymmärretään vain se, mikä välittömästi kokoaa voimia valtioon vaikuttamiseksi. Silloin monet kokeilut ja ihmisuhteisiin liittyvät kysymykset, jotka ovat paljastaneet paljon uutta elämästä, on helppo leimata epäpoliittisiksi, jos ei jaksa katsoa niiden yhteyksiä.

Siitä on huvittavaa kokemusta Saksan Liittotasavallasta. Kymmenen vuotta siellä julistettiin epäpoliittisiksi ja pikkuporvarillisiksi monia sellaisia asioita, jotka ovat nyt tulleet esiin rauhanliikkeen valtavana vyörynä, sitä ei olisi olemassa ilman edeltävää työtä.

Rastas: Tätä vastakkainasettelua tapaa paljon Suomessakin. Koska mulla on vaihtoehtoleima otsassa, sattuu usein kun tapaa Cellassa SKP:n porukoita, että ne heittää heti, että mites ne suuret kysymykset. Kerran Arvo Aalto esitti eräessä paneelissa, että SKP on tämän maan suurin vaihtoehtoliike. Minä kysyin silloin, että koska SKP on viimeksi tehnyt valtakumouksellisen teon, ihan reaalisuuden duunin jossain? Sehän se ongelma on, ja ihmiset näkevät siksi puolueen työn taakse.

Juva: Minusta olisi tärkeää, että vasemmisto tarttuisi toden teolla vaihtoehtoisen tuotannon ongelmiin. Sen lisäksi, että tässä maassa perustetaan savipajoja, pitäisi miettiä, miten aseellisuutta voidaan muuttaa rauhanomaiseksi tuotannoksi, miten purkaa työn osittumista ja sitä kautta saada työtä mielekkäämmäksi sekä luoda sellaista teknologiaa, jonka ympäristöhaitat olisivat pienemmät. Tässä suhteessa työväenliike voisi oppia vaihtoehtoliikkeiltä.

Rastas: Luuletko, että työväenliike voi oppia sen?

Juva: Sen on pakko!

Rastas: Työväenliikkeen yleisin tapa oppia jotain, on kaapata muiden ajatukset. Esimerkiksi ASS näkyy nyt esiintyvän muutosvoimien kärkivoimana.

Juva: On me siitä paljon puhuttu. Mutta minusta kyse ei ole omimisesta, vaan siitä että ymmärretään itsemme osaksi muutosvoimia.

Rastas: Historia vain osoittaa, että työväenliike on todella huono muuttamaan rehellisesti. Työväenliikkeen pitäisi tehdä paljon töitä oman historiansa kanssa, jotta se voisi puhtaammin lähteä puhumaan itsensä ulkopuolelle.

Haavisto: Omimisesta tuli mieleen, että kun vasemmistolaiset ja vaihtoehtoliikkeen ihmiset kohtaavat, on usein käytännön tilanteita, joissa roolit asettuvat jännästi. Erään tilaisuuden otsikkona oli 'onko SKP:lla ekologista vaihtoehtoa, onko ympäristöliikkeellä poliittista vaihtoehtoa'. Siinähan on itse asiassa sanottu, mitä

kummallakin katsotaan olevan ja mitä niiltä katsotaan puuttuvan. Sitten keskustelu aloitetaan tästä asetelmasta. Siinä järjestäjä, poliittinen liike, on jo määritellyt asemansa: sillä on poliittinen vaihtoehto, poliittinen vastaus. Tämän minä olen kokenut muulloinkin. Minusta sellaisessa keskustelussa ei synny mitään uutta.

Minä tunnen tietysti huonosti tätä traditio-ohjelmaa, mutta voimakas samaistuminen liikkeeseen, joka tavallaan on ollut kunnioitettavaa ja valtavaa, luo ajatuksen, että tietää vastaukset suuriin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Kun sitten puhuu ihmisten kanssa ihmisinä, ei synny vaikutelmaa, että asiat olisi todella ajateltu ja vastaukset olisi valmiina. Mutta sitten keskustelu usein palaa siihen, että miten vähän alemmalle tasolle luokitelluille voitaisiin antaa tämä poliittinen näkemys. Tämä ennakoasetelma luo hankalan kommunikaatiotilanteen.

Vihreiden piirissä toimiminen on helpompaa. Siinä puuttuu tämä ennakoasetelma ja siksi keskustelustakin tulee ikäänkuin liike.

Hyvärinen: Sinun kuvauksesi tuo mieleen länsisaksalaisen keskustelun vihreistä ja kirjavista. Mää olen ymmärtänyt, että silloin ei ole ideana kiinteän puolueen luominen, koska sen sisällä tulee sama ongelma.

Mutta minä luulen, että johonkin liikkeeseen sitoutuminen on aina sillä tasolla, ettei jäsen voi koskaan kyetä valttavan perusteellisesti esittämään kantaansa kaikkiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Sitoutuminen merkitsee vain sitä, että yksinkertaisesti luottaa siihen, että liikkeen fiksuimmilla ihmisillä on annettava riittävän hyvä vastaus ja että se vastaus pärjää toisen ryhmien fiksuimmille vastauksille.

Sinänsä se, mitä sanoit, pitää paikkansa. Se kuuluu vasemmiston suureen itsetietoisuuteen. Katsotaan, että jutut tiedetään ja ne voidaan opettaa muille.

Parlamentarismi . . .

Rastas: Minua häiritsee vihreissä kaksi asiaa. Se, että he katsovat, että muut poliittiset ryhmät eivät ole mitään, ja kun he saavat itse poliittista asemaa, he hoitavat asiat. Toinen on se, että he kuvittelevat muiden puolueiden ihmisiä typeryksiksi. Minusta on harha kuvitella, että parlamentissa voisi vastustaa parlamentaarista julkisuuskäytäntöä, luoda sille jotain vaihtoehtoa. Se on iso systeemi, sieltä tulee iso leka eteen. Ajatus, että eduskunnan kautta vaikutetaan on harha, täydellinen harha!

Haavisto: Kun me Kirjakahvilassa pohdittiin vaaleihin osallistumista, minulle tuli ajatus, että tässä on Suomen puoluekenttä 20 vuoden kuluttua laidasta laitaan, että keskustelu pomppii katosta lat-

taian. Mutta nyt jengi on hauska pitää kassassa, mutta kyllä ihmiset saivat tehdä muuntautumisleikkejä, jos ne aikoo muodostaa jonkin kiinteän yhteiskunnallisen vaikuttamisjoukon.

Rastas: Oletteko miettineet, että jos parlamentarismien ura urkenee, tuleeko se merkitsemään ulkoparlamentaarisien toiminnan vähenemistä?

Hyvärinen: Sanoit aiemmin, että vaalit on keino tuoda asioita julkisuuteen, mutta minusta ongelma on myös se, mitä kautta asiat tulevat julkisuuteen. Kun ne nyt tulevat Suomen kansan eduskunnan vaalien kautta, voi seurata ongelmallinen päätelmä: 'onpa hienoa, että Suomen kansanedustajain vaaleissa tulee kaikki tärkeät asiat esille'. Kaikki siis pelaa ja sen jälkeen voivat kaikki olla rauhallisia. Nämä ovat aika etevästi laadittuja mekaniemeja.

Haavisto: Ensiksi tuosta, mitä Perttu sanoo, että ihmiset alkavat orientoitua parlamentaariseen toimintaan, jos joku menee läpi. Minusta on itse asiassa hyvä, että vaihtoehtoliikkeet jakautuivat kahtia tässä asiassa. Esimerkiksi Tammilehdon Olli ja EVY:n porukka sekä Pekka Sundell suhtautuivat kielteisesti tai ainakaan eivät itse halunneet olla mukana. Siksi minä en usko, että vaihtoehtoliikkeiden toiminta ratkaisevasti häiriintyi. Ja voi olla, että kahdenkymmenen vuoden kuluessa vihreillä on 50 kansanedustajaa, mutta taivas ei silti ole tullut maan päälle. Kyllä ihmisten pitää toimia kaikilla tasoilla.

Ja minusta ainakin vaihtoehtoliikkeiden tässä vaiheessa ihmisiltä vaaditaan omakohtaista oppimis- ja sivistysprosessia. Ja tässä vaiheessa – ehkä se liittyy minun ikääni ja elämäntilanteeseeni – pitää vaatia, että asiat mietitään omakohtaisesti.

Juva: Puhuit äsken vaihtoehtoliikkeen eri 'siivistä'. Onko nyt niin, että vaaleihin osallistuu sellainen vaihtoehtoporukka, jolla ei ole hyvin aktiivista omaa projektia menossa? Feministeillä tietysti on, mutta onko muilla?

Haavisto: Ei tämä kuitenkaan mikään vapaapalokunta ole. Kyllä tässä on yhdistynyt uusia voimia. Esimerkiksi Eero Paloheimon ja Osmo Soininvaaran taloudelliset fantasiat ovat ensimmäistä kertaa laajemman porukan käsittelyssä. Ne ovat yhteiskunnallisia ideoita, jotka ovat odottaneet sitä, että ne otettaisiin osaksi jotain prosessia.

Juva: Muuten, todettiin aiemmin, että vaihtoehtojengissä oli mukana LKP:n ja SKP:n jäsen. Jollain lailla nämä kaksi voimaa...

Hyvärinen: ... on ehkä eniten heitteillä.

Juva: Niin – mutta kokoomus ja demarit nähdään byrokratian, valtiokoneiston ja valtiollistumisen symboleina. Hyvin vähän näissä pyynnöissä tapaa sosiaalidemokraattisesti ajattelevia.

. . . ja puoluejärjestelmä

Hyvärinen: Se on monimutkaisempi ongelma. Se liittyy erilaisiin puoluejärjestelmiin. Jos vertaillaan vihreiden menestystä Euroopassa, niin kovimpia huippuja oli 77–78 tienoilla Ranskassa, Pariisissa oli yli 10 %:n kannatus kunnallisvaaleissa. Mutta miten kävi? Mitterrand rupesi menemään läpi. Muutaman vuoden kävi hurja imu sosialisteihin. Sosialistit esittivät silloin ydinvoiman vastaisen ohjelman ja se imaisi hyvin pitkälle kaikki vihreät ja oli olennaisena osana sosialistien läpimurrossa.

Sitten on Liittotasavallan lukkiutunut systeemi. Siellä on nyt tapahtunut murtautumista. Mutta kun nyt euro-ohjuskysymys nousee keskeiseksi ja SDP on oppositiossa ja vetää huomattavasti kovempaa rauhanliikelinjaa, se saattaa hyvinkin synnyttää Ranskan tyyppistä imua.

Meillä taas on hyvin rikkinäinen puoluerakenne. Meillä on puolueissa äijää ja tättä joka lähtöön. Ne voi esittää mitä vaan ilman että se häiritsee niiden politiikkaa. Minusta tämä rakenne on kehittyneimpiä ja herkimpiä imemään kaiken sisäänsä.

Haavisto: Vielä siitä arvioidaanko tässä porukassa poliitikkoja typeriksi. Vanhemmilla on varmaan kokemusta oman ikäisistään poliitikoista. Mutta minun ikäisillä on käsitys, että 10–15 vuoteen puolueet eivät ole imeneet sisäänsä sitä määrää nuorisoa kuin niiden olisi pitänyt, ne eivät kykene uusitumaan. Jos ajattelee niitä oman ikäisiä tai vähän vanhempia, jotka toimivat puoluekentässä, niin joitain poikkeuksia lukuunottamatta ihmettelee, että millaisen ihmisaineksen ne ovat oikein imeneet. Jos aloitetaan Sem Schubakista ja edetään puolueittain ja katsotaan menestyvien nuorisopoliitikkojen katrasta, se on hirveän surullista kateltavaa.

Minusta tuntuu, että niillä on sellainen kuva, että jossain on poliittista valtaa ja sen saadakseen on mentävä kauhean pitkiä tikkaita, tehtävä mieletön trippi siellä ja lopuksi päästään Erkki Liikaseksi Erkki Liikasen paikalle. Vaihtoehtoliikkeissä taas on käsitys, että valta voidaan luoda just siihen, missä ihmiset ovat. Siis, että vallankumouksellisia tai yhteiskuntaa muuttavia voimia voidaan jonkin liikkeen avulla kasata jonnekin, ei sitä tarvitse lähteä puku päällä jostain hakemaan.

Rastas: Ehkäpä minä siksi olenkin suhtautunut epäilevästi vihreiden vaalihankkeisiin. Minusta pitäisi mieluummin rakentaa antiparlamentaarisia voimia ja vahvistaa sitä todellisuutta. Mutta projektina minä hyväksyn tämän, koska siitä voi oppia uutta vuorovaikutusta ja saada käsitystä vallankäytön mekanismeista. Jos vallasta opitaan jotain, silloin se on

ollut hyvä kokemus. Ja ilman muuta minä olen päättänyt, että minä äänestän vihreitä. Minä haluan tukaa tuota projektia.

Juva: Myös minä näen tämän terveellisenä haasteena puolueille, joilla jokaisella on ollut stabiili pilittuunsa. Ja tätä kautta olisi hyvin tärkeää esittää politiikan teko-tavan kritiikkiä ja näyttää parlamentarismien ongelmallisuus.

Hyvärinen: Projektina tällä on viehätystä, mutta epäilen vahvasti ajatusta Vihreistä puolueesta.

Mun oma historiani on sellainen, että olen lähtenyt ajatuksesta, että on jokin tärkeä puolue, johon voi samaistua. Luulen, että moni on käynyt sellaisen kautta ja päätenyt suurempaan tai pienempään etäisyyteen vanhoista puolueista. Mutta mikä on ratkaisu tästä eteenpäin? Säilytetäänkö ajatus puolueesta, joka on läheinen ja joka ajaa tärkeitä asioita, joita itse haluaa ajettavan. Vai onko ratkaisu, että tunnustetaan ne etäisiksi, karkeiksi ja valtiollisiksi, meistä kauempana olevaksi surtutuuriksi?

Luulen kyllä, että erilaisilla hankkeilla on enemmän liikkumatilaa, jos vasemmiston voima on vahvempi ja vähemmän tilaa, jos vallassa on tatcherilais-reaganilainen blokki. Mutta miten mielekäästä on haaveilla paremmasta?

SKP:n mahdollisuudet

Juva: Kyllä minulla on tuon suuntainen haave. Tällä hetkellä toivon, että SKP voisi antaa jotain vihjeitä kehityksestä siihen suuntaan. Mutta en tietenkään haaveile mistään kaiken vallankumouksellisuuden etujoukosta, joka tekee kaiken muiden puolesta.

Haavisto: Pienempänä ajattelin Brechtin runon tapaan, mikä oikeastaan on puolue, onko se suuri talo joka on täynnä puhelimia, ovatko sen asiat salaisia, vai onko se joukko ihmisiä, jotka toimivat yhdessä, jotka ajavat jotain yhteistä asiaa. Minä valitsi jälkimmäisen. Mutta minun sukupolveni kokemus on, että nyt puolueet ovat etäisiä taloja, joissa on puhelimia ja ylipäättään aika vieraantuneita laitoksia. Siksi minä luulen, että tulevaisuus kehittyä vapaiden ryhmien varassa.

Rastas: Minusta ongelma on siinä, että pienryhmät, saarekkeet, autonomiset yksiköt tarvitsevat jonkinlaista yhteistoimintaa voidakseen kumota tämän valtiollisen järjestelmän. Ei ole kuitenkaan vielä ratkaistu, miten se tapahtuu. Kysymys kai on jonkinlaisesta sivistykseen tai kulttuuriin liittyvästä identiteetin muodostamisesta, sellaisen joka tuottaa ryhmäinsti-tuution, mutta jossa ei ole autoritaarista puolta, joka puolueissa selvästi on. Minulla on myös kuva, että SKP:n kriisi on koko puoluelaitoksen kriisi, eikä niitä voi erottaa. Siksi SKP ei myöskään voi pelastua kriisistä.

Juva: Riippuu siitä, onko SKP se talo, vai onko se joukko ihmisiä.

Rastas: Jokaisella instituutiolla on oma historiansa, jota se ei pääse pakoon. Ja kommunistisen puolueen rooli on historiallisesti määräytynyt.

Hyvärinen: Pitäisi kai vastata kysymykseen 'keitä me olemme' hyväksymättä mitään uutta meikäläisyyttä. Minusta ratkaiseva vaatimus – jos puhutaan muutostavoimista – on juuri rajojen ylittämisen herkkyyden. Myös se on tunnustettava, ettei ole yhtä keskusta, ei ole olemassa valmista subjektia, joka näyttää miten yhteiskunta on rakennettava ja jonka ympärille muiden on ryhmittytävä.

Sama ongelma on erilaisissa lehtiprojekteissa. Niillä kaikilla on valtava pyrkimys sanoa: olemme kokoava voima. Se on mi-

nusta naurettava idea. Miksi ei tyydytä siihen, että annetaan jokin panos, vaan pitää nimetä itsensä kokoavaksi voimaksi.

Vaikkeimpia kysymyksiä tulee olemaan puolueisiin suhtautuminen. Ne ovat kriisissä, eikä niistä välttämättä tule mitään, mutta juuri siksi, että ne ovat kriisissä, ne tulevat kokemaan valtavia murtumia ja joutumaan odottamattomiin tilanteisiin. Ei siis pitäisi tehdä rajoja siihenkään suuntaan. Voisin ehkä muotoilla välittävän kannan teidän välille. Ehkä ei voida sanoa, tuleeko jostain nykyisestä puolueesta jotain, mutta se voidaan sanoa, että kriisiytyminen on tosiasia, eikä niistä itsellisinä tule mitään. Se mitä syntyy, on monien erilaisten prosessien, pyrkimysten ja uudenlaisten kokemusten tulosta.

Kantti kestää!

On kestänyt jo yli vuoden.

Ja kestää edelleenkin,
sillä ajattelevat ja toimivat ihmiset
ovat ottaneet lehensä hyvin vastaan.

Mistä Kantissa on kysymys? Vaikea kertoa.

Se pitää itse lukea ja kokea.

Ensi vuonnakin ilmestyy kuusi painavaa numeroa
ja lisäksi tehdään kulttuurin erikoisnumeroita.

Luettavia ja ihmisläheisiä.

Vuosikerta maksaa vain 40 mk.
Soita (KSL) tai pane lappu tulemaan. Tilaukset voit hoitaa myös suoraan panemalla tilausmaksun ps-tilille 141 585-6.

Haluan tilata KANTIN
☐ vuodeksi eteenpäin.

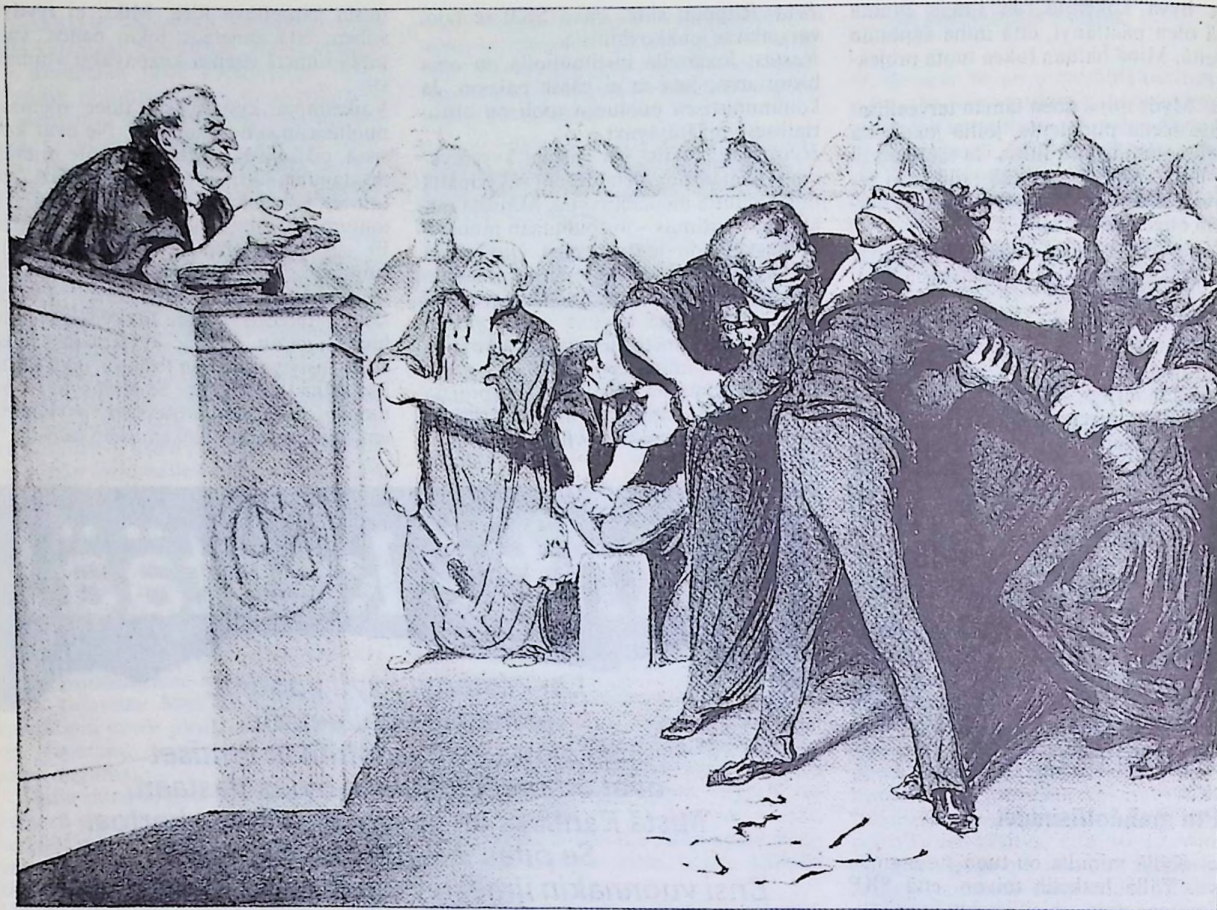
Nimi _____

Osoite _____

KANTTI-lehti

Jarrumiehenkatu 2 00520 Helsinki 52 puh. 141 311

Suomalaisen marxismi keskustelun ongelmia

Markku Hongisto
& Vesa Oittinen

Oheinen Markku Hongiston ja Vesa Oittisen artikkeli johdattaa *Soihdun* lukijat varsin laajojen ongelmien äärelle. Artikkelissa tarkastelun kohteena on Marxin esittämän porvarillisen ideologian ja porvarillisen tieteen kritiikin luonne. Esille nousee mm. tieteen ja maailmankatsomuksen suhde marxismeissa. Kirjoittajat katsovatkin, että viimeaikaisessa marxilaisessa keskustelussa marxilaisen filosofian maailmankatsomuksellista luonnetta on aliarvioitu. Samalla he haluavat korostaa historiallisen materialismin filosofis-sympteettistä luonnetta, sitä että historiat perustele sekä maailmankatsomuksellisesti että tieteellisesti vallankumouksellisen toiminnan subjektin ja sen päämäärät.

Kirjoituksella on myös kriittisen intervention luonne. Siinä tarkastellaan varsin kriittisessä sävyssä valtaosaa suomalaisessa keskustelussa esitettyjä puheenvuoroja. Näin Hongiston ja Oittisen artikkeli sellaisenaan ilmentää suomalaisen marxismin reaalista moninaisuutta. Siinä pyritään myös nostamaan esiin keskustelun ongelma-kohtia ja osoittamaan suunta, jossa kirjoittajien mielestä voidaan edetä kohti avointen kysymysten ratkaisemista. Kirjoittajat painottavat, että heidän artikkelillaan on ohjelmallista luonnetta.

Tästä johtuu myös artikkelin laajuus; kirjoittajat katsoivat että ohjelmallisen rajankäynnin suorittaminen suppeammin ei ole mahdollista.

Kysymys on myös marxilaisessa keskustelussa esiintyneiden näkemysten ideologisesta kritiikistä.

Artikkeli on luonteeltaan itsenäinen esitys, mutta sen tematiikkaa on sivuttu *Soihdun* palstoilla aikaisemminkin. Aikaisempiin puheenvuoroihin (*Soihdu* 1, 4 ja 5/82) tutustuminen selkeyttää lukijalle sitä poliittista kontekstia, jossa artikkeli on syntynyt.

TOIMITUS

MOTTO:

Studium philosophiae
neglectum fors magna ex parte
caussa habenda est obscuritatis,
qua et Universitas nostra et
Litteratores Fenniae obdormunt.
J. V. SNELLMAN

Aluksi

Siinä maailmankatsomuksen, tieteen ja politiikan luonnetta sivuavassa keskustelussa, jota *Soihdun* – ja muidenkin lehtien – palstoilla on käyty, erääksi keskeiseksi vedenjajaksi on kohonnut kysymys "immanentin" ja "ulkokohtaisen" kritiikin eroista.

Toinen meistä totesi kommentoidessaan Progressin julkaiseman Frankfurt-kirjan Suomessa saamaa vastaanottoa, että liikkeessämme on laiminlyöty marxilaisen tieteenkritiikin ja puoluekantaisuusperiaatteen yhteyden tarkastelu. "Puutteet majnifistoituvat sitten arvosteluperiaatteissa: politiikka, maailmankatsomus, työväenluokan ideologia, sosialismi ym. ymmärretään vain 'ulkokohtaiseksi' kritiikkimuodoksi".

Vastineessaan Jussi Silvonon ja Tuomo Lankilan esittivät puolestaan näkemyksen, että Marxin metodi olisi luonteeltaan nimenomaan ja ennen kaikkea "immanenttia kritiikkiä". Tämä kanta kuvastanee yleisempääkin asennetta nykyisessä keskusteluilmapiirissä. Samalla valitsee epäselvyyksiä siitä, mitä "immanentilla kritiikillä" oikeastaan tarkoitetaan. Se on jotain, joka asettuu "ulkokohtaista" ideologiateoriakritiikkiä vastaan, mutta miksi? Tätä kysyy Hannu Hartikainenkin samassa *Soihdun* numerossa, missä Silvosen ja Lankilan vastine ilmestyi.

Pyrimme seuraavassa problematisoimaan "immanentin kritiikin" käsitettä. Nähdäksemme ei ole syytä asettaa sitä sellaisenaan kyseenalaiseksi. Mutta mikäli sitä halutaan jatkossakin käyttää, on sen luonne ja status määriteltävä täsmällisemmin.

"Kritiikin ase" vai "aseiden kritiikki"?

Eräässä aiemmassa *Soihdun* artikkelissaan, jossa pyritään vetämään suuntaviivoja SOL:n koulutuspolitiikalle, Jussi Silvonon arvostele SOL:n takavuosina julkaisemaa *Mustaa kirjaa* siitä, että se tyytyi vain "ulkokohtaisesti" paljastamaan porvarillista ideologiaa. Tällainen ideologiateoriakritiikki ei Silvosen mukaan ole riittävä, siksi sitä on täydennettävä immanentilla kritiikillä.

Silvonon määrittelee Marxin immanentin kritiikin sellaiseksi, joka "osoittaa kritikoitavan kohteen sisäisen liikkeen ana-

lyysin kautta tämän kohteen ristiriidat ja kriittiset pisteet". Porvarillisen tieteen kritiikki on Marxilla tämän määritelmän mukaan kapitalismin sisäiset lainmukaisuudet paljastavaa, kapitalismin pintaa heijastavien "objektiivisten ajatusmuotojen" kritiikkiä, ajatusmuotojen, joita kapitalismi itse spontaanisti tuottaa.

Porvarillisen tieteen kritiikki oli Marxilla siis immanenttia, so. se ei tyytynyt yksinomaan tieteen maailmankatsomuksellisten sitoumusten tai sen ulkoisen poliittisen alistamisen kritiikkiin.

On epäilemättä aiheellista korostaa Marxin metodin kriittistä luonnetta Silvosen tavoin. Hänen käyttämänsä muotoilut jättävät kuitenkin oven auki sellaiselle tulkinnalle, joka haluaa rajata kaiken maailmankatsomuksellisen tai luokkakantaisen kritiikin marxismin ulkopuolelle muka "ei-immanenttina". Tällaisen tulkinnan esittää muun muassa Keijo Rahkonen, jonka mielestä marxismi on olemukseltaan interventioiden ja kritiikin kokoelma. Rahkonen mukaan Marxin omat kirjoitukset eivät muodostaakaan mitään filosofiaa tai positiivista teoriaa.

Se "kritiikin" momentin hypostasoinen, joka Rahkosella esiintyy, näyttää saavan peräti ohjelmallista sävyä. *Soihdu* 5/1982:n pääkirjoituksessa näet Keijo Ahola ja Pertti Rovamo väittävät, että "marxilaisuuden ymmärtäminen kritiikiksi on edistysaskel verrattuna konseptioon, jossa se mielletään valmiiksi maailmankatsomukselliseksi järjestelmäksi". Nämä katsomukset lähenevät jo Frankfurtin koulukunnan marxismitulokintaa. Frankfurtilaisuushan ei näet itsesynnäryksensä mukaan ole tiedettä eikä filosofiaa, vaan näiden kahden välimaastossa liikkuskelevaa "kritiikkiä". Kritiikki on toisin sanoen frankfurtilaisilla itsenäistynyt omaksi genreksen. Esimerkiksi Adornolla tämä ilmenee siten, että hän korostaa ajattelunsa olevan negatiivista – siis kriittistä – dialektiikkaa.

Historiallisessa katsonnassa "kritiikki" itsenäisenä genrenä esiintyi jo 1840-luvun nuorhegeliläisillä. Bruno Bauer asetti itsestään tietoisensa "kritiikin" ja "kritiikittömän joukon" vastakkain. Vallankumouksen tärkeimpänä vipusimenä nähtiin kriittisen subjektin itsetajunta. Kriittinen subjekti paljastaa kaikki *Schein* it, kaikki näennäisyydet ja on näin hajottavaa ja kumouksellista.

Marx ja Engels eivät tunnetusti nähneet tällaista kritiikkiä minään riittävässä edellytyksessä todellisuuden vallankumoukselliseksi mullistamiseksi. Teoksessaan *Pyhä perhe* he arvostelivat Bauerin ja kumppanien "kriittistä kritiikkiä" siitä, ettei se nähty välttämättömyyttä yhdistää "kritiikin asetta" "aseiden kritiikkiin".

Myöhemmin tämän "aseiden kritiikin" materiaalin kantaja täsmentyi vallan-

kumoukselliseksi työväenluokaksi, jota ilman "kriittinen subjekti" on voimaton, pelkästään negatiivinen instanssi. Tätä nuorhegeliläiset eivät halunneet ymmärtää, vaan pysyivät kriittisen "tajuntavallankumouksen" kannalla. Siksi Marx ja Engels saattoivatkin *Saksalaisessa ideologiassa* kirjoittaa, että "nuorhegeliläiset ideologit ovat näennäisesti 'maailmaa jarkyttävistä' fraaseistaan huolimatta suurimpia konservatiiveja". Meidän päiviemme frankfurtilaisista voi antaa pitkästi samansuuntaisen arvion.

"Immanentin kritiikin" tulkintaongelmia

Juuri Frankfurtin koulukunnan traditiosta on kasvanut esiin muuan "immanentin kritiikin" konseptio, joka meistä on varsin problemaattinen. Frankfurt am Mainissa ilmestyi 1970 Helmut Reicheltin teos *Zur logischen Struktur des Kapitalbegriffs bei Marx*, joka kertoi, että Frankfurtilaisesta "kriittisestä teoriasta" oli kasvamaan esiin uusi verso – pääomalogiikka. Kritiikki sai uuden muodon: siitä tuli ekonomiakritiikkiä, joka vetosi Marxiin ja esiintyi näennäisesti tiukan Marx-ortodoksina, suhtautuipa usein varsin arvostelevasti "vanhaan" frankfurtilaisuuteen.

"Pääomalogiikka" on tunnetusti varsin monitahoinen ilmiö, mutta ainakin sille suuntaukselle, jota edustavat Reichelt ja tanskalainen Hans-Jorgen Schanz, on ominaista vaatimus murtaa perinteinen filosofia – erityistieteet-suhde. Niinpä Schanz katsoo, ettei ekonomiakritiikki ole mitään taloustiedettä par excellence eikä varsinkaan työväenluokan poliitikonomiaa. Hän kirjoittaa, että rekonstruoida Marxin ekonomiakritiikkiä on "pyrity vapautumaan perinteisestä jaosta talousteorian ja filosofian välillä". Arto Noro yhtyy näihin tulkintoihin esittäessään, että Marxin *Pääoma* "ei ole palautettavissa filosofiseksi diskursioksi eikä erityistieteelliseksi (kansantalous, sosiologia jne.) vastaavaksi".

Tätä näkökulmaa perustellaan sillä, että ekonomiakritiikki on kapitalismia koskeva perustiede: "Poliittisen taloustieteen kritiikkiä ei saa käsitellä yksinomaan 'taloudelliseksi' teoriaksi, jota tulee täydentää, jotta se voisi toimia 'yhteiskuntamuodon teoriana'. Poliittisen taloustieteen kritiikin kohteena ei ole mikään yhteiskunnan 'osa-alue', vaan teorian kohteena ovat juuri ne olennaiset ja ensisijaiset yhteiskunnalliset suhteet – tuotantosuhteet – joiden läpinäkyvämmäys ja nyrinkääntynyt ilmenemismuoto nimenomaan edellyttävät (teoreettista) tiedettä".

Toisin sanoen: ekonomiakritiikki ymmärtää – ainakin mainitsemisamme versioissaan – olevansa perustiede, joka lyö lukkoon kaikki yhteiskuntaa ja ihmistä

koskevat problematisoinnit. Meistä tuntu, että tämä näkökanta on monessa suhteessa pulmallinen.

Ensinnäkin tämä näet merkitsee tiukkaa "johtotiede"-ajattelua. Näin asian näkee esimerkiksi Arto Noro lisensiaattityössään, jossa hän väittää, että politiikan kriittikö on se "Leitwischen-schaft", joka muodostaa keskeisimmän osan marxisin teoriakokonaisuutta.¹¹⁾

Toisekseen: johtotieteen ongelma on käsityksemme mukaan siinä, että se ontologisoii kapitalismin muotomäärät yhteiskuntateorian primaattiksi. Puhutaan käyttöarvojen leimautumisesta, elämäntavan ja uusintamisperin läpikapitalisoinnista, tuotantovälineiden pääomafunktionaalisuudesta¹²⁾, individualiteetin strukturoitumisesta tavarantuotannon kylkiäisenä jne. Näin esiinnotut kysymykset kuvastavat varmasti todellisia ongelmia, mutta keskeistä onkin nyt, että pääomalogiikan tarkastelukulma on yksilöllinen: kaikki probleemit pyritään näkemään vain kapitalismin yhteiskuntasuhteiden horisontista.

Pulma voidaan ilmaista myös toteamalla, että ekonomiakritiikki/pääomalogiikka asettaa itselleen tutkimusohjelman, jonka ratkaisu voidaan löytää vain filosofista. Mutta juuri tämän ratkaisutien ekonomiakritiikki sulkee itseltään. Helmut Reichelt toteaa mainituissa teoksessaan aivan eksplisiittisesti, että Marxin metodi on KOHTEESENSA, kapitalismin sidottu sient, että 1) ei voida puhua mistään ekonomiakritiikistä riippumattomasta dialektiikasta/filosofiasta ja 2) metodi tulee siis häviämään kohteensa myötä jalka kapitalismi kumoutuu. Kyseessä on omalaatuinen *Methode auf Widerruf*, jota Reicheltin mukaan ei voi lainkaan soveltaa ulkokohtaiseksi.¹³⁾ Se on "immanenttia" kapitalismikritiikkiä.

Mutta nyt osoittautuukin, että Reichelt käsittää "immanenssin" varsin omalaatuisesti. Reichelt väittää Marxin kehittämien ekonomiakritiikin kategorioiden olevan sen luonteisia, että kapitalismin ilmiöiden täytyy "vastata käsitettään" (*ihrem Begriff entsprechen müssen*). Marx hyväksyi tämän mukaan siis *Hegelin* totuuskäsityksen, joka pitää todellisuutta ajattelun ja käsitteiden kautta prosessuaalisesti realisotuvana objektiivisuutena. Reicheltin mukaan Marxin pääomakäsitteen ja Hegelin hengen käsitteen välillä vallitsee "rakenneyhtäläisyys".¹⁴⁾

Jos Reicheltin esittämä ohjelma otetaan vakavasti, päädytään loppujen lopuksi identtisyysfilosofiseen tulkintaan ajattelun ja olemisen samuudesta. "Immanenssi" merkitsee ainakin tässä yhteydessä tällöin sitä, ettei subjektin ja objektin välillä vallitse ensisijaisuus eikä heijastussuhteita eikä objekti ole subjektista riippumaton.

Ne, jotka haluavat redusoida Marxin metodin ennen kaikkea immanentiksi

metodiksi, eivät näytä riittävässä määrin kiinnittävän huomiota siihen, että idealismin sitoutunut hegeliläisyyden traditio on nähnyt juuri immanentin metodin soveltamisessa keinon taistella materialismia vastaan. Eksplisiittisesti tätä on korostanut aikoinaan varsin tunnettu oikeistohegeliläinen Carl Friedrich Göschel. Kirjasessa, jonka hän julkaisi vuoden Hegelin kuoleman jälkeen, siis 1832, totesi Göschel, että materia on "loukkauskivi", johon ajattelu yhä uudelleen törmää niin kauan kun se ei kykene "läpäisemään" materiaa. Materialin läpäisemisen edellytyksenä on, että "ajattelu tiedostaa sen ulkoisen abstraktin määräytyneisyyden, jota materia on, oman itsensä immanentina määreenä". Materialin vastus saadaan näin voitetuksi ja "henki vapautuu materialismista".¹⁵⁾ Göschel pyrki "immanentilla" metodillaan osoittamaan, kuinka maailman luoja on viime kädessä absoluuttinen henki eli teologisesti ilmaisten jumala.

Mikälä siis halutaan pitää kiinni teesistä Marxin metodin immanentista luonteesta, voi tämä tapahtua vain sillä edellytyksellä, että suoritetaan rajanveto Reicheltin ja muihin vastaaviin "immanentteihin" marxismitulkintoihin. Niiden keskeinen ongelma näet on, että ne eivät kykene löytämään Marxin itsenäisen teoreettisen peruskonseptin ydintä, vaan sekoittavat sen hegeliläisyyteen.

Mikä tuo ydin suhteessa Hegeliin voisi olla? Tšekkiläinen marxisti Jindřich Zelený vastaa tähän kysymykseen seuraavasti: Marxin toteuttama Hegelin "jaloilleen kääntäminen" ei liittynyt pelkästään loogisen ja historiallisen tai sisäisen ja ulkoisen suhteeseen, vaan olennainen ero Hegelin ja Marxin välillä on siinä, että "materiaalisen ja ideaalisen välinen suhte tulee käännetyksi jaloilleen ja käsitteeksi eri tavoin: tähän liittyy Marxin toteuttama ideaalisen kuoriminen pois mystifikaatioistaan".¹⁶⁾ Zelenýn mukaan Marxin itsenäisen teoreettisen peruskonseptin kehittyi Hegelin kritiikin kautta. Varsinaisesti Hegel käännettiin materialistisesti jaloilleen *Saksalaisessa ideologiassa*. Zelený toteaa, että tämän nurinkääntämisen tulokset – Hegelin ja Marxin suhte – säilyvät sellaisenaan marxismiyöhemmässäkin tuotannossa.¹⁷⁾ Tässä mielessä voidaankin väittää, ettei Marxilla ollut yksinomaan ekonomiakritiittistä ohjelmaa, vaan myös materialistisen filosofian ohjelma.

Nähdäksemme näitä kahta ohjelmaa ei voida asettaa vastakkain. Näin kuitenkin käy, jos Marxin metodi julistetaan perusluonteeltaan "immanentiksi" siinä mielessä, että se olisi ehdottoman kohdesidonnainen. Silloin teorian maailmankatsomuksellinen ja filosofinen perustelu – luokkakantaisuudesta puhumattakaan – muuttuu väistämättä "ulkokohtaiseksi" ja jotenkin epäilyttäväksi.

"Immanenttia kritiikkiä" sellaisena

kun se näyttäytyy esimerkkimme valossa voidaan käsityksemme mukaan arvostella ensinnäkin siitä, että se tendenssinomaisesti luopuu materialismista ja siirtyy lähelle sitä saksalaisen identtisyysfilosofian perinnettä, jota Schelling ja Hegel edustivat. Lisäksi "immanentissa kritiikissä" hämärtyvät tieteen (taloustieteen) sekä filosofian/maailmankatsomuksen keskinäissuhteet.

Materialismi ja yhteiskuntatiede

Miksi, kysyyne lukija nyt, ongelmia ei voi asettaa yksinomaan *tieteensisäisesti*, vaan tämän lisäksi tarvitaan myös filosofisen tason refleksiota? Yksinkertaisesti siksi, että filosofialla on oma luovuttamaton kompetenssialueensa. Tämän alueen määrittely on jatkuvasti ajankohtainen asia, ja viimeksi Neuvostoliitossa on asiasta käyty mielenkiintoista keskustelua.

Filosofian kohteeksi voidaan määritellä objektiivisuus sinänsä ("olemisen yleiset laimmukaisuudet"). Tällöin se kuitenkin supistuisi pelkäksi *ontologiaksi*. Jos filosofian kohde taas määriteltäisiin inhimillisen ajattelun yleisimmiksi laimmukaisuuksiksi, rajoittuisi filosofia vain *gnoseologian* puitteisiin. Siksi onkin keskustelussa pääsemässä voitolle se näkemys, jonka mukaan filosofian tehtävänä on määritellä subjektin ja objektin, olemisen ja tajunnan välinen suhte.¹⁸⁾ Filosofia ei siis tutki vain "olemista" tai "ajattelua" sellaisenaan, vaan niiden vuorovaikutusta ja keskinäisiä määrävyysuhteita. Filosofian luonne tulee näin varsin täsmällisesti ilmaistuksi filosofian peruskysymyksessä: kumpi on ensisijaista, ajattelu vai oleminen?

Erillistieteelliset kysymyksenasettelut saavat filosofisen luonteen, kun ne alkavat sivuta olemisen ja tajunnan välisen suhteen peruskysymystä (esimerkiksi kun psykologiassa aletaan pohtia psykofyysistä ongelmaa tai vaikkapa alkeishiukkasfyysikassa havainnoitsijan ja kohteen vuorovaikutuksen luonnetta).

Juuri tämä selittää myös, miksi yhteiskuntatieteet tarvitsevat filosofisen perustelunsa historiallisessa materialismissa. Sana "materialismi" viittaa siihen, että kysymys subjektin ja objektin suhteesta yhteiskuntatieteen alueella ratkaistaan materialistisella tavalla. "Historiallisen materialismin kulmakivenä on viime kädessä materiaalisen ja henkisen keskinäissuhteen yhteiskunnallisen elämän puitteissa koskevan kysymyksen ratkaisu", eli toisin sanoen histomatissa ratkaistaan kysymys yhteiskunnallisen olemisen ja yhteiskunnallisen tajunnan välisestä suhteesta.¹⁹⁾

Kysymystä ei voi ratkaista yksin tieteensisäisesti eikä "immanentisti", sillä yhteiskuntatiede ei omilla kohdespesifeillä metodeillaan kykene osoittamaan yhteiskuntasuhteiden materiaalisuutta. Rat-

kaisu vaatii filosofiselle tasolle siirtymistä, ja historiallinen materialismi on tässä mielessä ymmärrettävä filosofisena teori-ana.

Vasta materiaalisuuskysymyksen ratkaisu filosofisella tasolla tekee nähdäksemme immanentin kritiikin myönteisessä mielessä mahdolliseksi marxismien teoriakokonaisuudessa.

Ei siis ole asetettava "immanenttia" ja "ulkoista" kritiikkiä jyrkästi vastakkain ja torjuttava jompaa kumpaa, vaan on tavoitettava ulkoisen ja sisäisen, kohdespesifin ja maailmankatsomuksellisen-filosofisen kritiikin välinen *dialektinen suhte*. Sama pätee puoluekantaisuusperiaatteeseen: sitä ei tule nähdä minään marxilaiseen tieteeseen ulkoapäin tuotuna vieraina kappaleena, vaan on nähtävä ja ymmärrettävä, miten puoluekantaisuus ja tieteellisyys marxismissa muodostavat dialektisen ykseyden.

Mielestämme onkin syytä tarkemmin pohtia sitä, mitä Lenin tarkoitti materialismin soveltamisella yhteiskuntatieteisiin. Leninin mukaan Marxin ja Engelsin edustama materialismi teki ensi kertaa mahdolliseksi suhtautua ehdottoman *tieteellisesti* historiallisiin ja yhteiskunnallisiin kysymyksiin.²⁰⁾ Leninin mielestä materialismin ajatus sosiologiassa merkitsi ennen kaikkea sitä, että voitiin erottaa aineelliset yhteiskuntasuhteet ideologisista: "Viimeksimainitut ovat vain päällysrakenne ensinmainituille suhteille".²¹⁾ Näin Marx ja Engels rakensivat materialismin "ylös saakka", materialistiseen historiankäsitykseen.²²⁾

Leninille materialistinen yhteiskuntanäkemyksen merkitys ainutta tieteellistä metodia tutkittaessa yhteiskunnallisia ilmiöitä: "Nykyään – 'Pääoman' ilmestymisestä lähtien – materialistinen historiankäsitys ei ole enää hypoteesi, vaan tieteellisesti todistettu toteama, ja niin kauan kuin meillä ei ole muuta yritystä tieteellisesti selittää jonkin taloudellisen yhteiskuntamuodostuman toimintaa ja kehitystä... muuta yritystä, joka kykenisi aivan samoin panemaan järjestykseen vastavat tosiasiat" niinkuin marxismi on sen kyennyt tekemään... niin kauan materialistinen historiankäsitys tulee olemaan yhteiskuntatieteen synonyymi".²³⁾

Merkittäväntä Leninin ajatuksissa aiheemme kannalta on se, että hänen mukaansa marxilainen yhteiskuntatiede liittyy kiinteästi filosofiseen näkemykseen, filosofiseen katsantokantaan, ts. historialliseen *materialismin*. Erich Hahn katsoo tämän ilmenevän ennen kaikkea siinä, että Lenin käyttää ehdottoman filosofista argumentointia havainnollistaessaan ja perustellessaan sosiologian kehittymistä tieteeksi Marxin ja Engelsin vaikutuksesta. *Kansan ystäviissä* Leninin intentiona olikin sen osoittaminen, ettei marxilainen yhteiskuntatiede kykene ilman filosofiaa, ilman historiallista materialismia, tutkimuskohteensa syvälliseen analyysiin.

Tässä mielessä sosiologiasta tulee tiede vasta *filosofian kautta* ja siksi materialismi on ainoa tieteellinen metodi myös yhteiskuntatieteessä.²⁴⁾

Histomat vai "yhteiskuntaontologia"?

Nämä Leninin ajatukset tuntuvat olevan edelleenkin ajankohtaisia, sillä väikuttaa, että viime vuosien suomalaisessa keskustelussa on pyritty aivan aktiivisesti sivuuttamaan ne. Historiallisen materialismin on tulkittu tieteeksi, joka tutkii vain tuotannon yleisiä ehtoja tai "tuotantoa yleensä".²⁵⁾ Eräissä yhteyksissä historiatin teoriaa on luonnehdittu myös aprioriseksi konstruktioksi, joka loogiselta muodoltaan muistuttaa positivismia.

Niinpä Arto Noro kirjoittaa poleemisesti: "Ainakin on varmaa, että filosofiset metodologiset historiallisen materialismin ohjelmasta ei ole postuloitavissa suoraan ja sinällään mitään kaikkialla samoilla historiallisilla käsitteillä opeoivaa Teoriaa. Yrityksistä ylihitorialliseen teoriaan on tuloksena vain kognitiivisesti tyhjää historianfilosofiaa tai sosiologian salakaappuun puettua marxismia, sanalla sanoen positivismia monissa eri variaatioissaan".²⁶⁾

Hans-Jorgen Schanz kieltää hankin yleisten lainalaisuuksien informatiivisuuden kapitalismin kannalta.²⁷⁾

Sakari Hänninen monessa suhteessa virikkeitä antava ja keskusteluun haastava väitöskirja on merkinnyt myönteistä askelta eteenpäin näistä kieltämättä varsin äärimmäisistä muotoiluista. Hänninen merkittävänä ansiona on, että hän kiinnittää huomiota siihen metodiseen katkokseen, joka Marxilla esiintyy *Grundrisen* ja *Pääoman* välillä ja osoittaa, että *Pääomassa* Marx luopui varhemman vaiheensa kapitalismiesityksen tietyistä "ideamystiikasta".²⁸⁾ Reichelt ei aikoinaan pannut tätä Marxin mielenmuutosta merkille ja siksi hän saattoi *Grundrisse*-viitteillä osin perustella hegelisöivää marxismi-tulkintaansa.

Mutta Hänninen ottama askel on puolinen. Hän toteaa, että klassinen historiallisen materialismin konseptio "ei ole epäsovinnainen". Ja koska histomat siis on kovin sovinnasta, kiinnostaa Hännistä enemmän ns. yhteiskunnallisen olemisen ontologia. "Käytetty sanonta on toissijainen seikka. Puhutaanko yhteiskuntamateriaalisuudesta tai yhteiskuntaideaalisuudesta ei siis ole peruskysymys. Tärkeintä on kehittää itsenäisen yhteiskunnallisen olemisen ontologia".²⁹⁾

Tätä ohjelmaa Hänninen perustelee sillä, että "idealismi on monijakoinen ja moniulotteinen käsite", ja siksi "sen tunnistamista ei voi tiivistää mihinkään yhteisen filosofian peruskysymykseen".³⁰⁾

Hänninen näyttääkin katsovan, että filosofian peruskysymys ei ole sellaisenaan

relevantti yhteiskuntatutkimuksessa, sillä yhteiskunnallisen olemisen muodostaa oman "yhteiskuntaontologian" alueensa.

Käsitteenä yhteiskunnallisen olemisen ontologia on sekä mielenkiintoinen että varsin problemaattinen. sitä on kehitelty muun muassa Georg Lukács viimeisessä, kesken jääneessä työssään *Zur Ontologie des gesellschaftlichen Seins*, jota Hänninen väitöskirjassaan käsitteleeikin varsin seikkaperäisesti.³¹⁾ Hänninen toteaa aivan oikein, että Lukács ei eritele yhteiskuntaa materialismin kannalta. Kuitenkin Hänninen näkee varsin yllättävästi tämän johtuvan siitä, että Lukács katsoo puutteellisesti Marxin kehittävän yhteiskunnallisuuden välitysmuodot arvosta eikä arvomuodosta sekä laiminlyö arvomuodon analyysin.³²⁾ Hännisen ajatuksena tuntuu olevan, että Lukács olisi vapautunut "konstitutiivisesta idealismistaan", jos hän vain olisi kehitellyt arvon ja arvomuodon prosessuaalisia välitysmuotoja, ts. jos hän olisi kyennyt yhteiskuntateorian oikeaan konstituutioon.

Osoittautuu, että ongelmasta, joka luonteeltaan kuuluu filosofian (täsmällisemmin: historiallisen materialismin) kompetenssialueeseen, Hänninen tekee yksinomaan yhteiskuntateorian "sisäisen" konstituutio-ongelman. Hänen mielestään marxilainen yhteiskuntateoria näyttää tulevan omillaan toimeen ilman että sen tarvitsisi turvautua materialistisesti ymmärretyyn filosofian apuun. Kunnan vain löydetään *vera rerum vocabula*, "oikea nimi asialle" (arvomuotoanalyysi arvoanalyysin sijasta), pulma ratkeaa filosofian peruskysymystä pohtimattakin.

Kuitenkin on aivan ilmeistä, että pyritäessä arvioimaan Lukácsin yhteiskuntaontologiaa ei voida sivuuttaa sen filosofisia aspektoja – etenkin kun Lukács itse eksplisiittisesti viittaa saksalaiseen idealistifilosofin Nicolai Hartmanniin vaikutteiden antajana. Hartmann kehitteli oman "kriittisen ontologiansa", jonka perusajatuksena on, että olemisen (*Sein*) piiriin kuuluu yhtä lailla sekä reaaliinen että ideaaliinen. Tämä merkitsee muun muassa, että kategorioita tulee analysoida itse todellisuuden elementteinä (ei todellisuuden heijastuksena!) – mikä puolestaan ohjelmallisesti on hyvin lähellä "immanenttia", hegelisöivää ekonomiakritiikkiä.

Yhteiskuntaontologian seikkaperäiseen tarkasteluun ei meillä tämän artikkelin puitteissa ole mahdollisuuksia. Voidaan kuitenkin todeta, että suuntauksena se on kattavampi kuin ekonomiakritiikki pääomalogiikka. Se on itse asiassa yhteinen nimittäjä suurelle määrälle erilaisia subjektivistisia "länsimaisen marxismin" virtauksia. Historiallisen materialismin korvaaminen yhteiskuntaontologialla on ominaista esimerkiksi niille frankfurtilaisvaikutteille teoreetikoille, jotka samastavat inhimillisen työprosessin subjektiviseen teleologiaan ja katsovat tällä

tavalla ymmärretyn työn muodostavan yhteiskunnan varsinaisen konstitutiivisen perustan.³⁴⁾

Yhteiskuntaontologian *perusongelma*na pidämme sitä, että sen puitteissa on vaikea osoittaa materiaalien suhteiden primaatti. Todellisuuden materiaalista perustaa ei kyetä tunnistamaan, koska ei havaita, että inhimillinen työ ei vain "konstituioi" ihmisen yhteiskunnallisuutta, vaan myös välittää ihmistä ja luontoa. Näin ei yhteiskunta-analysissa voida erottaa yhteiskunnan primaarista ja sekundaarista puolta.

Katsomme, että kiertäessään filosofian peruskysymyksen materialistisen ratkaisun relevanssin yhteiskuntatieteissä Hänninen tulee samalla – tahtomattaan – korvanneeksi teesin objektiivisen yhteiskunnallisen todellisuuden materiaalisuudesta intersubjektiivisuuden – ts. yksilöidenväliseksi "laajennetun" subjektiivisuuden – ajatuksella.³⁵⁾

Ajatusmuotokonseptio

Jätämme Hännisen väitöskirjan enemmän arvioinnin tulevan keskustelun tehtäväksi. Nyt haluamme tarkastella "objektiivisuuden" ja "intersubjektiivisuuden" käsitteiden yhteydessä syntyvää ongelmaa yhteyttä pienellä ekskursiolla viime aikoina esillä olleen ns. *ajatusmuotokonseption* pariin.

Jussi Silvosen mukaan marxilaisen tieteenkritiikin perusperiaatteena, toki ei ainoana, tulee olla sen että porvarillinen tiede paljastetaan määrätiksi kapitalismispesifiksi ajatusmuodoksi.³⁶⁾ Veikko Pietilä puolestaan katsoo, että hänen edustamansa marxismitulkinta, joka painottaa "praktis-materialistista kritiikkiä", pystyy osoittamaan nykyaikaisen luonnontieteen "kapitalistisesti muotomääräytyneeksi".³⁷⁾ Tanskalainen Kurt Aagaard Nielsen soveltaa suomennetussa artikkelissaan tätä konseptia sosiolo-

giaan: "työn sosiologia on siis pääoman sosialisatiopolitiikan ajatusmuoto suhteessa työhön."³⁸⁾

Esimerkkejä löytyisi enemmänkin, mutta jo yllä olevat osoittavat, että puhe ns. ajatusmuodoista on varsin levinnyttä tämän päivän keskustelussa.

Marx puhui tunnetusti politiekonomian kategorioista "objektiivisina ajatusmuotoina".³⁹⁾ Hän tarkoitti tällä sitä, että ne heijastavat omalla tavallaan kapitalismin tuotantosuhdetta pintaa ja ovat näin "yhteiskunnallisesti päteviä".

Itse ajatusmuodon käsite on sinänsä täysin legitiimi marxilaisessa teoriassa. Eräät uusmarxilaiset teoreetikot ovat kuitenkin näiden Marxin viitteiden pohjalta lähteneet kehittämään Marxin ajatusta suuntaan, joka tuskin on vastannut Marxin omia intentioita. Niin kauan kuin suomalaisessa keskustelussa ei ole vedetty selvää rajaa näihin tulkintoihin, koemme siellä täällä esiin pulpahtavat löysät viit-

teet "ajatusmuotoihin" varsin pulmalliseksi. Kun esimerkiksi SOL:n periaateohjelmaluonnoksessa (*Soihtu* 5, § 13) esitetään, että SOL:n tulisi ottaa opetuksen sisällöstä käytävässä kamppailussa lähtökohdaksi porvarillisen ideologian objektiivisten ajatusmuotojen kritiikki, ei tekstiyhteydestä käy ilmi, mitä tällä varsinaisesti tarkoitetaan.

Jotta kriittinen asenteemme tähän kysymykseen kävisi ymmärrettävämmäksi, haluamme tarkastella eräitä mielestämme varsin kyseenalaisia tulkintoja "ajatusmuodon" käsitteestä.

Voimme lähteä liikkeelle vaikkapa nuoresta Lukácsista, joka Peter Furtin mukaan "tulkitsi *Pääomaa* Weberin kapitalistisen rationalisuuden sosiologiasta käsin tavarayhteiskunnan yhteiskunnallistumismuodon teoriana ja supisti näin tavallaan koko *Pääoman* kehittämisprosessin tavarafetisismiksi koskevaan lukuun".⁴⁰⁾ Lukácsin ajatuksena oli, että kapitalismi tuottaa väistämättä tietyn fetisistisen tietoisuuden.

Tällä linjalla on ehkä pisimmälle edennyt Alfred Sohn-Rethel, joka määrittelee ajatusmuodon ajattelun yhteiskunnallistumisen muodoksi, ts. siksi yhteiskunnallisesti välttämättömäksi muodoksi, jonka ajattelu formaattiospesifisti saa.⁴¹⁾ Sohn-Rethel väittää, että kapitalistinen tavaravaihto saa aikaan sen, että tavaramuodon ja ajatusmuodon välillä vallitsee identiteetti. Abstrakti vaihtosuhte synnyttää abstraktia ajattelua. Tästä hän vetää edelleen sen johtopäätöksen, että kaikki luokkayhteiskunnissa esiintyvä ta-
junta on välttämättä ja vääjäämättä vää-
rää tietoisuutta. Sohn-Rethelin mukaan "oikea tajunta edellyttää luokatonta yhteiskuntaa".⁴²⁾ Vasta silloin näet oltaisiin vapauduttu luokkayhteiskunnan "leimaamista" fetisistisistä ajatusmuodoista.

Sohn-Rethelin ajatusmuotokäsite on varsin altis kritiikille, jota marxilaiset siihen ovatkin runsain määrin kohdistaneet. Mikäli näet lähdetään siitä, että kapitalismi tuottaa vääjäämättä tietynlaisen, sitä vastaavan ajatustavan, jää kapitalismille ominainen luokka- ja tiedotusintressin ristiriitaisuus ja vastakohtaisuus selkeästi formuloimatta. Koska pääoma- ja vaihtosuhteet ovat porvariston ja proletariaatin välisiä, molemmat luokat piiriinsä sulkevia yhteiskunnallisia suhteita, tuottaisivat ne siis ajatusmuotokonseption mukaan kapitalistisen yhteiskuntamuodostuman "yleisen rationaliteetin muodon", joka koskisi *samassa määrin* sekä työväenluokkaa että porvaristoa. Arvoitukseksi jää, miten työväestö yleensä voi kehittää oman, kapitalististen ajatusmuotojen puitteet rikkovan luokkatietoisuutensa.

Edelleen ajatusmuotokonseptio sivuuttaa ajattelun sisällön objektiivisuusongelman. Käyhän porvarillisessa yhteiskunnassa tehtävä konkreettinen tieteellinen tutkimus oikeastaan tarpeettomaksi, jos

sen tulokset voidaan jo etukäteen osoittaa pelkiksi "kapitalismispesifiksi ajatusmuodoiksi". Ajatusmuotokonseptio ei pysty määrittelemään tieteen ja ideologian välistä eroa eikä se myöskään tee mahdolliseksi erotella toisistaan esimerkiksi porvarillisen tieteen klassista ja vulgaaria vaihtetta: Adam Smith on yhtä lailla kapitalismispesifien "silmälasiensa" vanki kuin joku Milton Friedman.

Marx itse ei koskaan soveltanut mekaanisesti ajatusmuotokonseptiota arvioidesaan porvarillista tiedettä. Hän perusteli porvarillisen politiekonomian muuttumisen vulgaaritieteeksi sillä, että porvaristo lakkasi olemasta vallankumouksellinen luokka, jolloin myös porvarillinen tiede alkoi saada apologettisia piirteitä.

Kun Marx erotteli toisistaan klassisen ja vulgaaritieteen, hän 1) sovelsi *luokkakantaista* arvointikriteeriä: hän ei selittänyt porvarillisen tieteen muuttumista vulgaaritieteeksi mistään tieteen sisäisistä, "immanenteista" tekijöistä käsin, vaan johti sen porvariston luokka-aseman muutoksesta. Edelleen Marx 2) kytki teorian kehityksen siihen, että *aikakauden* luonne vaihtui. Porvariston menettäessä historiallisen aloitteensa koitti proletaristen vallankumousten aikakausi, ja porvarillisessa yhteiskuntateoriassa tämä heijastui apologettisena käänteenä.

Ajatusmuotokonseptio ei pysty selittämään tätä käännettä, sillä sehän yrittää johtaa porvarillisen ajattelun muodot vain pääoma- ja tavarasuhteista, jotka kuitenkin koko kyseisenä ajanjaksona pysyivät perusteiltaan muuttumattomina.

Ajatusmuotokonseptio ja ideologikritiikki

Jussi Silvonon varottaa meitä aivan oikein ajatusmuotokonseption vaaroista kirjoittaessaan paikalleen juuttumisesta, siitä, että "voidaan yhä uudestaan kritiikoida porvarillisen tieteen kätkeytyä ajatusmuotoja sanomatta mitään sen kohdesta".⁴³⁾ Tästä huolimatta hän näyttää pitävän porvarillisen ideologian ytimenä tieteen kehityksen ja porvarillisen yhteiskunnan muotojen sisäistä välitystä⁴⁴⁾, ts. juuri sitä, miten kapitalismispesifit ajatusmuodot välittyvät tieteen.

Mielestämme porvarillisen ideologian ydintä ei tule etsiä vain kapitalismin tuottamista ajatusmuodoista, vaan erityisesti siitä tavasta, miten porvariston luokkaintressit ajatuksellisesti formuloitetaan. Tämä on nähdäksemme myös Marxin kanta. Sillä juuri luokkaintressiensä vuoksi porvarilliset teoreetikot haluavat ottaa – ja tahtomattaankin ottavat – kapitalismin illusoriset "pintailmiöt" täydestä (esimerkiksi sen illuusion, että työvoimavaran myyjän ja kapitalistin välillä vallitsi tasa-arvoinen vaihtosuhte).

Silvosen omaksuma kanta johtaa siihen, että hän ei kykene asettamaan oikein

marxilaisen ideologia- ja tieteenkritiikin tehtäviä. Hän on tyytymätön kommunismin harjoittamaan perinteelliseen porvarillisen ajattelutavan kritiikkiin, pitää sitä "ulkoisena" ja haluaa etsiä sen tilalle "immanenteja" kritiikkimuotoja: ajatusmuotokonseptio tuntuu tarjoavan hänelle mahdollisuuden jälkimmäistä tyyppiä olevaan kritiikkiin.

Ilmeisesti juuri ajatusmuotokonseption vaikutuksesta ei Silvonen ole halunnut sitoa porvarillisen tieteen klassisuus/vulgaari-astelemaa eikä sen apologettista käännettä aikakauden käsitteeseen. Hän näet kirjoittaa:

"Mutta korostettakoon sitä, että porvarillinen ajattelu ei ole ollut Hegelin ja klassisen taloustieteen jälkeen pelkkää vulgaariajattelua. Lähes jokaisen uuden tieteen syntymä tuo mukanaan saman klassisuus – vulgaariisuus – asetelman, jota ilmentää taloustieteen kehitys Ricardon ja Smithin jälkeen. Voidaanko esim. Max Weber ja Sigmund Freud sivuuttaa 'vulgaariajattelijoita'?... Väitänkin, että porvarillisenkin tieteen kehitys asettaa jatkuvasti uusia teoreettisia haasteita, joihin ei vastata pelkän maailmankatsomuksellisen taistelun tasolla".⁴⁵⁾

Tämän mukaan porvarillinen tiede synnyttää jatkuvasti uusia Ricardon ja Smithin tyyppisiä klassisia ajattelijoita, jotka on otettava vakavasti. Aito marxilainen kanta problematisoi kuitenkin kysymyksen syvällisemmin. Marxilaiset lähtevät siitä, ettei porvarillinen tiede synny vallitsevasta yhteiskunnallisesta ideologiatuotannosta riippumatta ja siitä irrallaan. Niinpä 1600- ja 1700-lukujen porvariston tuottama tiede oli selvästi kytkeytynyt emansipatoriseen ajattelutapaan. Myöhemmin tilanne muuttuu imperialismin aikakauden ideologiatuotannon käännyessä taantumukseksi. Onkin varsin helppo osoittaa, että Silvosen esimerkkinä käyttämän *Freudin* ajattelusta löytyy vahvoja apologettisia piirteitä – muun muassa siinä, että Freudin maailmankatsomukselliseen perusasennoitumiseen on voimakkaasti vaikuttanut imperialismin aikakauden irrallinen elämäntilanne. Mitä *Weberin* taas tulee, niin voidaan varmaan todeta, että sikäli kun hän ei ollut materialisti, ei hänen teoriasensa monista merkittävistä yksittäisistä toteamuksistaan huolimatta täytä Leninin asettamia tieteellisen sosiologian kriteereitä.

Käytännössä tämä merkitsee sitä, ettei tiede imperialismin aikakaudella enää realisoidu samanlaisessa ideologisessa ja maailmankatsomuksellisessa kontekstissa kuin valistuksen aikana, jolloin porvaristo oli nouseva, edistyksellinen luokka. Nykyään porvariston ideologit pyrkivät antamaan tieteen tuloksille kapitalismipoliteettisen filosofisen ja maailmankatsomuksellisen tulkinnan. Ja tällöin marxilaisten tehtäväksi asetuu selvästi-kin tieteen vapauttaminen näistä tulkint-

Kulttuurikeskustelun polttopisteessä

kulttuurivihkot

Teemme lehteä joka on yhtä aikaa ajankohtainen ja syvälinen. Monipuolinen. Visuaalisesti ylivoimainen. Marxilainen kulttuurilehti. Kulttuurivihkot vaatii lukijaltaan enemmän, mutta myös antaa enemmän. 8 numeroa vuodessa. Kannattaa seurata myös vuonna 1983. Varminta on tilaaminen.

**Lue.
Keskustele.
Tilaa.**

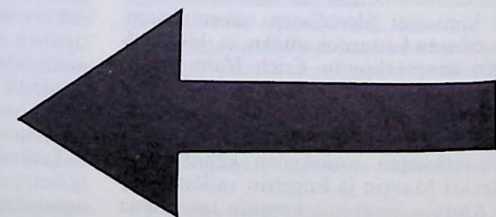
kulttuurivihkot

- ☐ tilaan vsk. -83 120,-
- ☐ tukitilaus -83 200,-
- ☐ haluan ilmaisen näytteenumeron

Nimi:

Osoite:

.....

Kulttuurivihkot, Unionink. 45 B 41, 00170 Helsinki 17
puh. 90-174944, ps-tili 518 85-1

noistaan, ts. tieteen tulosten haltuunoton on käytävä *ideologikritiikin* kautta.

Näinhän Lenin tunnetusti menetteli. Vuosisadan vaihteen fysiikan kriisi sekä aineen ja energian keskinäisyyden löytyminen johti porvariston teoreetikot esittämään tulkintoja, joiden mukaan "materia on kadonnut" ja materialismi maailmankatsomuksena muka vanhentunut. Lenin ei *Materialismissa ja empiriokritismissä* suinkaan pyrkinyt vastaamaan näihin väitteisiin siten, että hän olisi leimannut tämän uuden fysiikan "kapitalismispesifiksi ajatusmuodoksi" tai lähtenyt kehittämään vaihtoehtoisia "proletaaria fysiikkaa" (mihin vaatimukseen loogisesti johtaa sekä ajatusmuotokonseptio että se Silvosen ja Lankilan teesi, jonka mukaan marxilaisten on aina kehitettävä uusi ja parempi teoria samasta kohteesta kritisoimansa teorian tilalle¹⁰). Ei, Lenin hyväksyi tieteen kehitystulokset ja antoi niille vain marxilaisen filosofian mukaisen materialistisen tulkinnan.

Emme suinkaan väitä, etteikö porvarillinen yhteiskuntatiede kykenisi tekemään tieteellisesti relevantteja yleistyksiä nykykapitalismista. Mainittakoon vaikkapa Ronald Inglehartin teoria uusien arvojen syntymisestä, jotka perustuvat ns. post-materialististen tarpeiden kehittymiseen. Nämä tarpeet artikuloituvat muun muassa pyrkimyksenä oman elämän kontrolliin, kauniin luonnon arvostuksena jne. Marxilaiselle yhteiskuntatieteelle asettuu kuitenkin vaatimaksi haaste, sillä myös uusien tarpeiden synty tulee selittää materialistisesti. Niinpä Liittotasavallan marxilais-leninilaisten tutkimuslaitoksen IMSF:n tutkijat ovatkin halunneet säilyttää Inglehartin teorian järkevän ytimen kytkemällä arvomuutokset nykyaikaisten tuotantovoimien kehitykseen. Tarkasteltaessa tuotantovoimia työprosessin näkökulmasta voidaan huomata, kuinka työ itsessään edellyttää enenevässä määrin itsenäistä vastuuvaihtoa ja jopa persoonallisuuden kehityksen uutta tasoa. Mielestämme tämä on eräs tapa tulkita porvarillista tiedettä materialistisesti ja ottaa haltuun sen järkävä ydin.

Olemme halunneet kiinnittää huomiota ajatusmuotokonseption ongelmallisuuteen, koska sen ylikorostaminen mielestämme helposti on omiaan desorientoimaan esimerkiksi SOL:n suorittamaa porvarillisen yliopistotieteen kritiikkiä ja johtaa ideologisen työn merkityksen vähättelyyn.

Länsisaksalainen Joachim Bischoffin ympärille kokoontunut *Projekt Klassenanalyse* (PKA) edustaa toista, Sohn-Rethelin kannoista poikkeavaa konseptiota ajatusmuodoista. Tämän mukaan proletariaatilla on omat, spesifit ajatusmuotonsa, koska työväenluokan ajatus palautuu jännöksettä sen yhteiskunnalliseen olemiseen. PKA:n kirjoittajat toteavatkin: "Koskaan... ei kyse ole siitä, että jotain sellaista tulotaisiin (ulkoa päin –

MH & VO) proletariaatin tajuntaan, mitä se periaatteessa itse ei voisi oivaltaa, vaan vain prosessin nopeuttamisesta siten, että järjestelmällisesti annetaan muotoilu niille olosuhteille, jotka jo ovat enemmän tai vähemmän selväpiirteisesti painuneet proletariaatin tajuntaan".⁴¹

PKA:n kirjoittajat arvostelevat Leniniä siitä, että tämä ei kyennyt johtamaan proletariaatin luokkatietoisuutta kapitalismin tuottamista ajatusmuodoista, vaan tarvitsi puoluetta proletariaatin ja luokkatietoisuuden "välittäjäksi". PKA:n konseptiota seuraakin automaattisesti, että kommunistinen puolue tietoisuutta nostavana tekijänä on tarpeeton. Mitään ei tarvitse tuoda "ulkoa käsin", vaan luokkatietoisuus kehittyy "immanentisti" kapitalismin sisällä. Kommunistit ovat Liittotasavallassa nähdäksemme oikeutusti arvostelleet PKA:n ajatusmuotokäsitystä mekanistisuudesta.

Haluaisimme päättää ajatusmuotokonseption kritiikkimme toteamalla yleisesti, että se uusintaa omalaatuisella tavalla jo Kantilla esiintyvää ideaa subjektin tajuntaa *a priori* konstituovista ymmärryksitteiden ja intuition muodoista – tosin sillä erotuksella, että konstituutioperusta löytyy formaatiospesifeistä kollektiivisesti tuotetuista ajattelun muodoista.⁴²

Jos Kantilla aika ja avaruus olivat ylihistoriallisesti annettuja ja samalla intersubjektiiivisesti päteviä ajatusmuotoja, joista subjekti ei voi irtautua, on ajatusmuototeoreetikoilla vastaavasti näiden tilalla "kapitalistisesti muotomääräytynyt" ajattelu.

Mutta nyt on tunnettua, ettei ajan ja avaruuden intersubjektiiivinen pätevyys Kantilla suinkaan tarkoittanut sitä, että ne myös olisivat "olioille sinänsä" todella objektiivisesti ominaisia muotoja. Ajatusmuototeoreetikot – ainakin Sohn-Rethel – yhtyvät tässä Kantiin: "olioiden on mukauduttava tiedostukseen" toisin sanoen, *heijastukseen* käsite heitetään yli laidan ja sen mukana kysymys tiedostukseen sisältyvästä objektiivisesta momentista.⁴³ Tyydytään siihen, että tiedostuksen pätevyys on tullut todistetuksi, kun ollaan osoitettu sen intersubjektiiivisuus eli sen sitovuus yksittäisten tiedostussubjektien kannalta. Mielestämme tällainen intersubjektiiivinen "yleinen konsensus" ei kuitenkaan vielä riittävällä tavalla perustele tiedostuksen objektiivisuutta.

Myös PKA:n kirjoittajat torjuvat heijastusteorian. Heidän Lenin-kritiikkinsä eräs keskeisiä teesikohtia on väite, että Lenin ei johda ajattelua suoraan yhteiskunnallisesta olemisesta, vaan pitää ajattelun kehitystä suhteellisen omalakisena ilmiönä, mikä sitten tekee välttämättömäksi sen tuominen "ulkoisena mittapuuna" liikkeeseen.⁴⁴

Mielestämme Leninin lähtökohdan ansiona ovat juuri ne samat piirteet, jotka ärsyttävät PKA:n kritiikkiin. Ajatusmuotokonseption sekä Sohn-Rethel- että PKA-

version virheet ovat vältettävissä, jos kysymystä lähestytään historiallisen materialismin kannalta. Lähtökohdaksi tulisi siis ottaa *yhteiskunnallisen tajunnan* käsite, joka kategoriana on paljon syvällisempi ja rikkaampi kuin "ajatusmuodon" käsite.

Histomatissa ratkaistaan ensin yhteiskunnallisen tajunnan suhde yhteiskunnalliseen olemiseen materialistisella tavalla ja tarkastellaan tämän jälkeen yhteiskunnallisen tajunnan tuotantoprosessia yhteiskunnallisen kokonaistuotannon suhteellisen itsenäisenä alueena. Itsenäisyys johtuu muun muassa siitä, ettei yhteiskunnallinen tajunta kapitalismissaan heijasta yksinomaan pääoma- ja tavara-suhteita, vaan siinä tiivistyvät *koko inhimillisen ajattelun siihenastisen historian tulokset*.

Aivan vastaavasti ei inhimillinen toimintakaan ole vain sopeutumista yhden yhteiskuntamuodostuman tuottamaan kokemukseen, vaan siinä ilmenee koko historiallisen prosessin rikkaus sekä yksilöiden itsensä objektiivoina tiedon ja taidon kokonaisuus.

Leniniläinen, historialliselle materialismille pohjaava lähtökohta tekee siis mahdolliseksi välttää ajatusmuotokonseptioille ominaisesta aineellisen ja henkisen tuotannon välittömästä yhteenkytkemisestä, joka johtaa joko vulgaarimaterialistisiin (PKA) tai sitten identiteettisysteemiin (Sohn-Rethel) tulkintoihin.

Objektiivisen todellisuuden olemassaolon ja ensisijaisuuden perustelu on vakavassa mielessä mahdollista vain filosofian kautta ja sen avulla, ei "kohdeimmanentisti". Ekonomikritiikot kiistävät historiallisen materialismin roolin yhteiskuntatieteiden filosofisena perusteluna, mutta koska he tietenkään eivät tule toimeen ilman jonkinlaista "metateoreettista" viitekehystä, he hypostasioivat kapitalismikritiikin ja antavat sen tuloksille peräti ontologisen statuksen. Vastaavasti ajatusmuototeoreetikot korvaavat yhteiskunnallisen tajunnan käsitteen "ajatusmuodon" käsitteellä ja ontologisoivat ihmisten tietoisuuden kapitalismissa.

Lopuksi

Engels totesi kerran, että filosofian halveksunta kostautuu tutkijalle aina tavalla tai toisella. Sekä ajatusmuototeorioiden että yhteiskuntaontologian ja pääomalogiikan umpikuja osoittaa tämän toteutumisen jälleen kerran oikeaksi.

Koska objektiivisen ja subjektiiivisen dialektiikka ei kerran ole neutraali suhteessa filosofian peruskysymykseen, muodostaa objektiin primaatin tunnustaminen aina objekti-subjekti-logiikan tutkimuksen materialistisen lähtökohdan.⁴⁵ Olemme edellä pyrkineet korostamaan tämän seikan merkitystä yhteiskuntatutkimuksen perusperiaatteena, jonka ideologikriittinen dimensio tulee myös ottaa huomioon.

Painottaessamme filosofian peruskysymyksen materialistisen ratkaisun aiheellisuutta emme toki ole halunneet rehabilitoida *huononmaterialistisen* jäykkää materialisuuden ja tietoisuuden erottelua. Olemme hyvin tietoisia siitä, että Lenin varoitti absolutisoinnista materiaa ja hengen, fyysisen ja psyykkisen vastakohtaisuutta tietoteoreettisen tutkimuksen rajojen ulkopuolella.⁴⁶

Tarkasteltaessa yhteiskunnallisen olemisen kysymyksiä liikummekin juuri niillä rajoilla, joiden ulkopuolella materia ja tietoisuuden absoluuttinen (huomaa: absoluuttinen!) vastakkaisuus menettää heuristis-praktista merkitystään. Filosofian peruskysymyksessä tarkastellaan materiaa ja tajunnan suhdetta kaikkien korkeimmalla tietoteoreettisella abstraktiotasolla eikä erottelu näiden käsitteiden välillä tietenkään vielä sellaisenaan ole mitään yhteiskuntatutkimusta.

Siirtyminen tietoteoreettiselta abstraktiotasolta yhteiskuntatutkimuksen ongelmalle ei kuitenkaan merkitse materialismin periaatteen kieltämistä. Ei ole oikeutettua väittää, että yhteiskunnallinen olemisen muodostaisi oman ontologisen aluensa, jonka asenne tajunta/materia-ongelmaan olisi "neutraali". Kyse on yksinkertaisesti siitä, että tämä suhde yhteiskunnan alueella hyvin monimutkaisesti välittynyt. Hengen ja materiaa vastakkainasettelun tuleekin yhteiskuntatutkimuksessa olla dialektista, sillä materialistisen yhteiskuntatutkimuksen käsitteet ovat *elastisia*.⁴⁷ Käsitksemme mukaan yhteiskuntatutkimuksen todellisuutta ongelmana on se, miten yhdistää *materialismin periaatteen* dialektisen yhteiskuntateorian käsitteiden sisäiseen elastisuuteen.

Tämä puolestaan merkitsee siirtymistä materiaa ja tietoisuuden käsitteistä yhteiskuntatieteellisesti konkreettisempiin käsitteisiin, joiden avulla voidaan filosofisesti tarkentaa yhteiskunnallisen olemisen ja tajunnan suhteita. Tähän ovat pyrkineet monet sosialististen maiden filosofiset tutkimukset, joita meillä Suomessa tunnetaan valitettavan vähän.⁴⁸

Meistä tuntuu, että uudemmat marxismitutkinnot ovat kohtalokkaalla tavalla unohtaneet histomatin filosofis-synteesin luonteen. on kuviteltu, että histomatin teoria on vain abstraktis-yleistä konstruktioita, jonka täsmenäinen voi tapahtua vain peruskäsitteiden negaation kautta. Histomat ei kuitenkaan ole mitään formaalista historianfilosofiaa, sillä se perustee sekä maailmankatsomuksellisesti että tieteellisesti vallankumouksellisen toiminnan subjektin ja sen päämäärät. Näin erityisesti siksi, että histomatin tutkimuskohteeseen kuuluvat myös yksittäisten yhteiskuntamuodostumien konkreettiset tuotantovoimat luo se vallankumouksellisen luokan (Joachim Hirsch & Roland Roth, "Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden" yhteiskunnallinen perusta ja näköalat, *Politiikka* 1/1981, s. 6-8). Samoin ajattelee myös

totaliteettina.

Histomatin tutkimusalueeseen kuuluvat tällä tavoin nähtynä ne keskeiset yhteydet, jotka ovat kulloisenkin historiallisen periodin yhteiskunnallisen elämän kaikkien ilmiöiden arvioinnin perustana. Olemme edellä jo viitanneet *aikakauden* käsitteen heuristiseen merkitykseen. Se konkretisoi luokkataistelun lakia, joka puolestaan on sellainen laki, jota yksinomaan "immanentilla kritiikillä" ei tavoiteta. Tätä lakia ei ainakaan Rahkonen ole löytänyt, sillä tuskinpa hän muuten syyttäisi Engelsiä siitä, että tämä pyrki osoittamaan marxismin maailmankatsomuksellisen filosofisen ytimen, joka perusteele työväenluokan poliittis-ideologisen toiminnan tavat ja päämäärät.⁴⁹

Juttumme motoksi asetetut Snellmanin sanat 1830-luvun lopulta tuntuvat siis edelleenkin ajankohtaisilta. Ne voisi kääntää suunnilleen seuraavasti: "Filosofian harrastuksen laiminlyönti lieenee suurelta osin syy siihen sekavuuteen, joka lyö leimansa meidän yliopistoomme että suomalaisen sivistyisestöön."

VIITTEET:

- 1) M. Hongisto, *Marxismi ja maailmankatsomus*, *Soihutu* 4/1982, s. 35.
- 2) J. Silvonen, T. Lankila, Kommentti Hongistolle, *Soihutu* 4/1982, s. 37.
- 3) H. Hartikainen, *Sivilisaatiokritiikkiä*, *Soihutu* 4/1982, s. 16.
- 4) J. Silvonen, *Marxilaisuus, tieteenkritiikki ja koulutuspolitiikka*, *Soihutu* 6/1981, s. 10.
- 5) Sama, s. 11.
- 6) K. Rahkonen, *Marxin kritiikki on interventioni*, *Soihutu* 5/1982, s. 27.
- 7) Marx, Engels, *Valitut teokset*, 6 osaa, osa 2, Moskova 1978, s. 71.
- 8) H.-J. Schanz, *Antikritiikki – pääomalogiikan kritiikin tarkastelu*, Tampere 1979, s. 17.
- 9) A. Noro, Teesjä "pääomalogiikasta" ja kapitalismin tutkimisesta, toim. Tuomas Takala, Tampere 1979, s. 3.
- 10) P. Falk, A. Noro, *Om förutsättningar att utforska sociologins historia*, *Sosiologia* 2/1977, s. 76.
- 11) A. Noro, *Tarkasteluja sosiologian ja ekonomikritiikin suhteista*, Helsinki 1978, s. 6.
- 12) Ns. pääomarefleksivisessä teoriassa on puhuttu siitä, kuinka porvarillisen yhteiskunnan tuotantovoimat ovat kapitalistisesti muotoutuneita. Esim. Joachim Hirschin mukaan tuotantovoimien kehitys on aina yhteiskunnallisesti muotomääräytynyt. Tästä lähtökohdista on okeasta ajatuksesta Hirsch kuitenkin päättelee, ettei olemassaolevia tuotantovoimia ja niihin kytkeytyviä työnjaon muotoja voida mitenkään "omaksua" ja kehittää sosialistisesti. Väitteensä Hirsch ulottaa koskemaan myös tuotantovoimien inhimillistä puolta, työväenluokkaa. Yhtä lailla kuin tuotantovoimat yleensä, niin myös työväenluokka on kapitalistisesti muotomääräytynyt. Niinpä porvarillisten yhteiskunta yhtä vähän kuin tuottaa sosiaalisen yhteiskuntaa luo se vallankumouksellisen luokan (Joachim Hirsch & Roland Roth, "Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden" yhteiskunnallinen perusta ja näköalat, *Politiikka* 1/1981, s. 6-8). Samoin ajattelee myös

André Gorz, vaikka hän ei lukeudukaan ekonomikritiisin traditioon piiriin. Myös hänen mielestään tuotantovälineiden kehitys on funktionaalista pääoman logiikan kannalta ja estää näin sosialististen muutostarategioiden toteutumisen. Yhteistä Hirschille ja Gorzille onkin se, että vallankumouksellisen subjektin mahdollisuutta tulee etsiä muualta kuin perinteisen työväenluokan parista.

13) Helmut Reichelt, *Zur logischen Struktur des Kapitalbegriffs bei Marx*, Frankfurt am Main 1970, s. 81.

14) Mt., ss. 76-77: "...dass so etwas wie eine stuktuelle Identität von Marxschem Kapitalbegriff und Hegelschem Begriff des Geistes existiert".

15) C. Fr. Göschelm, *Der Monismus des Gedankens*, Naumburg 1832, s. 51. Immanentisti kehitellyn tiede muodostaa Göschelin mukaan "kehän", jossa "ensimmäisenä on ja pysyy puhdas *ajatus*. Viimeisenä on ja pysyy *Jumala*" (s. 65). Juuri tämän johtopäätöksen vuoksi immanenssin käsite on filosofian perusta ja tulos (s. 71). Taidatkos sen selkeämmin sanoa!

16) Jindrich Zelený, *Miten Marx kumosi Hegelin järjestelmän?* *Soihutu* 6/1980, s. 42.

17) Jindrich Zelený, *Die Wissenschaftslogik bei Marx und "Das Kapital"*, Frankfurt am Main 1973, ss. 274-291.

18) Tästä keskustelusta ks. M. V. Zelnov, *Predmet filosofiji v istoriji filosofiji*, Moskva 1981, varsinkin s. 50 ja ed.

19) Ks. kollektiiviteosta Kategoriji istoričeskogo materializma, Moskva 1980, s. 33.

20) Lenin, Mitä ovat "kansan ystävät" ja miten he taistelevat sosialidemokraatteja vastaan? Teokset, osa I, s. 123.

21) Mt., s. 136.

22) Lenin, *Materialismi ja empiriokritisismi*, Moskva 1971, s. 443.

23) Lenin, Mitä ovat "kansan ystävät"..., Teokset, osa I, s. 127.

24) E. Hahn, *Theoretische Probleme der marxistischen Soziologie*, Köln 1974, ss. 76-77.

25) Ks. esim. Sakari Hänninen, Aika, paikka, politiikka, Helsinki 1982, s. 174. Hänninen näyttää melko ylimalkaisesti kuitaavan materialistisen historianäkökulman käsitteen yhteiskuntamuodostumasta toteamalla, että "historiallisen materialismin konseptiossa yhteiskuntamateriaalisuus on sisällöltään epätarkka, eräänlainen geneeninen määre. Esimerkiksi puhuminen tuotantotavasta tai taloudellisesta yhteiskuntamuodostumasta liikkuu vielä 'tuotanto yleensä' -käsitteen tasolla".

26) Arto Noro, *Alustavat kommentit Therborinin väitöskirjaan*, *Sosiologia* 5-6/1974, s. 294.

27) Hans-Jorgen Schanz, mt., s. 13.

28) Hänninen, mt., luku V.

29) Mt., ss. 174-175.

30) Mt., s. 44.

31) Mt., ss. 57-64.

32) Mt., ss. 59-60.

33) Nicolai Hartmann, *Zur Grundlegung der Ontologie*, Berlin (West) 1965, s. 68. Tarkemmasta kritiikistä ks. teosta *Burzuanaja filosofija kanuna i natsala imperializma*, Moskva 1977, s. 377 ja ed. sekä siinä mainittu erikoiskirjallisuus.

34) Peter Furth, *Arbeit, Teleologie, Hegelianismus*, teoksessa: *Dialektik. Beiträge zu Philosophie und Wissenschaften* 2, Köln 1981, etenkin s. 119.

35) Intersubjektiiivisuuden käsitteestä tarkemmin ks. Hubert Horstmann, *Objektivität, Wissenschaftlichkeit und Parteilichkeit im dialektisch-materialistischen und metaphysischen Denken*, teoksessa: *Denkweise und Weltan-*

schauung, Berlin 1981, ss. 30–38. Ks. myös Furth: mt., s. 102.

36) Jussi Silvonen, mt., ss. 10–11.

37) Veikko Pietilä, Tieteenteoria ja tieteenkriittikki, *Tiede & edistys* 2/1982, s. 124.

38) Kurt Aagaard Nielsen, Henkinen työ ja tieteenkriittikki, teoksessa: *Tiede ja tieteenkriittikki* (toim. Risto Heiskala), SYL-julkaisu 3/1981, s. 132.

39) Karl Marx, *Pääoma, osa I*, Moskova 1974, s. 82.

40) Furth, mt., s. 100.

41) Alfred Sohn-Rethel, *Geistige und körperliche Arbeit*, 2. Aufl., Frankfurt am Main 1972, s. 21.

42) Mt., s. 116.

43) J. Silvonen, *Soihdu* 6/81, s. 12.

44) Mt., s. 10, katso myös s. 11.

45) J. Silvonen, Vasemmistorevisionismin kummituksesta, *Soihdu* 1/1982, s. 35.

46) J. Silvonen, Tuomo Lankila, "Niin yksinkertaista...", kaikkein vaikeinta", *Soihdunkantaja* 5/1981, s. 28.

47) Projekt Klassenanalyse, Leninismus – neue Stufe des wissenschaftlichen Sozialismus? 1. Halbband, Berlin/West 1972, s. 314.

48) Jotkut ajatusmuototeoreetikat vetävät aivan eksplisiittisiä Kant-yhteyksiä. Niinpä muuan anonymi länsisaksalainen tekijäkollektiivi kirjoittaa, että "Kantin kysymys, kuin-

ka metafysiikka on tieteenä mahdollinen, on saanut vastauksensa poliittisen taloustieteen kritiikin myötä" (Erkendelseskritik og klassekamp, Rhodos, Kobenhavn 1976, s. 130). On vaikea sanoa, onko tämä tarkoitettu vitsiksi vai ei.

49) Ks. Juha Manninen, Materialismi ja tieteenkriittikki, *Tiede & edistys* 3/1982, ss. 230–231. Manninen huomauttaa, että Pietilä hylkää ajatusmuototeoriassaan jopa senkin materialistisen juonteen, joka Kantin transsendentaaliseen idealismiin sittenkin sisältyi: Kanthan näet sentään tunnusti "oliot sinänsä".

50) Ks. PKA, mt., esim. ss. 65 tai 322–323.

51) Ks. esim. S. Heppener, Über Bestimmung und Funktion der Kategorien "Objekt" und "Subjekt", "objektive Bedingungen" und "subjektive Faktor", *Deutsche Zeitschrift für Philosophie*, 10/1978, s. 1280.

52) Lenin, Materialismi ja empiriokritisiimi, Moskova 1971, s. 321.

53) Käsitteistä ks. G. Stiehler, Über die Elastizität von Kategorien des historischen Materialismus, *Deutsche Zeitschrift für Philosophie* 7/1977, ss. 781–783.

54) Ks. esim. W. Müller, D. Uhlig (Hrsg.), Gesellschaft und Bewusstsein, Berlin 1980 ja siinä erityisesti R. Muntshajewin kirjoitus.

55) Rahkonen, mt., s. 55.

**Idusta kasvuun
opintokerhossa**

OPINTOKESKUS
Kansan Sivistystyön Liitto
Järjestyshäly 2 00520 Helsinki 52 puh 141 311

TIEDONANTAJA

VAALITILAUS 2 kk 30 mk

Tarjous on voimassa helmikuun ajan

☐ Tiedonantaja maksaa postimaksun. Tilaus laskutetaan lehden konttorista.

Tilaan TIEDONANTAJAN
vaalitulauksen 2 kk 30 mk

Tarjous on voimassa helmikuun ajan

Sukunimi Etunimi

Lähiosoite

Postinumero Postitoimipaikka

Maksaja (jos eri kuin tilaaja)

nimi

osoite

Jää lehden täytettäväksi				
0	1	1	0	0
20 = tilaus alkaa			21 = tilaus päättyy	
198			198	

Painotuote

Tiedon-
antaja
maksaa
posti-
maksun

Vastauslähetyt
Hki 10/21 Lupa 3425

TIEDONANTAJA
Veneentekijäntie 2
00003 HELSINKI 300

Sellaisen järjestön on oltava olemassa

Useissa yhteyksissä on käynyt ilmi, että Soihdun lukijoilla olisi silloin tällöin saattavaa lehden artikkeleista, mutta kirjallista kritiikkiä ei vain tahdo syntyä. Asiat puidaan mieluummin kapakassa. Hyvä olisi muistaa, ettei paljon auta olla viisas tykönänsä. On parempi voittaa itsensä ja tarttua kynään, olipa mielipide kuinka valmistelematon tahansa.

Edellä sanottu on tietysti pelkkää hurskastelua. Olen itse raivonnut eri tahoilla useitakin Soihdun juttuja vastaan, mutta tämänkin sain puserrettua paperille, mutta kategorisen määräyksen saatua. Aiheena on Soihdun pääkirjoitus numerossa 6/82. Mielestäni siinä näkyvät eräät keskeiset ongelmamme, mutta väärin asetettuina, usein aivan nurinniskoin. Nostan esille vain muutaman teeman enkä myöskään seuraa pääkirjoituksen käsitteilyjärjestystä aivan tarkkaan. Siinä mielessä kyse ei ole pelkästä kritiikistä.

1. Pääongelmaksi näyttää muodostuvan epäselvyys käsitteiden vallankumouksellinen puolue ja demokraattinen liike välillä. Ihan lyhyesti: Vallankumouksellisen puolueen tehtävä asettuu aikakauden ja kunkin maan konkreettisen poliittisen tilanteen sanelemana. Puolueen tehtävä on totaalinen, sen on vietävä luokkataistelu päätökseen. Sen tehtävät asettuvat aivan toisin kuin esimerkiksi demokraattisen liikkeen, jonka päämäärät ovat välttämättä suhteellisen rajalliset. Mielestäni Silvonen ja Aho siirtävät tämän epäselvyyden myös nuorison ja opiskelijoiden tasolle.

Kirjoittajat kysyvät: Onko näkyvillä tapaa, jolla sosialistinen opiskelijaliike voisi organisoitua? Onko itsenäiselle marxilaiselle opiskelijajärjestölle todella perusteita. Ensimmäinen kysymys on siis asetettu muodon kannalta; toinen kysymys asetettu pakosta väärin, koska sekoitetaan kaksi asiaa: vallankumouksellinen järjestö ja demokraattinen liike.

Ensinnäkin, sosialistinen opiskelijaliike on jo järjestäytynyt. Kysymyksen tulisi kuulua: Mitä tehtäviä aikakausi ja Suomen konkreettinen tilanne asettaa tuolle järjestölle? Millainen teoria on välttämätön noiden kysymysten ratkaisemiseksi? Kysymys organisaatiosta on tässä yhteydessä bagatelli. Ei Lenin aloittanut mitään tehtävää-asettamustaan organisaatiosta

käsin, vaan tehtävistä ja teoreettisista vaatimuksista käsin. Johtopäätöksensä sittemmin tietyistä oli tuo tunnettu leniniläinen puoluteoria. Toinen esimerkki. Länsi-Euroopan radikaalit opiskelijaliikkehdinnät olivat 60/70-lukujen vaihteessa umpikujassa. Aatteellinen kirjo oli valtava. Liittotasavallassa tämä johti mielenkiintoiseen tilanteeseen. Oli halua olla vallankumouksellinen, oli jopa jo näkemystä tehtävistä. Ratkaisevaksi tekijäksi nousi organisaatiokysymyksen oikeinasettaminen. Senjälkeisen ajan historia kertoo, minkä teorian pohjalta oli mahdollista ratkaista myös org-kysymys oikein ja ennenkaikkea kuka ja ketkä säilyttivät poliittisen iskuvoimansa ja merkityksensä.

Meille on ehdottoman välttämätöntä asettaa kysymys organisaatiosta suhteessa vallankumoukselliseen järjestöön ja vain siihen. Kun sekoitetaan liike yleensä ja jokin erityinen liike ei org-kysymyksessä päästä puusta pitkään.

Demokraattinen liike missä tahansa on liittolaispolitiikan kysymys. Sen maailma ja logiikka ovat toiset.

2. Olemme viimeksi kuluneiden vuosien aikana rakentaneet ympärillemme sellaisen fetissien verkon josta emme pääse irti. Nuo fetissit ovat todellakin myyjiä jotka näyttävät elävän aivan omaa elämäänsä. Niillä kiristetään, niitä käytetään pantteina ja yleinen vaikutus näyttää olevan kommunistien vastuun ja tehtävien toteuttamisen siirtäminen aivan muualle. Tarkoitin ilmiötä joka aineellistuu esimerkiksi lauseessa "... rauhan-, nais-, ja ympäristöliikkeet". Joskus viitataan epämääräisesti mutta varmasti "uusiin liikkeisiin". Keskustelimme tästä aiheesta paljon SOL:n tammikuun keskustelutalossa. Pari asiaa haluaisin palauttaa mieleen. Ilmeisesti meillä on nyt kässissämme gorzilaisen pintapuolisen empirian synnyttämä harha. Asetan vakavasti kyseenalaiseksi koko "uudet liikkeet" Suomessa yhteiskunnallisena liikkeenä. Olen todella alkanut viime aikoina epäillä koko "liikkeen" olemassaoloa. Toiseksi. Mikäli "liikkeistä" puhutaan on kai ennenkuulumatonta että ne käsitellään a priori edistyskellisiksi.

Ei ole kovinkaan vaikea päästä yksimielisyyteen 60-luvun suomalaisen radikalismien pikkuporvarillisesta olemuksesta. Tänä päivänä tuntuu olevan työn ja tuskan takana saada aikaan yhtään konkreettista määritelmää tästä taikka tuosta ilmiöstä.

Kun olemme kuuluttaneet avoimuuden ja keskusteluparlamentarismien periaatteita olemmekin päässeet irti ainoastaan omista mielipiteistämme ja teoreettisista asettamuksistamme. Kunnon nuorisomuodin tapaan julistamme itseasiassa, että "historia alkaa vasta meistä".

Vähän pelottaa mm. SKDL:n sosialistien keskuuteen levinnyt ilmiö. Kommunistien ja kansandemokraattien tulisi luo-

da omista imperialismista vastaisista näkemyksistään rauhanliikkeessä toimiessaan.

Pahempaa virhettä emme voi tehdä. Me haluamme, että esimerkiksi kristityt osallistuvat entistä enemmän rauhantyöhön. Sanomme myös, että "luopukaa uskostanne siksi aikaa kun olette rauhantyössä"? Emme tietenkään. Miksi pirussa meidän pitäisi vaatia itseltämme omista asettamuksistamme luopumista? Tässä nimenomaan näkyy demokraattisen liikkeen ja vallankumouksellisen järjestön ero.

Demokraattinen liike perustuu aina minimikonsensusukseen, me sensijaan pyrimme vallankumouksellisiin järjestöihin mahdollisimman töydelliseen aatteellispoliittiseen ja käytännölliseen yhtenäisyyteen. Miksi? Koska tehtävät ovat toiset.

Vain ero osapuolten aatteellispoliittista itsenäisyyttä korostamalla on mahdollista saada aikaan konfrontaatio josta syntyy jotakin liikettä demokraattisen liikkeen sisällä.

Muutama sana vielä osapuolista ja niihin sitoutumisesta tai sitoutumattomuudesta. En tiedä ymmärsinkö lainkaan oikein Silvosen ja Ahon asettelua, mutta itse näkisin ongelman suurinpiirtein seuraavaan tapaan: Ongelmana ei mielestäni ole ensinkään kaksi osapuolta teknisorganisatorisine rakenteineen lehtineen, ja-jos niin halutaan-omine julkisuuksineen. Mielestäni kyse on suurinpiirtein kahdesta tavasta hahmottaa maailmaa, sen ongelmia ja Suomen konkreettista poliittista tilannetta sekä edistyskellisen liikkeen tehtäviä. Ongelmat ovat siis teoreettisia, maailmankatsomuksellisia.

Omalla päällä ajattelu on tärkeää, yhtä tärkeää on se että ajattelee oikein.

SOL on kuluneen syksyn aikana ottanut useaan kertaan kantaa maassamme lähinnä sen hallituksen taholta harjoitettuun politiikkaan. Samalla on otettu kantaa SKP:n linjaan. Jokainen on voinut havaita, että Tiedonantaja on ollut asioista kutakuinkin samaa mieltä. Objektiiivisesti olemme siis tukeneet toista näkemystä ja osapuolta sekä vastustaneet muita ja viime kädessä siis Kansan Uutisia ja puolueen perinteistä enemmistöä. Kysymys ei kuitenkaan ole osapuolten puolustamisesta. Kannanotoissamme olemme asettuneet tietyn aatteellispoliittisen linjan taakse, olemme puolustaneet sitä mikä kommunismissa liikkeessä on parasta ja aidointa: omaa politiikkaamme, kommunistien politiikkaa. Siinä luvussa on täysin mieleltöntä ruveta kehuskelemaan riippumattomuudella. Luokkataistelu ei koskaan ole puolueetonta. Elämä ei sitä ylellisyyttä meille suo. Toinen vaihtoehto on olla ottamatta kantaa mihinkään. Mutta silloinhan emme olisi enää poliittinen järjestö. Sitä varten olemme olemassa, että meidän kantamme muuttuisi muidenkin kannaksi.

Esko Väisänen

"Juuri tällaista tarvitsemme nyt. Suosittelen KU-viikkolehteä Sinullekin."

"Tutustumalla tähän lehden löydät Sinäkin monta hyvää syytä tilata Kansan Uutisten tuore viikkolehti. Täytä kuponki, ja pistä se postiin."

Kalevi Kivistö
Kalevi Kivistö

TILAA KANSAN UUTISET

- ☐ Kansan Uutiset joka päivä (sis. Viikkolehden)
Säästötilauksena 12 kk, hinta 355,-
Haluan laskun 4 erässä ☐, 2 erässä ☐, 1 erässä ☐.
- ☐ Kansan Uutiset Viikkolehti
12 kk, hinta 195,- 2 erässä ☐, 1 erässä ☐
6 kk, hinta 100,-

Tilaushinnan pyydän laskuttamaan

Sukunimi _____ Etunimi _____

Jakeluosoite _____

Postinumero _____ Postitoimipaikka _____

Lehtisetelin lähetän myöhemmin.

KP	JAK	Puh.													
TL	LE-TINO	JULK	ASNO	KAMP	ALK	KK	PAA	TT	MT	EL	EV	UJ			
ERKK	KPL	HINTA	AL %	ALE MK	MAK MK	SET MK	SETV	TAR	OM1	OM2					

KIRJE

Kansan Uutiset maksaa postimaksun

Vastauslähetytlupa
H:ki 90/81 Lupa 93

Kansan Uutiset

TILAAJAPALVELU
Niittaajankatu 8
00003 HELSINKI 300

VAPPUREISSU LENINGRADIIN

Sosialistinen Opiskelijaliitto jatkaa poliittisten turistimatkojen järjestämistä Leningradiin. Seuraava matka tehdään bussilla Helsingistä käsin 29. 4.-1. 5. Ohjelmassa on tietysti tutustumiskäyntejä, kiertoajelua yms., mutta jonkin verran myös seminaarityöskentelyä. Vappuparaatikin nähtäen. Matkan hinta on 500 mk, millä irtoaa täysihoito. Yli 35-vuotiailta peritään 20 %:n lisämaksu. Matkan järjestelyissä on mukana Ystävyyssmatkat Oy.

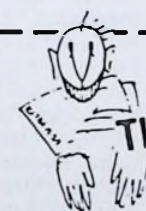
Tiedustelut os. SOL, 3. linja 7 B 37, 00530 Helsinki 53, puh. 90-736112.

Uusi valta

"Radikaalit julkaisut ovat tähän mennessä vain selittäneet maailmaa, mutta tehtävänä on sen muuttaminen."

Todella! Miksi tyytyisimme kirjaamaan erilaisia mielipiteitä, kun voisimme myös yhteisellä keskustelulla ja toiminnalla muovata yhteisiä tavoitteita ja keskinäistä solidaarisuutta? Miksi pakenisimme vallan ongelmaa, kun sitä ei kertakaikkiaan pääse karkuun? Miksemme sen sijaan lähtisi yhdessä rakentamaan uutta valtaa?

Uusi Valta on vasemmistolainen foorumi, joka haluaa olla vallankumouksellinen, so. kasvattaa kumouksellista voimaa, aikaansaada todellisia muutoksia. Tilaa se. Mutta älä jää vain lukijaksi - tuo omat kokemuksesi ja ideasi lehden palstoille!

TILAA UUDEN VALLAN

- ☐ 35,- mk puolivuositilauks
☐ 68,- mk vuosikertatilauks, 12 numeroa vuodessa
☐ 120,- mk tukitilauks

SUKUNIMI _____	ETUNIMI _____
OSOITE _____	
POSTINUMERO _____	POSTITOIMIPAikka _____

TILAUSHINNAN MAKSAN LASKUN SAATUANI.

ALLEKIRJOITUS JA PAIVAYS _____ 198 _____

KL	TNO	AMNO	MT	KPL
OM	LASK	SEK	KK	MA

KIRJE

UUSI VALTA MAKSAA POSTI MAKSUN

VASTAUSLÄHETYS
H:ki 10/16 LUPA 3764

UUSI VALTA

PL 162

00003 HELSINKI 300

Ilm. julk. Soitu-lehdessä

Taustapeili

Eduskuntavaalien jälkeen tapahtuu SKP:ssä ja kansandemokraattisessa liikkeessä sisäisten ongelmien "lopullinen ratkaisu", sellaista ainakin suunnitellaan. Eri puolilla uhotaan, että muiden tulee seurata "rohkeiden lappilais-ten" esimerkkiä, ja onpa Kalevi Kivistökin kutsunut Lapia järjestöllisen kahtiajaon laboratorioriksi.

Vaalien jälkeinen hallitusratkaisu yhdistettynä tiukkaan kuripäätökseen SKDL:n eduskuntaryhmässä johtuneen eduskuntaryhmästä erottamiseen jo kuluvan kevään aikana. Samoihin aikoihin valittaneen Arvo Aalto keskuskomitean päätöksellä puolueen puheenjohtajaksi.

SKDL:n Lapin piirin puheenjohtaja Jaakko Huttunen on Kansan Uutisissa 15. 12. todennut, että Esko-Juhani Tennilä ja Pertti Periniva osoittivat, "etteivät he enää voi olla SKDL:n kansanedustajia", kun he eivät tyytyneet ehdokaslistojen puhdistukseen. Huttunen tarkoittanee, ettei Tennilää tulla hyväksymään SKDL:n eduskuntaryhmän jäseneksi, mikäli tämä sattuu pääsemään eduskuntaan. Huttunen tarjoaa myös mallin siitä, miten liikkeen johdossa tapahtuvat hajoamisilmiöt saadaan ulotetuiksi koskemaan perusjärjestöjä ja niiden jäseniä. Lapin vaalitoistosta puhuessaan Huttunen toteaa: "Jäsenet päättävät itse asettuvatko he järjestöjen päätöksen taakse vai eivät. Jos järjestöjen päätöksiä rikotaan, tulee sääntöjen mukaan harkita erottamista". Tällä menetelmällä saadaan järjestöllinen pesäero toteutetuksi ilman mitään hankalia liitto- tai edustajakokouksia.

Ratkaisun ajoittaminen eduskuntavaalien jälkeen taas on siitä kätevää, että silloin saadaan neljäksi vuodeksi puoluetuki myös poispotkutuista kansanedustajista. Näppärää!

Lapin vaalipiirin tapahtumat ovat tarjonneet sirkushuvia koko kansalle. Sitäkin vakavampaan pohdintaan ne antavat aihetta kaikille niille, jotka tahtovat uskoa, että SKP:ssa ja kansandemokraattisessa liikkeessä toimimisen kautta on mahdollista vaikuttaa yhteiskunnallisen muutoksen puolesta.

Pakosta herää ainakin kolme kysymystä: 1) Miten voidaan vakavalla naamalla puhua sosialistisesta Suomesta, jossa oppositiolla on poliittiset toimintaoikeudet, kun jo porvarillisessa demokratiassa turvaudutaan moisiin menetelmiin poliittisten mielipideerojen ratkaisemiseksi? 2) Miten kansandemokraattinen liike voi kuvitella toimivansa poliittisen hallitsemistavan demokratisoitumisen edistämiseksi, kun se antaa muille puolueille tällaisia käyttäytymismalleja sisäisten ongelmien hoitamiseksi? 3) Onko enää perustetta pitää SKP:ta ja kd-liikettä sillä tavoin erityisenä, että se on samalla kertaa muutostilanne ja tie valtiosta vaikuttamiseen, kun Lapin ratkaisu osoittaa, että mikään muutosliike ei voi luottaa siihen, että se kd-liikkeen kautta voi demokratisoida järjestyksessä välittyä valtiolliseksi vaikuttajaksi?

Viileämpi tarkastelu tuottaa muutamia johtopäätöksiä kd-liikkeen sisäisen dynamiikan suhteen: 1) Havainnollisesti tuli osoitettua, millainen valta on piiritason järjestöjyrillä, jotka tunnetusti ovat kd-liikkeen vanhoillisinta ja suvaitsemattominta porukkaa. Tietenkin tämä valta kestää vain niin kauan kuin sekä jäsenistö että valtakunnallinen johto antavat sen kestää. 2) Mielenkiintoisella tavalla tuli esiin myös osapuolilogiikan vaikutus: jokaisessa uudessa ratkaisutalanteessa SKDL:n johto valitsi enemmistön osapuoliyhtenäisyydelle suotuisamman vaihtoehdon, ja kyllin

monen välivaiheen jälkeen saattoi lopputuloksena olla Lapin järjestöjyrien tavoitteen sataprosenttinen toteutuminen, vaikka liikkeen johto ensin kuulutti, ettei sitä voi missään tapauksessa hyväksyä. 3) Tietoteoreettisestikin on mielenkiintoista, että SKDL:n liittohallitus saattaa äänestyspäätöksellä hyväksyä totuudenvastaisia lauseita. SKDL:n liittoneuvosto päätti 23. 1., että Lapissa jätetään aiempien päätösten mukainen (=puhdistamaton) ehdokaslista. Muutamien välivaiheiden jälkeen SKDL:n liittohallitus päätti 28. 1. todeta, "ettei sillä ole keinoja liittohallituksen päätöksen toteuttamiseen". Keinojen puutteesta ei kuitenkaan ollut kysymys. Liittoneuvoston päätös koski nimenomaan ehdokaslistan jättämistä, ja ainakin kokouksessa läsnä olleet tietävät ettei muotoilu syntynyt ilman tarkkaa harkintaa. Liittohallitus nojasi myöhemmän päätöksensä toisaalta siihen, että SKDL:n ehdokaslistalta tulivat kieltäytymään monet "enemmistöläiset" ehdokkaat ja toisaalta siihen, ettei SKDL:n johto voi antaa tukeaan näin syntyvälle puhtaalle "vähemmistöläisten listalle". Kieltäytymisten aitoutta ei edes haluttu testata. Ja vaikka Pertti Periniva osalta liittohallitus voisi äänestyspäätöksellä julistaa hänet vähemmistöläiseksi, ei Hannu Saarelaa edes väitetty mainittuun heimoon kuuluvaksi. Keinoja liittoneuvoston päätöksen toteuttamiseksi kyllä olisi ollut, mutta jostain syystä liittohallituksen päätös niiden käyttämättä jättämisestä muotoiltiin kuten muotoiltiin.

Presidentti Mauno Koivisto totesi valtiopäivien päättäjissä 3. 3. 1983, että "Suomen ulkopoliittinen asema on vakaa" ja että "meitä ei uhkaa kukaan, emmekä me uhkaa ketään, emme millään". Pohjois-Euroopan turvallisuuspoliittinen tilanne on vakaa ja rauhallinen.

Onkohan tuo arvio aivan paikallaan? Eikö tilanne ole Suomen kannalta pikemminkin uhaava? Tämä vuosihan on kansainvälisessä poliittisessa suurten ratkaisujen vuosi, ennen muuta siksi, että neu-

vottelut Euroopan keskimatkaan ydinaseista joko tuottavat tulosta tai sitten tilanne huononee jyrkästi. Ja mm. Saksan Liittotasavallan vaalitulokset viittaa siihen suuntaan, että uusi varustelukierre saattaa todellakin olla lähdössä käyntiin. Eikö tällaisessa tilanteessa myös presidentin tulisi muistaa, että kansainvälisen kriisin sattuessa myös meidän maassamme on Naton ydiniskukohteita. Lisäksi risteilyohjekset lentäisivät ilmatilamme läpi. Miten siis voi perustella kantaa, että Pohjois-Euroopan turvallisuuspoliittinen tilanne on vakaa ja rauhallinen? Voiko tilanteen kääntymisen Keski-Euroopassa olla heijastumatta meidän asemaamme?

Ydinsodan uhka on mitä polttavin ja ahdistavin asia. Se on kiistatta tämän vuoden tärkein poliittinen ongelma. Se on tärkeämpi kuin esimerkiksi työttömyys. Se koskettaa jokaista ihmistä. Siksi valtion tulisi tehdä kaikkensa tämän uhan torjumiseksi.

Siksi herättääkin huomiota Suomen ulkopoliittisen johdon hiljaisuus tässä Euroopan kohtalon kysymyksessä. Julkisuudessa on jopa väitetty, ettei Suomella ole kantaa Euroopan ydinaseuuvottelujen sisältöön, että me vain toivomme parasta mahdollista tulosta. Tämä on väärää "puolueettomuuden" nimissä tapahtuvaa syrjään vetäytymistä. Euro-ohjekset ovat mitä painavin 'sodan ja rauhan kysymys'. Siksi Paasikiven ja Kekkonen linjan kehittäminen vaatii Suomelta aktiivisuutta ja aloitteellisuutta.

Ei ole oikeaa sellainen ulkopoliittinen ajattelu, joka lähtee siitä, että meitä ei uhkaa kukaan. Ydinsodan kaudella ei näkökulmaa voi supistaa siihen, että meillä ei ole vihamielisiä naapureita. Suomi voi elää turvallisesti vain turvallisen Euroopan osana.

*

On syytä palauttaa mieliin myös se Urho Kekkonen valtiomiesprofiiliin piirre, joka teki hänestä ulkopoliittisen linjanvetäjän. Hänen keskeiset puheensa sisälsivät yleensä paitsi henkilökohtaisen kannanmäärittelyn ulkopoliittiseen keskusteluun, myös tilan-

nearvion pohjalta lähtevän toiminnallisen aloitteen.

Muistettakoon vaikkapa Kekkonen vuonna 1963 tekemä ehdotus ydinaseettoman vyöhykkeen luomisesta Pohjois-Euroopassa. Se perustui tiettyyn uhka-analyysiin ja tähtäsi syntymässä olevan tilanteen torjumiseen. Aivan samoin syntyivät ETY-prosessia koskevat aloitteet. Ulkopoliittisen johdon tulisiikin nyt suorittaa realistinen ja huolellinen uhka-analyysi ja tutkia, mitä Euroopassa on ETYK:n jälkeen tapahtunut ja tapahtumassa. Siltä perustalta tulisi sitten edetä monitahoiseen aloitteellisuuteen joka tähtää ydinaseettoman ja turvallisen Euroopan luomiseen. Päämääräksi ei riitä vain muiden toimiin sopeutuminen.

*

Lopuksi pari sanaa yhteiskuntatieteilijöiden samaistamisesta ennustajaeukkoihin. Puuttumatta tässä itse käytettyihin akateemisiin puheenvuoroihin, on tuollainen arvostelumenetelmä huolestuttava.

Ei ole oikein vetää populistisesti pohjaa pois yhteiskuntatieteeltä vaatimalla, että argumentit haetaan vain menneisyydestä. Ylipäätään ei ydinasekaudella voida tehdä sodan ja rauhan kysymyksissä tilannearviota positivistisin metodein. On hyvin selvästi lähdettävä siitä, että ydinasekaudella ei tilanteen analyysia voida johtaa toistuvista ilmiöistä. Tällä hetkellä Suomessa on edessään uusi huolestuttava tilanne. Nyt on kyse siitä, miten Suomi jäsentää paikkansa Euroopan kiristyneessä tilanteessa. Sen analysoimiseksi tietoa on hankittava sieltä missä sitä on eli juuri yhteiskuntatieteilijöiltä, ennen muuta rauhantutkijoilta.

Onko "vanha Engels" nostamassa uusia aaltoja suomalaisten marxistien keskustelussa? Keijo Rahkonen esitti kriittisiä huomautuksia Engelsen roolista marxismin kehityshistoriassa Soihdun 5/82 palstoilla. Rahkonen ajatus oli, että Engelsen mukana marxismin luonne koki jyrkän muutoksen. Marxin alkupe-

räisen intention; kriittisten interventioiden strategian tilalle asettui marxismi positiivisena systeiminä. Tällöin menetettiin kriittikki ja saatiin epä-kriittinen ideologia, maailmankatsomus.

Puheenvuoron vanhasta Engelsistä esittää myös Esa Sironen *Tiede & Edistys* lehden numerossa 4/82. Sironen puheenvuoro on monessa suhteessa huomionarvoinen ja tärkeä. Hänen varsinaisena tutkimuskohteenaan on humanismin suhde luontoon. Poliittisessa mielessä tämä kysymys aktualisoituu sivistysyliopistoliiikkeen ja ympäristöliikkeen yhteyksien tarkasteluna. Humanismin ja marxismin suhde puolestaan nousee esiin G. H. von Wrightin puheenvuoroissaan esittämän kritiikin kautta. Wright tunnusti lausuu *Humanismi elämänasenteena* teoksessaan, että ympäristöliike on paljon tematisoinut kysymyksiä, joita marxismin ei ole onnistunut tavoittaa. Sironen haluaa tarkistaa tämän kritiikin oikeutuksen. Tässä yhteydessä hän osoittaa, että tavallinen muistikuva ns. vanhasta Engelsistä ei teekään oikeutta Engelsille itselleen, vaikka se osuiskin ns. jälkimarxilaiseen ajatteluun. Sironen yhtyy B. M. Kedrovin ajatukseen *Luonnon Dialektiikan ja Pääoman* keskinäisestä yhteydestä. Samalla hän tarkastelee Engelsen ihminen-luonto suhteen analyysin vähemmälle huomiolle jääneitä juonteita. Käypä ilmi sekin, kuinka Marxin ja Engelsen jyrkimmin 60- ja 70-luvuilla vastakkainasettaneet ovat ympäristöliikkeen antamien kokemusten myötä "vaivihkaa kääntäneet kelkkaansa".

Opiskelijaliikkeen tilasta näyttää vallitsevan jonkinlainen konsensus. Tämä liike oli, kuoli ja on nyt kuopattu. Tämän puolesta ottaa kantaa Matti Parjanen jo Tampereella ilmestyneen tutkimuksensa nimessä *Ylioppilasradikalismi yhteiskunnallisena liikkeenä, sen synty ja kuolema* (Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia, Sarja A, 1/83). Samantyyppiseen arvioon

päättyy Jarkko Tirkkonen Turun Yliopiston Ylioppilaskunnan historiikissa vuosilta -72 -82. Historiikki on nimeltään *Kadonnutta joukkoliikettä etsimässä. Poliittikan vuosikymmenen Turun Yliopiston Ylioppilaskunnassa*. Parjasen tutkimuksessa johtopäätöksiä rakennetaan empiirisestä materiaalista. Tirkkonen metodinen ote on sen sijaan paljon radikaalimpi. Jo esipuheessa jätetään jäähyväiset positiivisille hömpötyksille toteamalla erilaisista pöytäkirjoista, lehdistä ym. perinteisesti historiatieteessä primäriaineistona pidetystä materiaalista, että "nämä paperit ovat kuitenkin lähes vailla merkitystä". Tirkkonen onkin paineuttanut aiheeseensa varsin herneuttisen ymmärtävällä metodilla ja lopputulos on kiinnostavaa tekstiä, jos ei ehkä aivan tarkka historian detaljien jäljitys.

Onko sitten historian viekä kautta, että tässä yhteydessä ylioppilasbyrokraatit tekevät varsin ironisella tavalla pilkkua edesmenneistä kritikoistaan. Ylioppilaskunnista ja SYLListä näyttää löytyvän byrokraatian kotoilomaa potentiaa, joka tuottaa teräviä analyyseja ja tärkeitä puheenvuoroja opiskelija- ja yusista liikkeistä.

Syksyllä -81 ilmestyi Risto Heiskalan toimittama kirja *Tiede ja tieteenkritiikki*, jossa pureuduttiin varsin laadukkaalla tavalla kritiikin käsitteeseen ja normaali-tieteen kritiikin lähtökohtiin. Puheenvuoroja käyttävät Heiskalan ohella Arto Noro, Veikko Pietilä, Jussi Kotkavirta ja Kurt Aagaard Nielsen. Tämä teos jäi merkitykseensä nähden harmillisen heikosti tunnetuksi. Nyt sitten on ilmestynyt Jussi Kotkavirran toimittama käännösantologia *Power & Flower - tekstejä yhteiskunnallisista liikkeistä*. Käännösartikkeleiksi on valittu keskeisiä puheenvuoroja uusien yhteiskunnallisten liikkeiden taustasta ja kehityksestä Keski-Euroopassa. Teos sisältää mm. Foucaultin tekstejä. Kotkavirran laaja esipuhe sijoittaa käännökset yhteyksiinsä ja avaa perspektiiville suomalaiselle keskustelulle. Tämän kirjan soisi kuluvan uusissa liikkeissä toimivien ja niistä

puhuvien käsissä. (Heiskalar kirja on SYL-julkaisu 3/81 ja Kotkavirran kirja SYL-julkaisu 3/82. Niitä voi tilata osoitteesta Suomen Ylioppilaskuntien Liitto Mannerheimintie 5 C 4 krs. 00100 Helsinki 10, puh. 90-661851. Edellisen hinta 25,- ja jälkimmäisen 35,- mk).

Kansan Sivistystyön Liiton ta on kehittynyt sen olemassaolon vuosina toiminnaltaan laaja-alainen ja vilkas järjestö, jolla on tärkeä merkitys marxismin opiskelun järjestämisellä maassamme. Vailla ongelmia ei KSL:n kehitys ole tapahtunut. Mm. sen opinto-ohjelmien sisältö on saanut osakseen ajoittain kärkevääkin - ja usein perusteltuaakin - kritiikkiä. On väitetty kiivaastikin KSL:n suhteesta SKP:hen ja puolueen opinto-toimintaan. On mm. epäilty KSL:n itsenäisyyden suhteesta puolueeseen edistävän ei-marxilais-leniniläisiä vaikutuksia kansandemokraattisen liikkeen aatteellisessa keskustelussa.

Niin tai näin, KSL:n toiminnan monipuolistuminen on joka tapauksessa tosiasia. Järjestö julkaisee keskustelemaa KANTTI-lehteä. Sen julkaisutoiminta on aktivoitunut ja onpa aloitettu tutkimustoiminnan edistämisenkin työväenliikkeen ja marxilaisuuden tutkimus-projektin ja julkaisusarjan muodossa. Tunnetuin tämän projektin puitteissa ilmestyneistä julkaisuista lienee jo toiseen painokseensa edennyt Paul Lafarguen *Oikeus laiskuuteen*. Alunperin tämä ironinen pamfletti - jossa työn kapitalistinen muoto asetetaan kriittisen tarkastelun kohteeksi - ilmestyi 1880. Se käännettiin nopeasti monille eri kielille ja siitä tuli tölöläisten laajasti suosima lukemisto. Suomeksi se ilmestyi ensimmäisen kerran 1907 itsenäisen Vaino Tannerin kääntämänä. Lafarguen teoksen luetuana voi todeta, että jos marxismi onkin onnistunut astumaan teoreettisesti muutamia askelaita eteenpäin sitten Lafarguen aikojen, niin ilmaisen kiehtovuden alueella edistytksen perään voidaan piirtää epäilyksen kysymysmerkki.

TYTYTYVÄISYYS ON ORJIENT ONNI

(E. Diktonius)

SOIHTU SOIHTU SOIHTU

1/82

SKP:stä Aalto, Jokinen
Kemppainen, Tallgren
Tennilä, Toiviainen
Uustyhmyydestä
Into Kankaan kirja
Eugen Dū. kävi täällä
Keskustelua Hirsch

2/82

Jouko Kajanoja:
Terävämpään
hallituspolitiikkaan
Uudesta demokratiasta
Kolmas maailmansota
Yhtenäiseen SKP:hen
Keskustelua Kritiikkiä

SOIHTU

AIKA v. 11 B 382
KUO 10
...tarsi?
...vaihtoehtoa?
Nam...
RKP:n teistä ja ...ista
Keskustelua rauhanliikkeestä
SKP:n yhtenäisyyttä etsimässä
Elämäntavat ja politiikka

SOIHTU SOIHTU SOIHTU

4/82

Kansanyliopisto: tiede ja liike
Haug: Työväenliike ja ekonomismi
Nälkä, rauha ja kehitysapu
Työllisyyspolitiikan vaihtoehdot
Seppo Toivaiasen haastattelu
Antti Eskola, pelit ja etäisyys
Sivilisaation kritiikistä

5/82

Devalvoitu vallankumous
W. F. Haug: Rakenteellinen hegemonia
E. Balibar: Puolueuudon kriisi
työväenliikkeessä
K. Rahkonen: Kriittinen Marx
Siviilipalvelus?
Herkkyiden välineet?

6/82

Marja-Leena Mikkola:
Moraalinen etsintä ja optimismi
E. Balibar: Puolueuudon kriisi II
Frigga Haug: Miesten tarinat
Arjen barbaria & sivistyksen utopiat
Yksinäisyys, pelit & kohtaaminen
USA:n rauhanliike

Joko tiedät mistä on kysymys? Unohda silloin meidät, meidän vasta etsimme vastausta!

Mutta kiinnostaisiko tutkimusretki kansainvälisen marxilaisen keskustelun ulapoille, naisliikkeen pehmeään syleilyyn, rauhanliikkeen ajankohtaisille kamppailukentille tai vaikkapa suo-

malaisen marxismin tilaan?

Vai joko uuvuit, heitit toivosi?

Mitä turhia. Miksi antaisit muiden päättää siitä, mitä on tulossa? Miksi odottelisit järjestö päätöksiä, kun voit itsekin nousta ja tehdä ratkaisusi? Pistä piste byrokralialle, tilaa Soihtu!

TOIMITUS: Matti Aho, Keijo Ahola, Matti Hyvärinen, Kari Kantasalmi, Hannu Nieminen, Pertti Rovamo (vastaava), Martin Scheinin, Jussi Silvonen (toim. siht.).

TOIMITUSNEUVOSTO: Erik Arnkil, Susanna Dahlgren, Mervi Gustafsson, Lauri Hokkanen, Matti Hokkanen, Eero Hovi, Tapani Hietaniemi, Kati Juva, Reijo Kalmakurki, Antti Karvonen, Kimmo Kevätsalo, Reijo Käkälä, Tuomo Lankila, Juhani Lehto, Leevi Lehto, Jorma Lindfors, Harri Manner, Pertti Multanen, Vesa Oittinen, Anu Partanen, Juha Partanen, Juhani Ruotsalo, Aimo Saarinen, Risto Suikkanen, Christoffer Tigerstedt, Kaarlo Tuori.

TOIMITUS JA KONTTORI

3. linja 7 B 37, 00530 Helsinki 53. Puh. (90) 736112

TILAUSHINNAT

Vuosikerta 1983 (6 numeroa)

- kotimaahan 65,-
- Pohjoismaihin 80,-
- tukitilaukset 150,-

Tilaukset ps-tilille 762 69-4, korttiin nimi, osoite ja merkintä "Soihdun tilaus".

OSOITTEENMUUTOKSEN pyydämme lähettämään lehden konttoriin. Se astuu voimaan kahden viikon kuluttua. Emme vastaa väärään osoitteeseen tilatun lehden jälleenlähettämisestä.

ULKOASU IRRAH RENNAM

HINTA 12,-